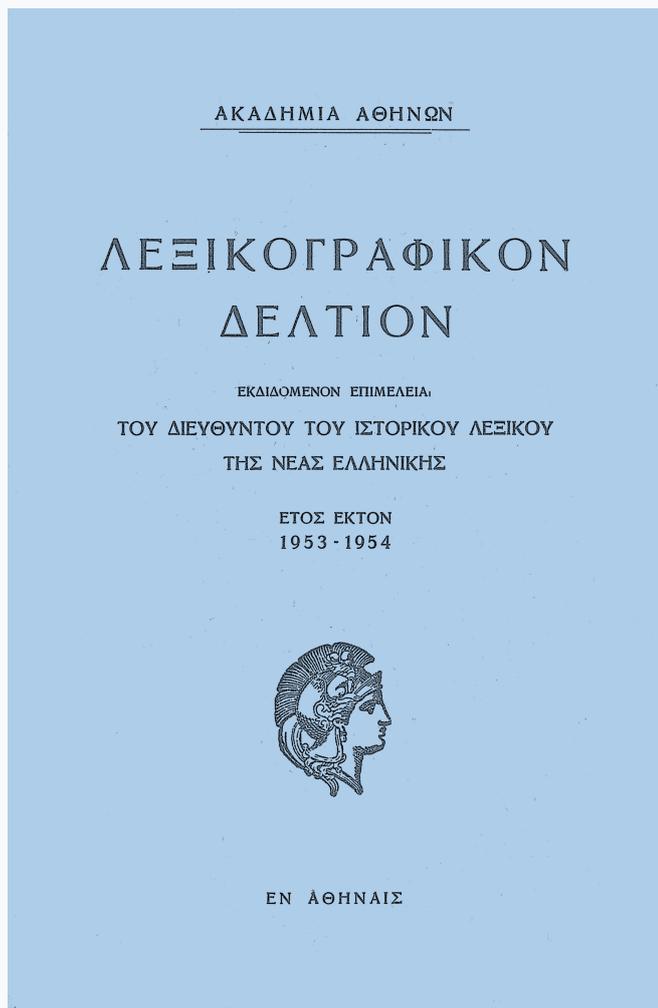

Lexicographic Bulletin

Vol 6 (1954)

Lexicographic Bulletin

Φρασεολογικά

Anthimos Papadopoulos

doi: [10.12681/ld.39777](https://doi.org/10.12681/ld.39777)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ
ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΕΤΟΣ ΕΚΤΟΝ
1953 - 1954

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

Α. Α. Παπαδοπούλου : Φρασεολογικά	Σελ. 3— 88
Δ. Β. Βαγιακάκου : Συνίζησις καὶ ἐπένθεσις ἐν τῷ γλωσσικῷ ιδιώματι τῆς Μέσα Μάνης	» 89—207

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελ. 16	στίχ. 19	ἀντί τὸ παιδιά	γράφε τὰ παιδιά
» 17	» 23	» σκωπικά	» σκωπτικά
» 21	» 11	» ψώρα	» ψεῖρα
» 29	» 5	» ὀλόγος	» ὁ λόγος
» 57	» 2	» κλαίει	» χάνει
» 83	» 42	» 6,57	» 6,68
» 85α	μετὰ τὸ 'ς τὰ μαχαίρια πρόσθετες 'ς τὰ πεταχτά.		

ΦΡΑΣΕΟΛΟΓΙΚΑ

Μὲ τὴν παροῦσαν τρίτην ἴσως καὶ τελευταίαν σειρὰν συνεχίζομεν τὸ κεφάλαιον τῆς Ἑλληνικῆς φρασεολογίας. Τὴν ἀποκαλοῦμεν πιθανῶς τελευταίαν, ὅχι διότι ἐξαντλεῖται τὸ θέμα τοῦτο, ἀλλ' ἴσα ἴσα ἐπειδὴ εἶναι ἀνεξάντλητον καὶ ὅσα καὶ ἂν γράψῃ κανεὶς, δὲν θὰ φθάσῃ ποτὲ εἰς τὸ τέλος του. Τὸ Λεξικογραφικὸν Δελτίον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν προσέφερεν ὄντως πολύτιμον συμβολὴν εἰς τὸ ἡμέτερον ἔργον, τὸ ὁποῖον χωρὶς αὐτὴν ἴσως νὰ μὴ ἔβλεπε ποτὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Καὶ εἶναι τὸ κεφάλαιον τοῦτο μία ἀπὸ τὰς σπουδαιότητας ἐκδηλώσεις τῆς γλωσσικῆς φιλοσοφίας. Αὐτὴ βέβαια δὲν λείπει ἀπὸ καμμίαν γλῶσσαν πολιτισμένου λαοῦ, ἀλλ' εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἀποτελεῖ ἓνα φαινόμενον ἐξαιρετικόν. Ἐκεῖ πού δὲν περιμένει κανεὶς ξεπετιέται μία θυμοσοφικὴ φράσις ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλον ἑνὸς ἀπλοῦ ἀνθρώπου, ἢ ὁποία δὲν βραδύνει ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου νὰ κατακτήσῃ ἕδαφος καὶ νὰ καταστῇ πανελλήνιος. Καὶ τότε ἀρχίζουν τὰ βάσανα τῶν γλωσσολόγων, ὅταν ἐννοεῖται θέλουν νὰ βασανίσουν τὸ μυαλό τους, διὰ νὰ εὔρουν τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ καταλήξουν εἰς τὸ τέλος. Ἐργασία σχολαστικὴ ἴσως διὰ τοὺς ἀγλωσσολογίτους, εὐχάριστη ὅμως εἰς τοὺς μύστας τῆς γλωσσολογίας. Καὶ ἡ εὐχαρίστησις αὐτὴ εἰς τὴν ἀναδίφησιν καὶ εὔρεσιν τῆς ἀληθείας ἀποτελεῖ τὴν μόνην ἠθικὴν ἱκανοποίησιν. Αὐτὴ ἄλλωστε εἶναι ἡ πραγματικὴ ἀπόλαυσις πάσης ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης.

ἀβρόχοις ποσί.

Ἡ φράσις συνηθίζεται εἰς τὴν σχολικὴν γλῶσσαν. Εἶναι πλάσμα τῶν λογίων καὶ λέγεται διὰ μαθητὴν, ὅστις προβιβάζεται ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν χωρὶς νὰ μάθῃ τίποτε, *περνάει τοῖς τάξεσι ἀβρόχοις ποσί.* Ἡ μεταφορὰ εἶναι ἀπὸ τὴν γνωστὴν βιβλικὴν ἀφήγησιν περὶ τῆς διαβάσεως τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης ὑπὸ τῶν Ἑβραίων, οἱ ὁποῖοι διῆλθαν τὴν κοίτην αὐτῆς χωρὶς οὔτε τὰ πόδια τους νὰ βραχοῦν. «Ἐξέτεινεν δὲ Μωυσῆς τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν θάλασσαν... καὶ ἐποίησε τὴν θάλασσαν ξηρὰν καὶ ἐσχίσθη τὸ ὕδωρ καὶ εἰσῆλθον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ εἰς τὸ μέσον τῆς θαλάσσης κατὰ τὸ ξηρὸν καὶ τὸ ὕδωρ αὐτοῖς τεῖχος ἐκ δεξιῶν καὶ τεῖχος ἐξ ἐὼνύμων»¹.

¹ Ἐξοδ. 14, 21—23.

ἀγαπάει ἢ πεθερά.

Εἰς πρόσωπον ἐπισκεπτόμενον ἡμᾶς ἐν ὄρα φαγητοῦ λέγομεν εἰς ἔνδειξιν φιλόφρονος ὑποδοχῆς **σ' ἀγαπάει ἢ πεθερά σου**, ὅπερ σημαίνει ὅτι μεγάλην εὐχαρίστησιν θὰ μᾶς προξενήσῃς καθήμενος εἰς τὸ τραπέζι καὶ συντροφῶν μαζί μας. Τὴν σχέσιν τῆς ἀγάπης τῆς πεθερᾶς πρὸς τὴν φιλόφρονα ὑποδοχὴν ἐν ὄρα φαγητοῦ ἐννοοῦμεν, ἂν ἀναλογισθῶμεν ὅτι κατὰ κοινὴν πεποίθησιν ἢ πρόληψιν ὑπάσχει διηνεκῆς ἔχθρα καὶ διαμάχη μεταξὺ πεθερᾶς καὶ γαμβροῦ. Αὕτη εἶναι, ὡς πιστεύεται ὑπὸ τῶν ψυχολόγων, ἀποτέλεσμα τῆς ζηλοτυπίας τῆς πεθερᾶς, ἢ ὁποία δὲν βλέπει μὲ καλὸ μάτι τὸν γαμβρὸν ἐπιστρέφοντα εἰς τὴν συζυγικὴν στέγην, τὸν γρινιάζει καὶ τὸν ἀποπαίρνει πρὸ πάντων κατὰ τὴν ὄραν τοῦ φαγητοῦ, ὅτε εὐρίσκει τὴν καταλληλότερη εὐκαιρίαν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἑτέρα φράσις **κακιὰ πεθερᾶ** ἐπὶ γυναικὸς ἐριστικῆς καὶ κακῆς. Ἐν ὅμως καμμιὰ φορὰ συμβῆ τὸ ἀντίθετον καὶ ἡ πεθερὰ τοῦ φέρεται φιλομειδίης καὶ πρόσχαρη, αὐτὸ βέβαια εἶναι σημεῖον ἀγάπης. Ἐντεῦθεν συνάγεται τὸ ἐξῆς νόημα τῆς φράσεως **σ' ἀγαπάει ἢ πεθερά σου** = σὲ ὑποδεχόμεθα ὄχι μὲ ἐχθρικὰς διαθέσεις, ἀλλὰ μὲ φιλικὰς ὡσὰν νὰ εὐρίσκασαι εἰς περίπτωσιν ὑποδοχῆς ἐκ μέρους πεθερᾶς, ἢ ὁποία ἐκφράζει πραγματικὴν χαρὰν καὶ ὄχι ἔχθραν ἢ ἀδιαφορίαν. Τὸ νόημα τοῦτο ἔχει σκοτισθῆ καὶ ἡ φράσις κατήντησε νὰ σημαίνει ἀπλῶς ἡλθες εἰς κατάλληλον στιγμήν φιλοξενίας. Τοῦτο μαρτυρεῖται ὑπὸ τῆς ἀρνητικῆς φράσεως **δὲ σ' ἀγαπάει ἢ πεθερά σου**, ἢ ὁποία λέγεται πρὸς μεταβαίνοντα εἰς φιλικὸν οἶκον περὶ τὸ τέλος γεύματος ἢ διασκεδάσεως.

ἀνέβηκε 'ς τὰ οὐράνια, εἶναι 'ς τὴν ἀπάνω σκάλα.

Ἡ εὐτυχία μεταφορικῶς ἐκφράζεται ὡς ἔννοια ἀνόδου, ἐνῶ ἡ δυστυχία ὡς κατάπτωσις. Διὸ καὶ λέγεται ἰδιωματικῶς **ἀνεβαίνω 'ς τὸν οὐρανὸ** = εὐτυχῶ καὶ **κατεβαίνω 'ς τὸν Ἄδη** = δυστυχῶ. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ κανόνα ὁ εὐρισκόμενος ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ναρκωτικῶν ἢ οἶνοπνευματωδῶν ποτῶν ἔνεκα τῆς εἰδικῆς ἐπιδράσεως τούτων εἰς τὸ νευρικὸν σύστημα ξεχνάει ἢ δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν δυστυχίαν του, ἀπεναντίας νομίζει ἑαυτὸν εὐτυχῆ, ἐντεῦθεν ἡ φράσις **ἀνέβηκε 'ς τὰ οὐράνια** ἐπεκράτησε νὰ λέγεται ἐπὶ τῶν μεθυσμένων. Λέγεται καὶ **εἶναι 'ς τὴν ἀπάνω σκάλα** = εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῆς εὐτυχίας του, διότι πολὺ προσφυῶς ἢ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀνοδος παραβάλλεται πρὸς τὴν ἀνάβασιν κλίμακος. Αἱ βαθμίδες αὐτῆς θεωροῦνται ὡς σταθμοὶ προόδου ἀπὸ κατώτερον βαθμὸν εἰς ἀνώτερον, ὅπως καὶ ἀντιστρόφως ἢ κοινωνικὴ κατάπτωσις δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς κάθοδος κλίμακος.

ἄπο τὸ στόμα σου καὶ ᾽ς τοῦ Θεοῦ τ' ἄφτι!

Ὅταν θέλωμεν νὰ δηλώσωμεν ὅτι φράσις ἢ λόγος τις τοῦ συνομιλητοῦ μᾶς εἶναι πολὺ εὐχάριστος καὶ ἡ πραγματοποίησις αὐτοῦ θὰ μᾶς προξενούσῃ ἰδιαιτέραν χαρὰν, εὐχόμεθα ὅπως ἄπο τὸ στόμα του φθάσῃ ἄνευ χρονοτριβῆς καὶ τρόπον τινα χωρὶς παραπλάνησιν ἢ ἀπώλειαν κατ' εὐθείαν εἰς τὸ ἄφτι τοῦ Θεοῦ, ὅστις καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ ἀμέσως αὐτόν.

ἄς πάη καὶ τὸ παλιάμπελο.

Ὁ ἀείμνηστος λαογράφος Νικόλαος Πολίτης χαρακτηρίζει τὴν παροιμιώδη φράσιν **ἄς πάη τὸ παλιάμπελο** ὡς «ἐπιφώνησιν τῶν ἐν εὐθυμίᾳ διατελούντων πρὸς ἔνδειξιν ὅτι μόνον περὶ διασκεδάσεως μεριμνῶσι, πάντα δὲ τὰ ἄλλα ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ θέτουσι»¹. Ἐὰν προσέξῃ κανεὶς κατὰ τὴν διατύπωσιν τῆς παροιμιώδους φράσεως, θὰ ἴδῃ ὅτι ἡ ἐρμηνεία δὲν ἀποδίδει ἀκριβῶς τὸ νόημα αὐτῆς. Ἡ φράσις ἐφόσον γνωρίζω λέγεται μὲ τὸν σύνδεσμον **καί, ἄς πάη καὶ τὸ παλιάμπελο** ἢ **ἄς πάη κι αὐτὸ τὸ παλιάμπελο**, ἔχει δὲ περίπου τοῦτο τὸ νόημα, ἄς θυσιαστοῦν ὅλα πρὸς ἐπιτυχίαν ἑνὸς ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Εἶναι πιθανώτατον ὅτι εἰς τὴν φράσιν ὑπόκειται ἀνέκδοτον ἀνθρώπου, ὅστις ἀφοῦ ἐδιαπάνησεν ὅλην τὴν κτηματικὴν περιουσίαν του πωλῶν τὰ κτήματα τὸ ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου χάριν ἐπιτεύξεως τοῦ σκοποῦ του, ἠναγκάσθη χάριν αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ νὰ πωλήσῃ καὶ τὸ μόνον κτῆμα ποὺ τοῦ ἀπέμεινεν, ἕνα ἀμπέλι χωρὶς μεγάλην ἀξίαν.

αὐτὸ μᾶς ἔλειπε!

Εἰρωνικὴ ἔκφρασις διὰ πράγμα ἢ κατάστασιν πραγμάτων, τῶν ὁποίων ἡ παρουσία δὲν μᾶς εἶναι καθόλου εὐχάριστη, οἷον **αὐτὸ μᾶς ἔλειπε, νὰ δοῦμε καὶ τέτοιο πράγμα! αὐτὸ μᾶς ἔλειπε, νὰ ᾽χη καὶ τὴν ἀδιαντροπιὰ νὰ ᾽ρθῇ ᾽ς τὸ σπῖτι μας!** Δηλαδή εἴχαμε ὅλα τ' ἄλλα ποὺ μᾶς ἦσαν ἀπολύτως ἀναγκαῖα καὶ μᾶς ἔλειπε μόνον αὐτό, ὅπως τῆς Μαριουῆς τῆς λείπει μόνον ὁ φερετζές, ἐνῶ τὰ ἔχει ὅλα, δηλαδή τίποτε.

αὐτὸς εἶναι, Θεέ μου, φύλαγε! Θεὸς φυλάξῃ!

Ἡ συντακτικὴ πλοκὴ τῆς περιέργου αὐτῆς φράσεως, ἡ ὁποία λέγεται ἐπὶ ἀνθρώπου ἐξωλεστάτου, εἶναι ἀξία ἐρμηνείας. Ἡ κλητικὴ ἐπὶ κλήσις **Θεέ μου φύλαγε!** τίθεται ὡς κατηγορούμενον τοῦ ὑποκειμένου τῆς προτάσεως. Δὲν

¹ Παροιμίαι 2, 167.

ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἔχομεν βραχυλογικὴν σύμπτωσιν πολλῶν προτάσεων εἰς μίαν μόνην. Ἡ πλήρης φρασεολογία κατὰ τὴν γνώμην μου θὰ ἦτο περίπου αὕτη: *αὐτὸς εἶναι τέτοιος πού ὅταν τὸν βλέπῃς ἢ ὅταν ἔρθῃ κοντά σου ἢ ὅταν σοῦ μιλήσῃ κττ., νὰ πῆς, Θεέ μου, φύλαγέ με ἀπ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο!*

Παρομοία συντακτικὴ πλοκὴ ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν εὐχαιτικὴν φράσιν *Θεὸς φυλάξῃ!* λ. χ. *αὕτη ἢ ἀρρώστια εἶναι Θεὸς φυλάξῃ!* δηλαδή εἶναι τόσον ἐπικίνδυνη, ὥστε πρέπει νὰ εὐχηθῇ κανεὶς νὰ τὸν φυλάξῃ ὁ Θεὸς ἀπ' αὐτήν¹.

αὐτὸς εἶναι κι ἄλλος δὲν εἶναι.

Εἰρωνικὴ φράσις διὰ πρόσωπον, τοῦ ὁποίου ἐξαίρεται ἡ ἀνύπαρκτη ἀξία. Εἶναι βραχυλογία τῆς πλήρους ὁμοίας εἰρωνικῆς ἐκφράσεως *αὐτὸς εἶναι ᾽ς τὸν κόσμον κι ἄλλος δὲν εἶναι*. Λέγεται ὁμοίως εἰρωνικῶς καὶ ἐπὶ πράγματος *αὐτὸ εἶναι κι ἄλλο δὲν εἶναι*.

ἀφίνω ᾽ς τὸν τόπον, μένω ᾽ς τὸν τόπον.

Εἶναι ἀμφότεραι αἱ φράσεις βραχυλογίαι κατὰ παραλείψιν τῆς λέξεως *ἀκίνητος*. Καὶ ἡ μὲν πρώτη σημαίνει ἀφίνω τινὰ ἄπνουν φονεύωτ αὐτόν, ἡ δὲ δευτέρα μένω ἄπνους θνήσκων ἀκαριαίως.

βάζω τὴν κουλούρα.

Ἡ λέξις *κουλούρα* εἶναι πολυσήμαντη εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν κοινὴν καὶ ἰδιωματικὴν. Σημαίνει τὸν σφαιροειδῆ διάκενον ἄρτον, τὴν δερματίνην ἢ ξυλίνην στεφάνην περὶ τὸν λαιμὸν τοῦ ζώου, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται τὸ κουδούνι, τὴν δερματίνην ἢ ξυλίνην στεφάνην εἰς τὸ κέντρον τοῦ ζυγοῦ ἀροτήρων βοῶν, εἰς τὴν ὁποίαν συνδέεται τὸ ἄκρον τοῦ σταβριοῦ τοῦ ἀρότρου καὶ τὰ παρόμοια. Διὰ τὴν ὁμοιότητα ὀνομάσθη οὕτως καὶ τὸ στέφανον τοῦ ἀνδρογύνου εἰς τὴν ἀστείαν φράσιν *ὁ παπᾶς βάζει ἢ περνάει τὴν κουλούρα*—στεφανώνει καὶ *μπῆκε ἢ κουλούρα*—ἔγινε ἢ στέψις. Ἡ παρομοίωσις τοῦ *στεφάνου* πρὸς τὴν *κουλούρα* τοῦ λαιμοῦ φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν μεταφορικὴν σημασίαν τοῦ *κρεμάνω*, οἷον *τὸν κρεμάσανε*—τὸν ἐστεφάνωσαν, διότι πρὸς ἀγχόνην παραβάλλεται ἡ *κουλούρα* καὶ τὸ ὅμοιον μὲ αὐτὴν *στέφανο*.

βάλ' του ρίγανη.

Περὶ τῆς σημασίας τῆς φράσεως ἰδὲ παρακάτω εἰς εἰς φράσιν *κολοκύθια μὲ ρίγανη*.

¹ Περισσότερα περὶ τῆς φράσεως ἰδὲ Λεξικογρ. Δελτ. 4, 107.

βαρειὰ εἶναι ἢ καλογερική.

Ἡ φράσις κατὰ μεταφορὰν ἐκ τῆς μοναχικῆς ζωῆς λέγεται ἐπὶ ἐργασίας, ἢ ὁποῖα ἀπαιτεῖ μόχθον καὶ προκαλεῖ ἀδημονίαν καὶ στενοχωρίαν εἰς τὸν ἐργαζόμενον.

βγάζω, βγαίνω, ᾽ς τὰ φόρα ἢ ᾽ς τῆ φόρα.

Εἰς τὴν Λατινικὴν **forum** ἐλέγετο ἡ ἀγορά. Ἡ λέξις ἐκκληροδοτήθη καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ ὑπὸ τὰ τρία γένη, **τὸ φόρο, ὁ φόρος, ἡ φόρα**. Ὅτι τὸ **ἡ φόρα** ἔγινε κατὰ τὸ **ἡ ἀγορά** δὲν ἀμφιβάλλω. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀγορὰ εἶναι μέρος δημόσιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκτίθενται εἰς τὴν θέαν τῶν διαβατῶν τὰ πρὸς πώλησιν ἄγνωστα μέχρι τοῦδε πράγματα, ἐγεννήθη ἢ κοινὴ φράσις **βγάζω ᾽ς τῆ φόρα ἢ ᾽ς τὰ φόρα**—ἀποκαλύπτω τι καὶ εἰδικώτερον ἀποκαλύπτω τι μυστικόν, ἀπόρητον, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ γνωρίζῃ ὁ κόσμος καὶ ἀμεταβάτως **βγαίνω ᾽ς τῆ φόρα ἢ ᾽ς τὰ φόρα**—ἀποκαλύπτομαι εἰς τὰς ἐπιμέμπτους πράξεις μου ἢ τὴν ἀνοίκειον διαγωγὴν μου. Ἡ εἰδίκευσις τῆς χρήσεως καὶ δὴ ἐπὶ κοινῆς ἐννοίας ὀφείλεται εἰς τὸν ἐταιρικὸν βίον τῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι συχνάζουν ἐν πληθούσῃ ἀγορᾷ πρὸς ἄγραν φίλων, δηλαδὴ **βγαίνουν ᾽ς τὸ φόρο**¹.

βγάζω τὸν ἐπιούσιο.

Ἡ φράσις εἶναι βραχυλογία ἀντὶ τοῦ **τὸν ἐπιούσιο ἄρτο**, εἶναι δὲ ἀπὸ τὴν Κυριακὴν προσευχὴν «τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον» καὶ σημαίνει κερδίξω ὅση τροφή μου χρειάζεται δια μίαν ἡμέραν.

βλέπω τὸν οὐρανὸ σφοντύλι.

Πρὸς δῆλωσιν τῆς ἐσχάτης παραζάλης τοῦ ἐγκεφάλου εὐχρηστοῦν αἱ φράσεις **βλέπω τὸν οὐρανὸ σφοντύλι** ἢ **μοῦ φαίνεται ὁ οὐρανὸς σφοντύλι**, συνήθως δὲ κατ' ἀόριστον **εἶδα, μοῦ φάνηκε, μοῦ ᾽ρθε ὁ οὐρανὸς σφοντύλι**. Αἱ φράσεις αὗται λέγονται μόνον κατόπιν ἰσχυροῦ πλήγματος εἰς τὴν κεφαλὴν, οἷον **τοῦ ᾽δωσα, τοῦ ἄστραφα μιὰ πὸν εἶδε τὸν οὐρανὸ σφοντύλι** κτ. Ἡ μεταφορὰ εἶναι ἀπὸ τὸ σφοντύλι τοῦ ἀδραχτιοῦ. Ὡς γνωστὸν τοῦτο μὲ τὸ βάρος του σταθμίζει τὴν καθέτως γινομένην περιστροφικὴν κίνησιν τοῦ ἀδραχτιοῦ καὶ δὲν τὸ ἀφίνει νὰ ταλαντεύεται. Ὅπως δὲ ταχέως περιστρέφεται περὶ τὸν ἄξονά του τὸ σφαιρικὸν σφοντύλι, ἔτσι τρόπον τινὰ βλέπει περιστρεφόμενον τὸν οὐρανὸν ὁ

¹ Πβ. καὶ **Φ. Κουκουλέν** ἐν Ἀθηνᾶ 27 (1915) Λεξικογρ. Ἄρχ. 80.

παραζαλιζόμενος ἀπὸ ἰσχυρὸν πλήγμα. Ὅτι δὲ περὶ τοιαύτης παραισθήσεως πρόκειται ἀπόδειξις καὶ ἡ φράσις *γύρισαν τὰ μάτια του σὰν σφοντύλι* λεγομένη εἰς δήλωσιν ζάλης. Ἐπομένως αἱ περὶ ὧν πρόκειται φράσεις εἶναι βραχυλογίαι ἀντὶ *βλέπω τὸν οὐρανὸ σὰν σφοντύλι* κτλ.

βουλλώνω στόματα ἢ τρυῖπες, κλείνω τρυῖπες.

Ἐν τῇ οἰκοδομικῇ ἀφίνονται κατὰ τὴν τοιχοδομίαν ὑψηλῶν τοίχων ὀπαί, εἰς τὰς ὁποίας στηρίζονται τὰ ἰκριώματα. Αἱ ὀπαὶ αὐταὶ κλείονται βαθμηδὸν ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καθόσον ἀφαιροῦνται τὰ ἰκριώματα κατὰ τὴν συντέλεσιν τῆς τοιχοδομίας. Ἀπὸ τὴν πρᾶξιν αὐτὴν προέκυψαν αἱ μεταφορικαὶ φράσεις *βουλλώνω* ἢ *κλείνω τρυῖπες* = θεραπεύω, ἱκανοποιῶ οἰκονομικὰς ἀνάγκας, αἱ ὁποῖαι πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ πληρωθοῦν, ὅσον ἀπαραίτητον εἶναι νὰ πληρωθοῦν καὶ αἱ *τρυῖπες* τῶν τοίχων διὰ λόγους καλαισθητικούς, καὶ *βουλλώνω στόματα* = τρέφω ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τρόπον τινὰ ἀνοικτὰ τὰ στόματα ἐφόσον πεινοῦν, ἔπειτα δὲ *βουλλώνω στόμα* = κάμνω ἢ ἀναγκάζω τινὰ νὰ μὴ ὀμιλῇ λέγων πράγματα ὅχι εὐχάριστα εἰς ἐμέ. Ἡ τελευταία αὕτη φράσις μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν ἀνάλογον ἀρχαίαν «βοῦς ἐπὶ γλῶτταν βέβηκεν». Ὁ αὐτὸς ψυχολογικὸς λόγος ἐδημιούργησε καὶ τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν νέαν.

***βρίσκω, καταλαβαίνω, παίρνω τὸ σφυγμὸ του,
βρίσκω τὴ φλέβα του.***

Ἐξετάζων τὸν σφυγμὸν ἀσθενοῦς ὁ ἰατρὸς κάποτε δυσκολεύεται νὰ τὸν βοῦν ἀμέσως, ὅταν μάλιστα τύχη νὰ εἶναι ἀδύνατη ἡ καρδιά. Καὶ ὅταν τὸν βοῦν, ὑποτίθεται κατὰ τεκμήριον ὅτι καταλαβαίνει τὴν ἀρρώστια του. Ἐντεῦθεν αἱ ἀνωτέρω φράσεις μὲ τὴν λέξιν *σφυγμὸ* σημαίνουν μεταφορικῶς ἐννοῶ τὴν ἠθικὴν ἀδυναμίαν τινός. Λέγεται καὶ *ξέρω τὸ σφυγμὸ του*. Συνώνυμος εἶναι καὶ ἡ φράσις *βρίσκω τὴ φλέβα*, ὅτι δὲ καὶ αὕτη ἐπὶ ἠθικῆς ἀδυναμίας λέγεται μαρτυρεῖ ἡ πληρέστερη φράσις *βρίσκω τὴν ἀδύνατὴ του φλέβα*. Καὶ αὕτη φυσικὰ κατ' ἀρχὰς ἐδήλωνε τὴν φυσικὴν ἀδυναμίαν τῆς φλέβας, ἔπειτα δὲ ἐγενικεύθη εἰς τὴν μεταφορικὴν χρῆσιν.

γιὰ φύλλου πήδημα.

Συγγενὴς κατ' ἔννοιαν πρὸς τὴν παροιμίαν «γιὰ τὸν φύλλο καίμε τὸ χαλί» εἶναι ἡ εἰρημένη φράσις λεγομένη ἐπὶ σοβαρᾶς διαμάχης ἄνευ σοβαρᾶς αἰτίας, ὡς ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ προκαλέσῃ ἀναταραχὴν καὶ ἀναστάτωση τὸ γεγονός ὅτι

ἐπήδησεν ἐπάνω μας ἕνας ψύλλος. Εἶναι γεγονὸς ὅτι *γιὰ πῆδημα κατσαρίδας* ἢ *ποντικοῦ* γίνεται ἀναστάσις εἰς τὰς γυναῖκας ἰδίως καὶ φαίνεται ὅτι ἐντεῦθεν ἔχει τὴν ἀρχὴν ἡ φράσις, ἡ ὁποία κατ' ἐπέκτασιν ἐλέχθη εἰρωνικῶς καὶ ἐπὶ τῶν ψύλλων.

γυρεύει ἢ ζητάει ψύλλους ᾗ τ' ἄχερα.

Τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἀργοσχολίας, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ματαιοπονίας ἐνὸς ἀνθρώπου θὰ ἦτο νὰ ψάχνῃ νὰ βρῇ ψύλλους μέσα εἰς τὰ ἄχερα διὰ νὰ τοὺς ἐξοντώσῃ. Ἐντεῦθεν ἡ φράσις ἐπὶ ἀνθρώπου ἀσκόπως πολυπραγμονοῦντος καὶ ἀνοήτως λεπτολογοῦντος¹.

δὲν εἶναι γιὰ τὰ δόντια του.

Ἐνίοτε ὁ ἀνθρώπος ἕνεκα τῆς νοσηρότητος τῶν δοντιῶν του δὲν δύναται νὰ μασήσῃ ὠρισμένας τροφάς, σκληρὰς ἰδίως. Οὕτω δέ, ἂν καὶ τοῦ εἶναι ἀρεσταί, στερεῖται κατ' ἀνάγκην τῆς ἀπολαύσεώς των. Καὶ τότε λέγομεν, συνήθως χάριν ἀστειότητος, ὅτι τὸ δεῖνα ἢ δεῖνα φαγητὸν *δὲν εἶναι γιὰ τὰ δόντια του*. Ἡ φράσις προσέλαβε καὶ μεταφορικὴν ἔννοιαν λεγομένη, ἐμπαικτικῶς συνήθως, δι' ἀνθρώπον, ὅστις δὲν εἶναι ἄξιος ἢ εἶναι ἀνίκανος ν' ἀπολαύσῃ τι, τὸ ὁποῖον ποθεῖ ἰσχυρῶς. Καὶ ἐρωτηματικῶς *εἶναι γιὰ τὰ δόντια του;* Ἡ ἀπάντησις ἐννοεῖται ἀρνητικῆ.

δὲν εἶναι χρυσάφι κάθε πρῶμα ποὺ γυαλίζει.

Γνωμικὸν δηλοῦν ὅτι ἡ φαινομενικὴ ὄψις τῶν πραγμάτων εἶναι πολλάκις ἀπατηλή, ὅτι τὰ πράγματα δὲν εἶναι πάντοτε ὅπως φαίνονται ὠραῖα καὶ λαμπρά, ἀλλὰ πολλάκις ὑπὸ τὴν φαινομενικὴν λάμψιν κρύπτουν εὐτέλειαν καὶ ἀθλιότητα, ὅπως δὲν εἶναι χρυσὸς καὶ ἕνα παρεμφερὲς μέταλλον λαμπερόν, ὅπως φέο' εἰπεῖν ὁ χαλκὸς ἢ ὁ ὀρείχαλκος.

δὲν τὸ κουνάει.

Εἶναι βραχυλογία ἀντὶ τῆς πλήρους φράσεως *δὲν τὸ κουνάει τὸ πόδι του* = δὲν σαλεύει ἀπὸ τὴν θέσιν του καὶ μεταφορικῶς δὲν σηκώνεται ἀπάνω, δὲν φεύγει κττ.

δίνει καὶ παίρνει.

Ὁ φίλος καθηγητῆς κ. Ἀναστάσιος Καραναστιάσης μοῦ ἀνεκοίνωσεν ὅτι εἰς τὴν πατρίδα του Κῶ ἡ φράσις *δίνει καὶ παίρνει* λέγεται δι' ἀνθρώπον,

¹ Ἴδ. καὶ Λεξικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς λ. *ἄχερα*.

ὅστις παίρνει λόγια, καθὼς λέγομεν, ἀπὸ ἑνα καὶ τὰ μεταδίδει εἰς ἄλλον, δι' ἄνθρωπον δηλ. φιλοπερίεργον καὶ ραδιοῦργον. Ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ κοινὴ φράσις **δίνει καὶ παίρνει** ἢ **δίνουν καὶ παίρνουν** ἀναλόγως τοῦ ὑποκειμένου σημαίνοντος πάντοτε λόγον μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀδιακόπου συνεχείας, οἷον **τὸ κουτσομπολιὸ δίνει καὶ παίρνει, τὰ σχόλια δίνουν καὶ παίρνουν** κττ.

δίνω ᾽ς τὰ νεῦρα.

Τὸ ρῆμα **δίνω** λέγεται κοινῶς μὲ τὴν λέξιν **ξύλο** ἢ **ξύλιες** καὶ ἡ ἔκφρασις **δίνω ξύλο** ἢ **ξύλιες** σημαίνει δέρνω. Ἡ χρῆσις αὕτη ὠδήγησεν εἰς τὴν μεταφορικὴν φράσιν **δίνω ᾽ς τὰ νεῦρα** κατὰ παράλειψιν πλέον τῶν λησμονηθέντων εἰρημένων οὐσιαστικῶν, ἢ ὁποῖα σημαίνει ἐνοχλῶ τινὰ ἠθικῶς, ἐκνευρίζω.

δίνω τόπο τῆς ὀργῆς.

Ἡ ἔκφρασις **κάνω τόπο** ἢ **δίνω τόπο** κυριολεκτικῶς σημαίνει παρέχω εἰς τινα τόπον νὰ καθίσῃ ἢ νὰ περάσῃ, ἥτοι παρέχω εἰς τινα θέσιν ἐλευθέρως κινήσεως, δὲν στενοχωρῶ, δὲν πιέζω τινά. Ἐντεῦθεν ἐλέχθη καὶ μεταφορικῶς ἡ φράσις **δίνω τόπο τῆς ὀργῆς** = δὲν τὴν κρατῶ διὰ τῆς βίας κοντά μου, ἀλλὰ τὴν ἀφίνω ἐλευθέρω νὰ παρέλθῃ, ν' ἀπομακρυνθῇ, δηλαδὴ παύω νὰ κατέχωμαι ὑπὸ τῆς ὀργῆς. Ἡ φράσις εἶναι παλαιά, ὡς μαρτυρεῖ τὸ διδασκαλικὸν χωρίον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ Εὐαργίου «οὐδὲν ἕτερον ἦν ποιεῖν τὸν μακάριον ἐκεῖνον ἢ τόπον διδόναι τῇ ὀργῇ κατὰ τὸ γεγραμμένον»¹. Ἐκεῖνο τὸ «κατὰ τὸ γεγραμμένον» μαρτυρεῖ ὅτι ἡ φράσις εἶναι παρμένη ἀπὸ γραπτὸν κείμενον καὶ ὄντως ἀναγινώσκομεν εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (12,19) «εἰ δυνατόν, τὸ ἐξ ὑμῶν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες, μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες, ἀγαπητοί, ἀλλὰ δότε τόπον τῇ ὀργῇ». Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ φράσις ἦτο κοινόχρηστη εἰς τὸν προφορικὸν λόγον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Χριστοῦ.

εἶμαι γιὰ νά ᾽μαι.

Λέγεται κοινῶς **ὁ δεῖνα εἶναι γιὰ τὸ γιατρό, γιὰ τὸ θάνατο, γιὰ τὰ σίδερα** κττ. Ὁμοίως ὁ καιρὸς εἶναι **γιὰ βροχή, γιὰ νὰ χιονίσῃ, γιὰ νὰ καλωσυνέψῃ** κττ. Ὁμοίως **εἶμαι νὰ φύγω** ἢ **γιὰ νὰ φύγω, νὰ βγῶ ἔξω** ἢ **γιὰ νὰ βγῶ ἔξω, νὰ σκάσω ἀπὸ τὸ κακό μου** κττ. Ὡσαύτως **εἶμαι νὰ μὲ κλαίς** ἢ

¹) Ἐκδ. J. Bidez — L. Poumenter, London 1898 (ἐκδοτ. οἶκος Methuen) σελ. 58, στίχ. 18-19.

για να με κλαίς, εἶναι να τον λυπᾶσαι, να τον ἀγαπᾶς, να τον σιχαίνεσαι ἢ για να τον λυπᾶσαι, για να τον ἀγαπᾶς κτλ. Εἰς ὅλας αὐτάς καὶ τὰς παρομοίας περιπτώσεις τὸ εἶμαι φέρεται ἐν τῷ λόγῳ κατὰ παράλειψιν ἐπιθέτου τινὸς ἔτοιμος, ὠρισμένος κτ. ἢ ἐνὸς προσδιορισμοῦ, οἷον εἶμαι σὲ κατάστασι ἢ σὲ θέσι για να με κλαίς κτ. Φαίνεται δὲ ὅτι ἀπὸ τοιαύτας ἐκφράσεις προέκυψε τὸ εἶμαι για να εἶμαι. Θὰ ἐλέγετο δηλαδὴ κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ τρίτον πρόσωπον εἶναι τοιοῦτος, οἷον κουτός, για να εἶναι τοιοῦτος, ἢ μὲ κάποιον ἄλλον παρόμοιον προσδιορισμόν, ὅπου ἡ δευτέρα πρότασις συντελεῖ εἰς τὴν ἕξαρσιν τῆς ἐννοίας τῆς πρώτης. Ψυχολογικῶς τὸ πρᾶγμα ἐξηγεῖται ὧδε, εἶναι πλασμένος κουτός για να εἶναι πάντα κουτός. Ἐπειτα ὅμως σὺν τῷ χρόνῳ ἐλησημονήθη ἡ πρώτη προσβλητικὴ ἔννοια καὶ ἐλέχθη καὶ εἰς τὸ πρῶτον πρόσωπον εἶμαι για να 'μαι. Ἦτο ὅμως δυνατὸν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἡ ἔννοια τῆς φράσεως να μὴ ἦτο κακή, να ἐλέγετο καὶ εἰς δῆλωσιν ἐπαινετῆς τινος ἰδιότητος ἢ ἀγαθοῦ προσόντος. Ἡ φράσις συνηθεστέρα εἰς τὸν πληθυντικὸν εἶμαστε για να 'μαστε λέγεται εἰς περιστάσεις εὐχαρίστων καὶ ἐπιδεικτικῶν κοινωνικῶν ἐμφανίσεων.

εἶμαι ἢ ἔρχομαι 'ς τὰ σύγκαλά μου.

Ἡ φράσις εἶμαι 'ς τὰ σύγκαλά μου ἢ εἶμαι μὲ τὰ σύγκαλά μου σημαίνει ὑγιαίνω σωματικῶς ἢ ψυχικῶς, ὀρθοφρονῶ, δὲν παραλογίζομαι, ἢ δὲ ἔρχομαι 'ς τὰ σύγκαλά μου σημαίνει συνέρχομαι σωματικῶς ἢ ψυχικῶς. Ἡ φράσις λέγεται καὶ εἶμαι ἢ ἔρχομαι 'ς τὰ καλά μου, περὶ τῆς ὁποίας ἐπραγματεύθημεν ἄλλοτε¹. Πρόκειται λοιπὸν περὶ τῆς ἰδίας φράσεως μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ καλά ἔχομεν τὸ σύνθετον σύγκαλα, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ πρόθεσις σὺν ἔχει ἔννοιαν ἐπιτατικὴν. Περὶ τῆς ἰδιότητος αὐτῆς τῆς προθέσεως ἐπραγματεύθημεν ἄλλαχού².

εἶμαι παρὰ πέντε.

Εἶναι φράσις, διὰ τῆς ὁποίας θέλει τις να δηλώσῃ μὲ ἀπειλητικὴν πάντοτε διάθεσιν, ὅτι ἡ ὑπομονὴ του ἔχει φθάσει εἰς τὸ τελευταῖον ὄριον τῆς ἀντοχῆς, ὅτι εἶναι ἔτοιμος ν' ἀφήσῃ τὴν ἀγανάκτησίν του να ξεσπάσῃ ἐναντίον ἐκείνου, ὅστις κάμνει κατάχρησιν τῆς ὑπομονῆς καὶ καλωσύνης του. Ἡ μεταφορὰ φαίνεται ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὰ ταξίδια διὰ σιδηροδρόμων ἢ ἀτμοπλοίων, καθ' ἃ ἀναμένει τις μὲ ἀνυπομονησίαν τὴν ὠρισμένην ὥραν τῆς ἀναχωρήσεως καὶ μετροῦ

¹ Λεξικογρ. Δελτ. 5 (1951) 14.

² Ἀρχεῖον Πόντου 16 (1951) 57—61.

τὴν πάροδον τῶν ὄρων μὲ πεντάδας λεπτῶν. Ἡ τελευταία πεντάδα ἀποτελεῖ πλεόν τὸ τέσμα τῆς ἀναμονῆς καὶ ὑπὸ τινὰς περιστάσεις καὶ τῆς ἀδημονίας, ἢ ὅποια θὰ λήξῃ μὲ τὴν ἀναχώρησιν, ὅπως ἡ σιωπηλὴ ἀγανάκτησις λήγει μὲ τὸ ξέσπασμα αὐτῆς.

εἶμαι ποὺ εἶμαι.

Κατὰ βραχυλογίαν τῆς πλήρους ἐκφράσεως *εἶμαι ἐκεῖ ὅπου εἶμαι*, δηλ. εἰς κατάστασιν ὄχι καλὴν, ἀλλὰ κακὴν, ἀθλίαν, ἐλεεινὴν, ἐγεννήθη τὸ *εἶμαι ποὺ εἶμαι* δηλοῦν ὄχι εὐχάριστον κατάστασιν καὶ λεγόμενον συνήθως εἰς ἐκείνον, ὅστις διὰ τῆς συμπεριφορᾶς του συντελεῖ εἰς τὴν ἐπιδείνωσιν αὐτῆς, οἷον *εἶμαι ποὺ εἶμαι θυμωμένος, γιατί μ' ἐρεθίζεις κ' ἐσὺ περισσότερο; Εἶναι ποὺ εἶναι κουτός, γιατί τὸν ἀπαμουρλαίνεις κ' ἐσύ;* Καὶ τελευταία ἐπεκράτησε νὰ λέγεται ἢ φράσις ἀπολύτως ἄνευ τῆς δευτέρας ἐρωτηματικῆς προτάσεως, καθὼς *αὐτὸς εἶναι ποὺ εἶναι!* ἔνν. τοιοῦτος ἢ τοιοῦτος, *τώρα δὲ εἶναι ποὺ εἶναι!* ἔνν. τοιαύτη ἢ τοιαύτη κατάστασις. Πάντοτε αἱ φράσεις αὗται λέγονται εἰς δῆλωσιν ἰδιότητος προσώπου ἢ εἰς δῆλωσιν καταστάσεως ὄχι εὐχαρίστου.

εἶναι κι ἂν εἶναι.

Εἰς δῆλωσιν ὑπερεχούσης ἰδιότητος κακῆς ἢ καλῆς προσώπου ἢ πράγματος συνηθίζεται ἢ φράσις *αὐτὸς εἶναι κι ἂν εἶναι, αὐτὸ εἶναι κι ἂν εἶναι* = αὐτὸς εἶναι τοιοῦτος ἢ τοιοῦτος εἰς μέγιστον βαθμόν, αὐτὸ εἶναι κτλ. Πρόκειται περὶ βραχυλογίας, ἢ ὅποια προῆλθεν ἀπὸ ἐκφράσεις περιῖπου τοιαύτας: ἂν εἶναι εἰς τὸν κόσμον ἄνθρωπος τοιοῦτος ἢ τοιοῦτος, εἶναι αὐτός, ἢ ἂν ὑπάρχη που πράγμα τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον, εἶναι αὐτό. Καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Διὰ τῆς ἐξάρσεως οἰουδήποτε ἄλλου προσώπου ἢ πράγματος καὶ τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἐννοίας μόνον εἰς ἓνα ὁρισμένον προκίπτει ἢ ἔννοια τοῦ κατ' ἐξοχὴν, τὴν ὅποιαν ἐπιδιώκει νὰ παραστήσῃ ὁ λέγων.

εἶναι φτωχὸ τ' ἀρνί, μὰ ἔχει καὶ πλατεῖα οὐρά.

Ἐκ μεταφορᾶς ἀρνιοῦ ἀπάχου καὶ ἰσχοῦ, ἀνήκοντος ὅμως εἰς τὴν τάξιν τῶν πλατυούρων προβάτων, λέγεται ἢ ἀνωτέρω φράσις εἰρωνικῶς πάντοτε περὶ ἀνθρώπου πτωχοῦ, ἀλλὰ ὑπερηφάνου.

ἐλάτε γνωστικοὶ νὰ φάτε τοῦ τρελλοῦ τὸ βιός.

Ἡ φράσις λέγεται καὶ ἀντιστρόφως *ἐλάτε τρελλοὶ νὰ φάτε τοῦ γνωστικοῦ τὸ βιό*¹. Ὅπωςδήποτε ἀμφότεροι αἱ ἐκφράσεις λέγονται ἐπὶ τῶν ἐπιτηδείως ἀπο-

¹ Ἰδ. Αεξικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς λ. βιός 5.

λαμβάνοντων τὰ ἀγαθὰ ἄλλου. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ πρώτη ἔκφρασις εἶναι ἡ λεχθεῖσα τὸ πρῶτον, κατόπιν δὲ κατ' εἰρωνικὴν ἀντίφρασιν ἐλέχθη καὶ ἡ δευτέρα. Εἰς τὴν φράσιν πάντως ὑπόκειται ἐπεισόδιον ἀπλοῖκου καὶ ἀφελοῦς, ἀλλὰ πλουσίου ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ἐπιτηδείως ἐξεμεταλλεύοντο παράσιτοι, πονηροὶ καὶ ἀπατεῶνες. Περὶ τῶν ἰδιωματικῶν παραλλαγῶν τῆς φράσεως δύναται νὰ ἴδῃ ὁ βουλόμενος Νικολ. Πολίτου Παροιμ. 4,76.

ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσι.

Ἡ φράσις λέγεται συντομίας χάριν καὶ ἄνευ τῆς αἰτιολογικῆς προτάσεως, σημαίνει δὲ ὅτι πρέπει νὰ φερόμεθα φρονίμως καὶ συνετῶς ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, ὅτι δηλαδὴ πρέπει νὰ κάμνωμεν συνετὴν χοῆσιν τῶν περιστάσεων. Εἶναι ἀπὸ τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴν τοῦ Παύλου 5,16 «βλέπετε οἶν πῶς ἀκριβῶς περιπατεῖτε μὴ ὡς ἄσοφοι, ἀλλ' ὡς σοφοί, ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσι». Τὸ μέσον *ἐξαγοράζομαι* μὲ τὴν σημασίαν τοῦ ποιῶμαι συνετὴν χοῆσιν ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, φαίνεται δὲ ὅτι τὸ *ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν* ἀπετέλει εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους φράσιν εὐφροσύνης καὶ ὅτι δὲν εἶναι στιγμιαῖον συντακτικὸν σχῆμα τοῦ Παύλου. Εἰς τοῦτο μᾶς πειθαναγκάζει καὶ ἕτερον χωρίον τοῦ ἰδίου συγγραφέως εἰς τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολὴν 4,5 «ἐν σοφίᾳ περιπατεῖτε πρὸς τοὺς ἔξω τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι, ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι ἁλατι ἠρτυμένος εἰδέναι πῶς δεῖ ὑμᾶς ἐνὶ ἐκάστῳ ἀποκρίνεσθαι». Ἡ φράσις εἰσελθοῦσα ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης εἰς τὴν λογίαν χοῆσιν ἔμεινε συντακτικῶς μετέωρη ὡς συνήθως συμβαίνει μὲ τὰς παρομοίας φράσεις.

ἐξορία τοῦ Ἀδάμ.

Ἡ φράσις λέγεται διὰ μέρος λίαν ἀπομακρυσμένον καὶ σχεδὸν ἔρημον, οἶον *μ' ἔστειλαν ἔς τὴν ἐξορία τοῦ Ἀδάμ, πάω ἔς τὴν ἐξορία τοῦ Ἀδάμ* κττ. Ἐγεννήθη δὲ ἀπὸ τὴν βιβλικὴν ἀφήγησιν περὶ τῆς ἐξώσεως τοῦ Ἀδάμ ἐκ τοῦ παραδείσου. «Ἐξάπέστειλεν αὐτὸν [τὸν Ἀδάμ] Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήμφθη. Καὶ ἐξέβαλεν τὸν Ἀδάμ καὶ κατόκισεν αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς καὶ ἔταξεν τὰ Χερουβὶν καὶ τὴν φλογίνην ρομφαίαν τὴν στρεφομένην φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς»¹. Λίαν προσφυῆς ἡ παρομοίωσις.

ἔξω, φτώχεια!

Λέγεται ἡ φράσις πάντοτε εἰρωνικῶς ὑπὸ ἀνθρώπων πενήτων, οἱ ὁποῖοι ἐκτάκτως εὐρίσκονται εἰς εὐχάριστην οἰκονομικὴν κατάστασιν, ὥστε νὰ ἔχουν τὸ

¹ Γεν. 3, 23-4

θάρος ν' αποπέμψουν τὴν κατ' ἀρχαίαν δοξασίαν προσωποποποιημένην πενίαν μακρὰν των πλέον. Ἀλλὰ λέγεται καὶ κατ' ἀντίφρασιν καὶ τρόπον τινὰ ὡς ἰδία παρηγορία, ὅταν οὔτε ἐκτάκτως ἀποπέμπεται ἡ φτώχεια, ἀλλὰ τριγυρνᾷ γύρω ἀπὸ τὸ λιτότατον τραπέζι τοῦ πτωχοῦ.

ἔπεσε ἀπὸ τὰ σύννεφα.

Λέγεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις πάσχει τελείαν ἄγνοιαν τῶν πέριξ αὐτοῦ συμβαινόντων, ὡσὰν νὰ μὴ ζῆ εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ νὰ ἔχει κατέλθῃ ἀπὸ τὰ σύννεφα.

ἔπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανό.

Ἐπὶ ἀπροσδοκίτου καὶ παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα ἐμφανιζομένου ἀγαθοῦ λέγεται **ἔπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανό**, ἥτοι προῆλθεν ἀπὸ τὸν Θεόν. Εἰς τὴν φράσιν ὑπόκειται πάντως τὸ ἐκκλησιαστικὸν ρητὸν «πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθεν ἐστὶ καταβαῖνον ἐκ σοῦ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων». Ἀλλὰ ἐπεκταθεῖσα ἡ μεταφορικὴ χρῆσις ἐγέννησε τὴν γενικωτέρας ἐννοίας φράσιν **πέφτω ἀπὸ τὸν οὐρανό** = δοκιμάζω, ὑφίσταμαι κατάπληξιν εἴτε ἐπὶ καλοῦ εἴτε ἐπὶ κακοῦ συμβάντος, ὅπως δηλαδὴ καταπλήσεται ἄνθρωπος εὐνοοῦμεος ἑξαφνικὰ ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ, ὑπὸ τῆς τύχης.

ἔχει τὴ φλέβα, τὸ ἔχει ἔς τὸ αἷμα του.

Αἱ φράσεις σημαίνουν ἔχει ἐξ ἰδιοσυγκρασίας, ἐκ φύσεως φυσικὴν ροπὴν πρὸς τι, συνήθως πρὸς τὸ κακόν. Κυριολεκτικώτερα ἢ δευτέρα σημαίνει ὅτι εἶναι μέσα εἰς τὰ συστατικὰ τοῦ αἵματός του τὰ εἶναι τοιοῦτος ἢ τοιοῦτος, πονηρός, κλέφτης, ψεύτης κττ., εἰς τὴν πρώτην δὲ λαμβάνεται τὸ περιεχόμενον ἀντὶ τοῦ περιεχομένου ἐπὶ τῆς μεταφορικῆς ἐννοίας τῆς συνηθείας.

Λέγεται ὅμως γενικῶς καὶ **πῆρε φλέβα ἀπὸ τὴ μητέρα του, τὸν πατέρα του, τὸ σόι του** κττ. ἐπὶ ἀνθρώπου ἔχοντος ἰδιότητος, καλὰς ἢ κακάς, ὁμοίας πρὸς τὰς τῆς μητρὸς κτλ.

ἔχει ψηλὴ μύτη, εἶναι ψηλομύτης.

Ἐψαύχην ἐλέγετο εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν ὁ κρατῶν ὑψηλὰ τὸν αὐχένα. Τὸ ἐπίθετον ἐκυριολεκτεῖτο λίαν προσφυῶς ἐπὶ τοῦ ἵππου τοῦ κατ' ἐξοχὴν γνωστοῦ ὑψιούχενος ζώου καὶ προσφυστέρα ἀκόμα κατ' ἐννοίαν μεταφορικὴν ἐλέχθη καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγερώχου καὶ ὑπερηφάνου ἀνθρώπου. Εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς ὑπεροψίας ἐλήφθη ἀντὶ τοῦ αὐχένου ἢ κεφαλῆ καὶ ὄχι ὀλόκληρη, ἀλλὰ τὸ κατ' ἐξοχὴν προεξέχον μέρος τοῦ προσώπου, ἡ μύτη. Βεβαίως ἐκεῖνος

που πρώτος ἐσκέφθη νὰ χαρακτηρίσῃ ἓνα ἀγέρωχον καὶ ὑπερόπτην μὲ τὴν φράσιν *ἔχει ψηλὴ μύτη* ἢ *εἶναι ψηλομύτης* τὸ ἔκαμε χάριν σκώματος, εἶναι δὲ καὶ πολὺ ἐνδεχόμενον ὄντως νὰ ὑπῆρξε τις ὑπερόπτης καὶ ἀγέρωχος μὲ μύτην χονδροῦν καὶ ἀνεστραμμένην, ὅστις ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς σκωπτικῆς φράσεως καὶ λέξεως. Εἶναι δὲ γεγονόςς ὅτι τοιαῦτα εὐφυῆ σκώματα προξενοῦν εἰς τοὺς ἀκούοντας τοιαύτην ψυχολογικὴν ἐντύπωσιν, ὥστε μὲ τὸ πρῶτον ἀκουσμα ἀποτυπώνονται ἀνεξάλειπτα εἰς τὴν μνήμην, ἐπαναλαμβάνονται καὶ τοιουτοτρόπως γενικεύονται ὡς φράσεις ἢ λέξεις τοῦ κοινοῦ λόγου. Ἀφοῦ δὲ ἡ μύτη ἐλήφθη ὡς δεῖγμα τῆς ἀγερωχίας, ἡ ὁποία ἐκφράζεται ποικιλοτρόπως *ἔχει ψηλὴ μύτη, ἔχει σηκωμένη μύτη, βαστάει ψηλὴ μύτη, ψηλώνει τὴ μύτη*, ἀντιστρόφως δὲ ἐλέχθη *κατεβάξει ἢ χαμηλώνει τὴ μύτη, πέφτει ἢ μύνη του*—ταπεινώνεται, ἐξευτελίζεται, ἐλέχθη καὶ ἀπλῶς *ἔχει μύτη*—ἀλαζονεύεται, ὑπερηφανεύεται. Δηλαδή εἰς τὴν φράσιν αὐτὴν τὸ *μύτη* ἀπέβη συνώνυμον τοῦ ἀλαζονεία, ὑπερηφάνεια.

ἔχω δέσει, ἔχω δεμένο τὸ γάιδαρό μου.

Ἐκ μεταφορᾶς τῆς ἐννοίας ὅτι ὁ δεμένος γάιδαρος δὲν ὑπάρχει κίνδυνος ν' ἀπομακρυνθῇ ἢ νὰ διαφύγῃ, ὥστε ν' ἀναγκασθῇ ὁ κάτοχος νὰ τρέχῃ εἰς ἀναζήτησίν του, ὅθεν καὶ τὸ γνωμικὸν *κάλλιο γαιδουρόδενε παρὰ γαιδουρογύρνε*, ἐγεννήθη ἢ εἰρημένη φράσις σημαίνουσα ἔχω ἐξασφαλίσαι τὰ συμφέροντά μου ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ὥστε νὰ μὴ διατρέχουν κανένα κίνδυνον.

ἡ γλῶσσα του κόβει καὶ ράβει.

Κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τὴν κόπτουσαν τὸ ὕφασμα ψαλίδα, τῆς ὁποίας ἡ μηχανικὴ ἐνέργεια προξενεῖ τὴν ἐντύπωσιν ταχύτητος, καὶ κατὰ συναφῆ μεταφορὰν ἀπὸ τὴν ταχέως ράπτουσαν ραπτομηχανὴν ἐσχηματίσθη ἡ εἰρημένη φράσις εἰς δήλωσιν τῆς στωμυλίας.

ἡ κοιλιά του παίζει Καραϊσκάκη.

Ἡ φράσις λέγεται ἐπὶ τοῦ πεινῶντος καὶ κατὰ πληροφορίαν τοῦ περιοδικου «Θησαυρός» τῆς 20 Μαΐου 1951 σελ. 17 παραληφθεῖσαν ἀπὸ τὴν «Ἐφημερίδα τῶν συζητήσεων» τοῦ 1895 προῆλθεν ἀπὸ τὴν ἐξῆς αἰτίαν. Ἐνας Ρουμελιώτης ἀγωνιστῆς τοῦ 21, στρατιώτης τοῦ Καραϊσκάκη, ἔχασε τὴν ὄρασίν του καὶ διὰ νὰ ζήσει μετῆροχο τὸν πλανόδιον ἀοιδὸν εἰς διαφόρους ἐπαρχίας. Τελευταῖα ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, χάριν τῶν ὁποίων ἔχασε καὶ τὴν ὄρασίν του πολεμῶν εἰς

τὸ Φάληρον ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Καραϊσκάκη. Ἐνταῦθα ἔζησε μέχρι τοῦ 1860. Τὸ συνηθέστερον καὶ προσφιλέστερον τραγούδι του ἦτο «τρία πουλάκια κάθονται ἔς τὸ κάστρο τῆς Ἀθήνας», ὅπου ἐξυμνοῦντο οἱ ἀγῶνες τοῦ Καραϊσκάκη πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ὁ θάνατός του. Καὶ ὅταν ἔφθανεν εἰς τὴν ἐπιφθὸν «Καραϊσκάκη μ' ἀρχηγέ», κατελαμβάνετο ἀπὸ ἓνα ἑξαλλον ἐνθουσιασμόν καὶ ἔβαλλεν ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς του εἰς τὰς χορδὰς τῆς λύρας, ἐνῶ δάκρυα κατέβροχαν τὰς παρειάς του. Οἱ σύγχρονοι Ἀθηναῖοι ἀκούοντες τὸν πειναλέον ἀοιδὸν εἰς τὰς θυελλώδεις ἐτρογγύεις τῆς συγκινήσεώς του ἔπλασαν πρὸς σαρκασμὸν τὴν φράσιν *ἡ κοιλιὰ του παίξει Καραϊσκάκη* προφανῶς κατὰ γλωσσικὴν παρωδίαν τῶν συνωνύμων φράσεων *ἡ κοιλιὰ του παίξει ταμπουρᾶ ἢ βιολί*¹.

ἡ μάννα χάνει τὸ παιδὶ καὶ τὸ παιδὶ τῆ μάννα.

Εἶναι δεκαπεντασύλλαβος πολιτικὸς στίχος ἴσως παλαιοῦ τινος ἄσματος καὶ λέγεται ὡς φράσις εἰς δῆλωσιν βιαίας διασπορᾶς μελῶν μιᾶς οἰκογενείας εἰς περιστάσεις αἰχμαλωσίας καὶ ἑξανδραποδισμού εἰς παλαιότερας ἐποχὰς ἐθνικῶν περιπετειῶν. Παράδειγμα τοιαύτης βιαίας ἐν μέρει διασπορᾶς ἔχομεν τὸν ἐξοικισμὸν τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ μέχρι σήμερον ἀκόμη ἀναγινώσκομεν εἰς τὰς ἐφημερίδας δηλώσεις, διὰ τῶν ὁποίων ἀναζητοῦν ἀδελφοὶ τὰς ἀδελφάς, οἱ μάννες τὸ παιδιὰ καὶ τὰ παιδιὰ τοῖς μάννες.

ἦρθαν τ' ἄγρια νὰ διώξουν τὰ ἡμερα.

Ἡ φράσις κυριολεκτεῖται ἐπὶ τῶν ἀντιποιομένων δικαιώματα ἀνήκοντα εἰς ἄλλους, εἶναι δὲ συνώνυμος πρὸς τὴν ἀρχαίαν «ὁ ἔπηλυσ τὸν ἔνοικον»². Εἰς τὰ ἐπίθετα *ἄγρια* καὶ *ἡμερα* ἐξυπακούεται ἡ λέξις ζῶα καὶ ἡ μεταφορὰ εἶναι ἀπὸ τὰ ἄγρια ζῶα, ὡς ἀγριοκάτσικα, ζαρκάδια καὶ ἐλάφια, τὰ ὅποια ταχέως ἐξημερῶνται καὶ οἶονεὶ παραγκωνίζουσιν τὰ οἰκόσιτα ζῶα.

ἡ σάρα κ' ἡ μάρα καὶ τὸ κακὸ συναπάντημα.

Ἡ φράσις κυριολεκτεῖται ἐπὶ τοῦ συρφετοῦ, τοῦ σύγκλυδος ὄχλου, εἰς τὸν ὁποῖον κατὰ συνώνυμον ἔκφρασιν *βρίσκει κανεὶς κάθε καρυδιᾶς καρύδι*. Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν πῶς ἐδημιουργήθη ἡ φράσις μὲ τοιαύτην μεταφορικὴν ἔννοιαν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξηγήσωμεν τὰς τρεῖς λέξεις πρὸς τὴν ἀποτελοῦν.

Καὶ τὸ μὲν *κακὸ συναπάντημα* εἶναι ὁ ἀπαίσιος ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖον

¹ Περὶ τούτων ἐγράψαμεν ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 5, 21 καὶ 27.

² Ἰδ. Λεξικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς λ. *ἄγριος*.

καθ' ὁδὸν συναντῶμεν, ὁ ἄνθρωπος δηλαδή ὁ *γρουσουζης*, τοῦ ὁποίου ἡ συνάντησις μᾶς προοιωνίζει κακόν. Ὑπάρχει γενικὴ ἢ πεποιθήσις εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ὅτι ὠρισμένοι ἄνθρωποι μὲ ὠρισμένα ἐξωτερικὰ τοῦ σώματος ἢ τῆς περιβολῆς διακριτικὰ γνωρίσματα καὶ μάλιστα εἰς ὠρισμένας ὥρας τῆς ἡμέρας συναντῶμενα ἀποτελοῦν κακὸν οἰωνόν.

Διὰ τὸ *μάρα* ὅτι παράγεται ἀπὸ τὸ *μαραίνω* ἔχει γράψει ὁ Γεώργιος Χατζιδάκις¹, ἔχω γράψει καὶ ἐγὼ πρὸ πολλῶν ἐτῶν², σημαίνει δὲ τοῦτο μαρασμός, φθίσις, καταστροφή, θλίψις κττ. Ὁ Νικόλαος Πολίτης λέγει ὅτι προῆλθεν ἀπὸ τὴν ἔκφρασιν *μὲ ἄρα* καὶ γράφει *μ' ἄρα* ἐξηγῶν ἄρὰ μετ' ἄρᾶς καὶ πληθυντικὸς *μ' ἄραις*³. Διὰ τὸ νὰ πραγματευθῶμεν περὶ τῆς λέξεως ἀφορμὴν ἐλάβαμεν ἀπὸ τὴν φράσιν *ἄρα μάρα* δηλοῦσαν παντελεῖ ἀδιαφορίαν περὶ τῆς τύχης πράγματός τινος, ὑποδηλοῦσαν δὲ κάπως ἐπιθυμίαν καὶ περὶ καταστροφῆς αὐτοῦ. Ὅτι τὸ *ἄρα* προῆλθεν ἀπὸ τὸ *ἀρὰ* μετακινήθέντος τοῦ τόνου κατ' ἀναλογίαν τοῦ συνωνύμου *κατάρρα*, περὶ τούτου οὐδεμίᾳ ἀμφιβολία⁴. Εἰς τὴν προκειμένην δὲ φράσιν τὸ *μάρα* δὲν ἔχει τὴν ἀφηρημένην ἔννοιαν τοῦ *μαραίνω*, ἀλλὰ μᾶλλον σημαίνει τὰ μαραμμένα καὶ κατὰ γῆς-σωρηδὸν κείμενα φύλλα τὰ ἐκ τῶν δένδρων καταπίπτοντα. Τὴν ἔννοιαν αὐτὴν δὲν μᾶς παρέχει τὸ Ἄρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἀπὸ κανένα νεοελληνικὸν ἰδίωμα, ἀλλὰ τὴν ἔλλειψιν αὐτὴν πληρῶνει ἡ περὶ ἧς πρόκειται φράσις, εἰς τὴν ὁποίαν αὐτὸ τὸ νόημα ἔχει.

Μᾶς ὑπολείπεται τώρα νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὸ *σάρα*. Ὁ Πέτρος Παπαγεωργίου κάμνων λόγον περὶ τῆς φράσεως «ἡ Σάρα καὶ ἡ Μάρα»⁵ νομίζει ἀμφοτέρω τὰ ὀνόματα ὡς κύρια, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὴν κεφαλαιώδη γραφὴν τοῦ ἀρκτικοῦ γράμματος, χαρακτηρίζει δὲ ἀμφοτέρω ἀπλῶς ὡς σκωπικὰ πρὸς δήλωσιν ἐκάστου ἀτόμου ἐκ τοῦ χυδαίου ὄχλου. Δὲν λέγει ὅμως τίποτε διὰ τὰ κατ' αὐτὸν κύρια αὐτὰ ὀνόματα καὶ πῶς προσέλαβαν τὴν σκωπτικὴν ἔννοιαν. Καθ' ἡμᾶς βέβαια δὲν πρόκειται περὶ κυρίων ὀνομάτων οὔτε καὶ δύναται τὸ *σάρα* νὰ εἶναι τὸ Βιβλικὸν ὄνομα *Σάρα* ὡς ἐνομίσθη ὑπὸ ἄλλων⁶. Ἐγὼ πιστεύω ὅτι ὅπως ἀπὸ τὸ *μαραίνω* ἐσχηματίσθη τὸ *μάρα*—τὰ κατὰ γῆς πεσμένα καὶ πατούμενα μαραμμένα φύλλα, οὕτω καὶ ἀπὸ τὸ ῥῆμα *σαρῶνω* ἐσχηματίσθη τὸ *σάρα*, τὸ ὁποῖον καθὼς μᾶς πληροφορεῖ τὸ Ἄρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ εἰς πολλὰ ἰδιώματα

¹ Μεσαιωνικά καὶ νέα Ἑλληνικά 1, 76.

² Ἀθηνᾶ 41 (1929) 25.

³ Παροιμ. 2, 410 καὶ 414.

⁴ Ἰδ. Λεξικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς.

⁵ Byzant. Zeitschr. 3 (1894) 571.

⁶ Ἰδ. Δ. Λουκάτων ἐν Νέῃ Ἑστία 20, 1658.

σημαίνει τὰ σκουπίδια καὶ μάλιστα τὰ βρώμικα σκουπίδια, τὰς ἀκαθαρσίας ἢ τὰ χρώματα καὶ τοὺς λίθους καὶ τὰ ξύλα καὶ πᾶσαν ἄλλην ὕλην, τὴν ὁποῖαν εἰς κατωφερῇ πρὸ πάντων ἐδάφη παρασύρουν οἱ χεῖμαρροι. Ὅθεν καὶ *σάρα* ἐνιαχοῦ σημαίνει ἔδαφος ἀπόκημνον καὶ πετρώδες, ἔδαφος δηλαδή, τὸ ὁποῖον ἀποπλύνεται, σαρώνεται ὑπὸ τῶν βιαίων ὁμβρίων ὑδάτων. Καὶ *Σάρα* τοπωνύμιον πολλαχοῦ. Αὕτῃ εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ *σάρα* εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν. Περὶ τῆς *Σάρας* τοῦ Ἀβραάμ οὐδεὶς λόγος.

Ἄρα ἡ ἔννοια τῆς φράσεως εἶναι σκουπίδια καὶ φύλλα μαραμμένα καὶ κακὰ συναπαντήματα. Εἰς αὐτὴν τὸ *κακὸ συναπάντημα* ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τὴν συνισταμένην τοῦ *σάρα* καὶ *μάρα*, δι' ὧν μεταφορικῶς δηλοῦνται ἄνθρωποι τοῦ ὄγλου, ἄνθρωποι ἀπαίσιοι.

ἡ τυφλοβδομάδα.

Εἰς τὸν γάμον πολλάκις οἱ νεόνυμφοι ἀπατῶνται ὡς πρὸς τὰ πραγματικὰ προσόντα καὶ τὰς πραγματικὰς διαθέσεις ἀλλήλων, διότι ὁ *ἔρωτας εἶναι τυφλὸς* καὶ δὲν τοὺς ἀφίνει νὰ γνωρίσουν καλὰ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Εἰς τοῦτο συντελεῖ καὶ ἡ ἔμφυτη ὑποκρισία αὐτῶν νὰ φαίνωνται καλοὶ ἀναμεταξύ τους, διότι ἔτσι τοὺς συμφέρει. Ὅποιοι πραγματικῶς εἶναι καὶ ποῖα τὰ ἠθικὰ προσόντα τους, τοῦτο ἀποκαλύπτεται βαθμηδὸν μετὰ τὸν γάμον, ὁπότε δὲν αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην νὰ τηροῦν προσχήματα. Λοιπὸν ὅταν ἐννοοῦν τὴν ἀπάτην τους, τότε λέγεται δι' αὐτοὺς ὅτι ἔκαμαν τὸν γάμον τους *τῇ τυφλοβδομάδᾳ*—τὴν ἑβδομάδᾳ τῆς ἐρωτικῆς ἀποτυφλώσεως. Ἡ φράσις ἔχει μᾶλλον ἀστεῖον χαρακτῆρα, ὅπως ἀστεῖως λέγεται καὶ *ἦρθε ἡ τυφλοβδομάδα, θὰ ἔρθῃ ἡ τυφλοβδομάδα* κττ.

ἡ φτώχεια θέλει καλοπέρασι.

Τὸ δξύμωρον τοῦτο γνωμικὸν ὀφείλει τὴν γένεσίν του πάντως εἰς περίπτωσιν διασκεδάσεως ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ πτωχῶν καὶ ἐλέχθη τὸ πρῶτον μὲ εἰρωνικὴν εὐτραπελίαν, χαρακτηριστικὴν τῆς διανοητικῆς εὐστροφίας τοῦ εἰπόντος. Ἐδῶ ἀκριβῶς ὀφείλεται ἡ προξενηθεῖσα ἐντύπωσις εἰς τοὺς ἀκούσαντας καὶ ἡ ὀριστικὴ πλέον ἐπικράτησις αὐτοῦ. Ἰδιωματικῶς ἡ φράσις ἔχει καὶ ἄλλας σημασιολογικὰς ἀποχρώσεις. Εἰς τὴν Δημητσάναν σημαίνει ὅτι ὁ πτωχὸς μὴ δυνάμενος ν' ἀποταμιεύσῃ, ὅταν τοῦ τύχουν χρήματα, τὰ σπαταλᾷ, εἰς τὴν Ἀνδροῦσαν ὅτι ὁ πτωχὸς, ἐπειδὴ ἐργάζεται, πρέπει νὰ τρέφεται καλῶς καὶ εἰς τὴν Αἴγιναν λέγεται ὑπὸ πτωχοῦ θέλοντος νὰ δικαιολογήσῃ πλούσιον γεῦμα.

θα γυρίση ὁ τροχός.

Ἡ τύχη παριστάνεται εἰς τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν ὡς τροχός περιστρεφόμενος. Καὶ ὅπως τὸ ἄπάνω μέρος τοῦ τροχοῦ πάει ἀποκάτω καὶ ἀντιστρόφως τὸ ἀποκάτω ἀνεβαίνει ἄπάνω, οὕτω συμβαίνει καὶ εἰς τὴν τύχην τῶν ἀνθρώπων. Δὲν δύναται ὁ εὐτυχῆς νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι θα τοῦ μειδιᾷ πάντοτε ἡ τύχη. Δύναται νὰ γίνῃ καὶ ἀντιστροφή τῶν πραγμάτων. Συνήθως λέγεται ὑπὸ τῶν αὐτοπαρηγορουμένων πρὸς τοὺς εὐτυχοῦντας, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπενθυμίζεται ἡ ἀστασία τῆς τύχης.

θα πάη πὸν θα πάη.

Εἰς ἐκφράσεις ρηματικὰς μέλλοντος χρόνου ἐπαναλαμβάνεται πολλάκις ὁ ἴδιος χρόνος μετὰ τοῦ *ποῦν* εἰς δήλωσιν ἐντόνου βεβαιότητος, ὅτι ἡ περὶ τῆς ὁ λόγος *πρᾶξις* ὅπωςδήποτε *θα* λάβῃ χώραν, οἷον *θα πάη πὸν θα πάη, θα φάη πὸν θα φάη, θα τὸ πῆ πὸν θα τὸ πῆ* κττ. = ὅπωςδήποτε *θα* πάη, *θα* φάη, *θα* τὸ πῆ, ἤτοι ἀδύνατον νὰ μὴν πάη κτλ. Εἰς προηγουμένην μελέτην μου ἐξήγησα πῶς ἐγεννήθη ἡ φράσις *ποῦν θα πάη!* εἰς δήλωσιν πλήρους βεβαιότητος, ὅτι *θα* γίνῃ τι σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν μας, ἀντιθέτως ἀπὸ ὅ,τι τώρα συμβαίνει¹. Εἰκάζω λοιπὸν ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐλέχθη *θα πάη, ποῦν θα πάη*; = *θα* πάη χωρὶς ἄλλο, *θα* πάη ἐξάπαντος, ἔπειτα ἐλησμονήθη ἡ ἀρχικὴ συντακτικὴ πλοκὴ καὶ τὸ ἐρωτηματικὸν *ποῦν* ἐξελήφθη ὡς τὸ πολυσημαντότατον μόριον *ποῦν* καὶ ἐλέχθη ἐν συντακτικῇ συνεχείᾳ *θα πάη πὸν θα πάη* μὲ τὴν ἰδίαν σημασιολογικὴν χοῆσιν. Κατόπιν δὲν ἦτο βέβαια δύσκολον νὰ εἶπουν οἱ λαλοῦντες καὶ εἰς τὰ ἄλλα πρόσωπα *θα πᾶς πὸν θα πᾶς, θα πᾶω πὸν θα πᾶω* καὶ νὰ γενικεύσουν τὴν φράσιν μὲ κάθε ρῆμα *θα φᾶς πὸν θα φᾶς, θα τὸ πῆς πὸν θα τὸ πῆς* κτλ.

θεωρία ἐπισκόπου καὶ καρδία μυλωνᾶ.

Ἡ φράσις λέγεται δι' ἀνθρώπον, ὅστις ἔχει ὠραίαν θεωρίαν, καλὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν, ἀλλὰ μηδαμινὴν ἀξίαν, ἢ ὅστις φαίνεται μὲν εὐσεβὴς καὶ ἐνάρετος, ἀλλὰ πρᾶγματι εἶναι πονηρός. Ἡ φράσις δύναται νὰ ἐξηγηθῇ διττῶς, ἢ κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τὴν ἐπαγγελματικὴν ἰδιότητα τοῦ μυλωνᾶ νὰ κλέπτῃ ἀπὸ τὸ ἄλεσμα λαμβάνων ἀλεστικά περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι δικαιούται, ἐνῶ φαίνεται δίκαιος ἀνθρώπος, ἢ ἀπὸ τὴν φράσιν Δημητσάνας *ἀπὸ μυλωνᾶς δεσπότης* λεγομένην δι' ἀνθρώπον καταλαβόντα ἀναξίως ἀξίωμα. Ἡ δευτέρα ἐρμηνεία μοῦ φαίνεται πειστικωτέρα.

¹ Λεξικογραφ. Δελτ. 5 (1950) 33.

κάθε κατεργάρις ἔς τὸ μπάγκο του.

Κατεργάρις ἐλέγετο εἰς τὰς παλαιότερας γενεὰς ὁ ναύτης, ὁ κωπηλάτης τοῦ κατέργου, ἐν περιπτώσει δὲ συναγεροῦ, συνήθως ἐν ὥρᾳ κινδύνου, ὅταν ἐδίδετο τὸ κέλευσμα τοῦ ἀρχικελευστοῦ **κάθε κατεργάρις ἔς τὸ μπάγκο του**, ὡφείλαν ὅλοι οἱ κωπηλάται νὰ καθίσουν εἰς τοὺς μπάγκους, τὰ θρανία των, διὰ γὰ εἶναι ἔτοιμοι πρὸς κωπηλασίαν. Ἐντεῦθεν ἡ μεταφορική χρῆσις τῆς φράσεως, ὅτι ἕκαστος εἰς τὸ ἔργον του¹.

κάθε μέρα δὲν εἶναι τοῦ παπποῦ.

Ἡ ἑορτὴ τοῦ παπποῦ εἶναι διὰ τὰ ἐγγόνια ἀφορμὴ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιᾶσεως, ἢ ὁποῖα ὅμως δὲν εἶναι καὶ **κάθε** ἡμέραν. Ὅθεν ἡ ἀνωτέρω φράσις κατ' ἔλλειψιν τοῦ **ἢ γιορτῆ** σημαίνει ὅτι δὲν παρουσιάζεται καθ' ἑκάστην ἢ συχνὰ ἢ αὐτὴ εὐνοϊκὴ περίστασις.

κάθε πέρσι καὶ καλύτερα.

Εἶναι κοινότατον λαϊκὸν γνωμικόν. Εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ λαοῦ οἱ παρελθόντες χρόνοι νομίζονται πάντοτε εὐτυχέστεροι τῆς παρούσης καταστάσεως κυρίως ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν ἔποψιν. Τότε κατὰ κανόνα **δέναν τὰ σκυλλιά μὲ τὰ λουκά-νικα**, ἐνῶ τώρα ὄχι.

καὶ ποῦ εἶσαι ἀκόμα!

Εἰς τὴν φράσιν φαίνεται πὼς ὑπόκειται στιγμιαίος διάλογος ὁδοιπόρου καὶ ἄλλου προσώπου. Ὁ πρῶτος θὰ ἠρώτησε τὸν ἄλλον ἂν πλησιάζῃ εἰς τὸ τέρμα τῆς ἀγνώστου εἰς αὐτὸν ὁδοῦ καὶ ἐκεῖνος διὰ νὰ τοῦ δηλώσῃ ὅτι ἀπέχει ἀκόμα πολὺ τοῦ ἀπήντησε διὰ τῆς εἰρημένης φράσεως, δηλαδή «ὄχι μόνον δὲν πλησιάζεις, ἀλλ' ἀπέχεις ἀκόμα ὅσον δὲν φαντάζεσαι». Ἐντεῦθεν ἐπεκράτησεν ἡ φράσις νὰ λέγεται πρὸς δήλωσιν ὅτι ἀπέχομεν πολὺ ἀπὸ τὸ τέρμα τῆς ἐπιδιωκομένης ὑποθέσεως, τοῦ ἐπιχειρηθέντος ἔργου κττ.

καὶ τὸ ἓνα κακὸ καὶ τὸ ἄλλο ψυχρό.

Ἡ φράσις λέγεται, ὅταν εὐρίσκεται τις μεταξὺ δύο κακῶν ἢ ὅταν δὲν δύναται νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν προτίμησίν του μεταξὺ δύο καταστάσεων, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἕξιςου δυσμενεῖς καὶ ἀφόρητοι. Προῆλθεν αὕτη ἀπὸ τὴν συντομωτέραν **κακὸ καὶ ψυχρό**, εἰς τὴν ὁποίαν λεγομένην ἐπὶ καταστάσεως σφόδρα ἀφορητοῦ τὸ

¹ Πβ. καὶ Δ. Βρατσάνου, Εἰκονογραφημένη, Ἀθήναι 1906, ἔτ. 3, 161.

ψυχρό επιτείνει ἀπλῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ *κακό*. Καὶ ἐπιροηματικῶς *κακὰ καὶ ψυχρὰ* ἐννοεῖται ζῶ, τὰ περνώ κττ. Ὡς πρὸς τὸ *ψυχρὸς* σημειωτέον ὅτι τοῦτο λαμβάνεται καὶ ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀποκρουστικός, διὸ καὶ λέγεται *ψυχρὸς ἄνθρωπος, ψυχρὴ γυναῖκα, ψυχρὸ πρᾶμα* κττ. Ἡ φράσις κατ' ἔννοιαν εἶναι παραπλησία πρὸς τὰς ἀρχαίας «μεταξὺ σφύρας καὶ ἄκμονος» ἢ «μεταξὺ Σκύλλης καὶ Χαρύβδεως».

καὶ τῶν γονέων.

Ἡ φράσις *καὶ τῶν γονέων* ἐπισυνάπτεται ἄνευ λογικοῦ συντακτικοῦ εἰρμοῦ πρὸς λέξιν προηγουμένην διὰ τὴν δηλώσιν μίαν συνεχῆ κατάστασιν δυσάρεστην, οἷον *πεῖνα - φτώχεια - ψώρα καὶ τῶν γονέων*, ἢ διὰ τὴν δηλώσιν ἄφθονόν τι πρᾶγμα δυσάρεστον, οἷον *ψώρα καὶ τῶν γονέων, μαῦρο καὶ τῶν γονέων* (φράσις τῶν πολιτικῶν ἐκλογῶν δηλοῦσα τὴν καταψήφισιν ὑποψηφίου) κττ. Ἡ συντακτικὴ ἀνωμαλία μαρτυρεῖ, καθὼς ἔχομεν παρατηρήσει εἰς ὁμοίας φράσεις¹, ὅτι ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν προέρχεται ἐκεῖνο *καὶ τῶν γονέων*, τὸ ὁποῖον κάποιος ἀγράμματος, διὰ τὴν δηλώσιν ὅσα εἶπαμεν, τὸ ἐκόλλησε, ὅπως τὸ ἐκόλλησε, εἰς μίαν ἀπὸ τὰς λέξεις αὐτὰς καὶ κατόπιν ἢ πρώτη φράσις γενικευθεῖσα ἔλαβε τὴν σημερινὴν ἔκτασιν. Εἰς ἐπιμνημόσυνον δέησιν ἀκούεται συνήθως *πάππων προπάππων, γονέων καὶ ἀδελφῶν* ἐννοεῖται τὸ «μνήσθητι, Κύριε», ἀλλ' ἢ σειρὰ αὐτῆ τῶν λέξεων ἠδύνατο νὰ μεταβληθῆ *πάππων, προπάππων καὶ τῶν γονέων*, ἢ *προπάππων, πάππων καὶ τῶν γονέων* ἀναλόγως τῆς ἐκάστοτε διαθέσεως τοῦ μνημονεύοντος ἱερέως. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι τὸ ἀράδιασμα ἐκεῖνο τῶν πολλῶν γενικῶν ἐκδηλοῦν λύπην καὶ πένθος, τῶν ὁποίων σπουδαιότερα φυσικὰ εἶναι ἢ *τῶν γονέων*, ἐγέννησεν εἰς τὴν ψυχὴν ἐνὸς ἀγραμμάτου Χριστιανοῦ, ὅτι διὰ τῆς γενικῆς αὐτῆς δύναται νὰ δηλωθῆ ἢ συνέχεια μιᾶς λυπηρᾶς καταστάσεως ἢ τὸ πλῆθος δυσαρέστων πραγμάτων καὶ ἔπλασε φράσιν μὲ μίαν ἀπὸ τὰς λέξεις αὐτὰς ἢ καὶ μὲ ἄλλην ἄγνωστην εἰς ἡμᾶς, ἢ ὁποία γενικευθεῖσα βραδύτερον ἔλαβε τὴν σημερινὴν κοινὴν χρῆσιν.

καὶ ὑπερυψοῦται.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους, οἱ ὁποῖοι ψάλλονται τὸ Μέγα Σάββατον, εἶναι καὶ ὁ ἐκ τῆς Βιβλικῆς ἱστορίας τῶν τριῶν παιδῶν ἐν τῇ καμίνῳ «τὸν Κύριον ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας»². Ἐκεῖνο τὸ *ὑπερυ-*

¹ Δελτ. 4, 100 κέξ. 109 καὶ 5,21

² Δαν. 3, 57—88.

ψοῦτε παρανοηθὲν γραμματικῶς ἐνομίσθη ὡς τρίτον ἐνικὸν πρόσωπον **ὑπερψοῦται** καὶ κατὰ φυσικὸν λόγον παρενοήθη καὶ σημασιολογικῶς καὶ ἐνομίσθη ὅτι σημαίνει ὑψοῦται ὑπὲρ τὸ δέον, ὑψώνεται παραπάνω ἀπ' ὅ,τι χρειάζεται. Οὕτω ἐξηγεῖται πῶς τὸ **καὶ ὑπερψοῦται** κατήντησε φράσις λεγομένη ἐπὶ πράγματος ὄχι μόνον ἀρχοῦντος, ἀλλὰ καὶ πλεονάζοντος. Τὴν φράσιν μνημονεύει ἀπλῶς ἄνευ ἐρμηνείας τῆς προελεύσεως καὶ ὁ κ. Δ. Λουκᾶτος παραλαβὼν ἐκ τῆς συλλογῆς Ἑπειρωτικῶν παροιμιῶν τοῦ Ἀραβαντινοῦ¹.

κακά ᾽ν᾽ τὰ ψέματα.

Ἡ φράσις δηλοῖ ὅτι παρὰ τὴν πραγματικὴν ἢ φαινομενικὴν αἰσιοδοξίαν τινὸς περὶ τῆς δῆθεν καλῆς τῶν πραγμάτων καταστάσεως, αὕτη εἶναι ψευδής, ἄρα κακὴ καὶ δυσάρεστη. Γραμματικῶς ἡ φράσις ἀρχῆθεν εἶχε τὴν ἔννοιαν **κακὸ εἶναι νὰ λέγη κανεὶς ψέματα** καὶ ὄχι τὴν ἀλήθειαν, ὅπως πράγματι εἶναι, καὶ κατόπιν βραχυλογικώτερα ἐλέχθη **κακὰ εἶναι τὰ ψέματα**.

κακά, ψυχρὰ καὶ ἀνάποδα ἢ κακὸ καὶ ψυχρό.

Περὶ τῆς προελεύσεως τῆς φράσεως, ἡ ὁποία λέγεται ἐπὶ συρροῆς ἀντιξῶν καὶ δυσμενῶν περιστάσεων, ἴδὲ **καὶ τὸ ἓνα κακὸ καὶ τὸ ἄλλο ψυχρό**.

κακὸ νὰ μὴν ἔχουμε!

Ἀπὸ τὴν εὐχὴν νὰ μὴ μᾶς συμβῆ κανένα κακὸν ἢ φράσις ἡ ἀνωτέρω ἐπεκράτησε νὰ λέγεται ἐπὶ πραγμάτων ἢ καταστάσεων ἐσχάτης ἀθλιότητος, οἷον **μιὰ φουρτούνα, κακὸ νὰ μὴν ἔχουμε**=μεγάλῃ, τρομακτικῇ, **βροῆκα ἓνα σπίτι, κακὸ νὰ μὴν ἔχουμε**=ἄθλιον, ἐλεεινὸν ὡς οἰκοδόμημα ἢ βρωμερὸν καὶ ἀκάθαρτον, **φαεῖ, κακὸ νὰ μὴν ἔχουμε**=κακῶς παρεσκευασμένον, ἄνοστο, ἀηδὲς κττ. Δηλαδή αὐτὴ ἢ ἐκείνη ἢ κατάστασις πράγματός τινος εἶναι τόσον τρομακτικὴ, ὥστε τὴν θεωρεῖ κανεὶς ὡς ἔσχατον κακόν, τὸ ὁποῖον εὐχόμεθα νὰ μὴ μᾶς συμβῆ ἢ νὰ μὴ μᾶς τύχη.

κάλλιο πέντε καὶ ᾽ς τὸ χέρι, πάρα δέκα καὶ καρτέρει.

Ἡ φράσις σημαίνει ὅτι εἶναι καλύτερον νὰ προτιμήσῃ κανεὶς τὸ ἀσφαλὲς κέρδος παρὰ νὰ περιμένῃ πολλά, ἀλλ' ὄχι βέβαια.

¹ Νέα Ἑστία 2 (1939) 1656.

καμαρώνει σὰ Γύφτικο σκεπάρνι.

Γύφτικο σκεπάρνι λέγεται ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου ἡ λαβὴ εἶναι κυρτὴ καὶ τὸ ὄλον τοῦ ὄργανου μαζί μὲ τὴν σιδερένιαν λαβὴν προσλαμβάνει σχῆμα προγόστορος¹. Ἐντεῦθεν ἡ φράσις εἰρωνικῶς ἐπὶ τοῦ παρ' ἀξίαν κομπάζοντος, ὡς θὰ ἐκόμπαζεν ἓνας διὰ τὴν προτεταμένην γαστέρα του.

κάνω τοῦ κεφαλιοῦ μου.

Εἶναι βραχυλογία τῆς πληρεστέρας ἐκφράσεως **κάνω τοῦ κεφαλιοῦ μου πράγματα**, ἢτοι κάμνω ὅ,τι μοῦ κατέβη, ὅ,τι μοῦ ἐπέλθη κατὰ διάνοιαν χωρὶς νὰ πολυσκεφθῶ, κάμνω πράγματα ἀνόητα καὶ ἀσυλλόγιστα.

κάνω τράκα.

Τὸ **τράκα** ἐκ τοῦ πεποιημένου μορίου **τρακ** τοῦ κρότον δηλοῦντος σημαίνει ἀπότομον σύγκρουσιν παράγουσαν ἠχηρὸν κρότον, δηλοῖ ἔτι τὴν συνηθισμένην πυριτιδοκροτίδα τὴν ἄλλως λεγομένην **τράκα τρούκα**. Ἐπομένως **κάνω τράκα** σημαίνει παράγω κρότον δι' ἰσχυρᾶς συγκρούσεως, καθὼς ὅταν παιδιὰ παίζοντα συγκρούουν τὰς παλάμας. Μεταφορικῶς ἡ φράσις σημαίνει κατορθώνω διὰ μέσων τρόπον τινὰ ἀπροσδοκῆτων καὶ αἰφνιδιαστικῶν ν' ἀποσπάσω χρήματα παρὰ τινος. Ἡ προᾶξις αὕτη θεωρεῖται οἰονεὶ ὡς πλῆγμα ἠχηρὸν κατὰ τοῦ εὐπίστου τοῦ παρέχοντος τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα εἴτε ὡς δανεικὰ δίδονται εἴτε ὡς μὴ, οὐδέποτε πρόκειται ν' ἀποδοθοῦν. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ ρῆμα **τρακάρω**—ἀπατῶν τινὰ ἀποσπῶ χρήματα καὶ ὄνομα **τρακαδῶρος**—ὁ ἔχων ὡς ἐπάγγελμα τοῦ **νὰ κάνη τράκες**. Κατὰ πληθυντικὸν συνήθως **κάνει τράκες** λέγεται καὶ περὶ πράγματος ἀξιολόγου, πράγματος δηλ. προξενούντος τρόπον τινὰ κρότον διὰ τῆς ἀξίας του.

κατεβάζει τὸ κεφάλι του.

Αἱ σκέψεις, αἱ ἰδέαι θεωροῦνται τρόπον τινὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα κατέρχονται ἐκ τῆς κεφαλῆς καὶ ἐκδηλοῦνται διὰ τοῦ λόγου. Ὅθεν ἡ φράσις **κατεβάζει τὸ κεφάλι του** ἐννοεῖται ἰδέας ἢ σκέψεις λέγεται δι' ἄνθρωπον νοήμονα καὶ ἐφευρετικόν. Συνώνυμος φράσις **κόβει τὸ κεφάλι του ἢ τὸ μυαλό του**.

κάτι πάει κ' ἔρχεται.

Τὰ ρήματα **πάω** καὶ **ἔρχομαι** ἔχουν καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἀρμόζω, ταιριαζῶ, οἷον **τῆς πάει τὸ καπέλο - τὸ φόρεμα - τὸ χρώμα** κττ. καὶ **δὲ σοῦ πάει** νὰ εἶσαι τοιοῦτος ἢ τοιοῦτος. Ὅμοίως **τὰ παπούτσια τοῦ ἔρχονται καλά, τὸ**

¹ Πβ. Δ. Καμπούρογλου ἐν ἐφημερίδι «Ἐστία» 8 Δεκεμβρίου 1917 ἀριθμ. φ. 8399.

φόρεμα τῆς ἔρχεται ώραϊα κττ. Ἐκ τὰς τοιαύτας χρήσεις ἐσηματίσθη ἡ φράσις **κάτι πάει κ' ἔρχεται** = κάπως ταιριάζει, κάπως εἶναι ἀνεκτόν, ὑποφερτόν. Συνώνυμος φράσις **κάτι τρώγεται**, περὶ ἧς ἐγράψαμεν ἐν Δελτ. 5,20.

κ' ἔτσι κι ἄλλιῶς κακὰ καὶ ψυχρὰ ἢ κ' ἔτσι μαῦρα κι ἄλλιῶς σκοτεινά.

Ἡ φράσις ἐπὶ δύο καταστάσεων ἐξίσου κακῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀμφιταλαντεύεται τις περὶ τοῦ πρακτέου. Συνώνυμος φράσις **μπρὸς βαθὺ καὶ πίσω ρέμα.**

κόβει ὁ νοῦς, τὸ κεφάλι, τὸ μυαλό, κόβω φάτσα.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὰ ἐπίθετα **ἀμβλὺς** καὶ **ὀξύς** ἐλέγοντο ἐπὶ τῶν τεμνόντων ὄργάνων, μεταφορικῶς δὲ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου νωθροῦ, ἀδρανοῦς ἢ ὀξέος τὴν ἀντίληψιν, εὐφυοῦς, ταχέως ἀντιλαμβανομένου, ὀξέος εἰς τὸ ἐπινοῆσαι. Ἐκ τούτων ἐσηματίσθησαν καὶ τὰ ἐπίθετα **ἀμβλύνοὺς** καὶ **ὀξύνοὺς** ἐπὶ τῆς μεταφορικῆς ἐννοίας. Εἶναι ἀληθές ὅτι τὸ **ἀμβλύνοὺς** δὲν μαρτυρεῖται ἢ τοῦλάχιστον δὲν παραδίδεται ὑπὸ τῶν λεξικογράφων, ἀλλ' ἡ μαρτυρουμένη ὑπαρξίς τοῦ **ὀξύνοὺς** ἀποδεικνύει ὅτι ἐλέγετο πάντως καὶ τὸ ἀντίθετον **ἀμβλύνοὺς**. Πρὸς τὴν ὀξεῖαν μάχαιραν τὴν αὐτοστιγμειὴν τέμνουσαν ἔγινε σύγκρισις τοῦ νοῦ τοῦ ἀμέσως ἀντιλαμβανομένου καὶ ἐννοοῦντος καὶ κρίνοντος τί τὸ πρακτέον, ἐνῶ πρὸς τὴν ἀμβλεῖαν, μὲ τὴν ὁποίαν, ὅσον καὶ ἂν προσπαθῆ τις, δυσκολεύεται ἢ δὲν κατορθώνει νὰ κόψῃ, ἔγινε σύγκρισις τοῦ νοῦ, ὅστις ἀδρανεῖ καὶ δὲν ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ ἐννοήσῃ ἀμέσως τὰ ὑπὸ τῶν ἄλλων λεγόμενα ἢ ὁ ἴδιος νὰ διανοηθῆ τὸ λεκτέον ἢ πρακτέον. Ἡ ἐννοία αὕτη τῆς ἀμβλύτητος ἢ ὀξύτητος εἰς τὴν διανόησιν ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν, εἴτε παλαιόθεν κληρονομηθεῖσα εἴτε νεωστὶ γεννηθεῖσα, ἀδιάφορον τοῦτο. Οὕτω λέγομεν κοινῶς **κόβει ὁ νοῦς του, τὸ κεφάλι του, τὸ μυαλό του** μὲ τὴν σημασίαν τοῦ διανοεῖται καλῶς. Λέγεται καὶ ἰδιωματικῶς **κόβει τὸ μάτι του** = βλέπει, παρατηρεῖ καλά, εἶναι ὀξυδερκής, ἔχει παρατηρητικότητα. Ἐκ τῶν τοιούτων χρήσεων τὸ **κόβω** μετέβη εἰς τὴν σημασίαν τοῦ παρατηρῶ ἑταστικῶς, μετὰ προσοχῆς καὶ ἐντεῦθεν ἐγεννήθησαν αἱ φράσεις **τὸν κόβω** ἢ **τοῦ κόβω τὴ φάτσα** = παρατηρῶ αὐτὸν προσεκτικῶς, ἀποτυπῶνω εἰς τὸν νοῦν μου τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του, ὥστε εὐκόλως ν' ἀναγνωρίσω αὐτὸν εἰς τὸ μέλλον.

κολοκύθια μὲ ρίγανη.

Ἡ ρίγανη χρησιμοποιεῖται ὡς ἄρτυμα ὠρισμένων ἐδεσμάτων καὶ οὐχὶ σπανίως ζωικῶν ἐδεσμάτων ὑποκειμένων εἰς σῆψιν καὶ δυσοσμίαν, ὅθεν καὶ ἡ φράσις

*βάλ' του ρίγανη να μὴ βρωμίση*¹ καὶ ἑτέρα *βρώμικο ψάρι ἀγαπάει ἡ ρίγανη*. Ἄλλὰ καθόσον γνωρίζω εἰς τὰ κολοκύθια δὲν βάζουν ρίγανη. Ἐντεῦθεν εἰκάζω ὅτι ἡ φράσις *κολοκύθια μὲ ρίγανη* καὶ ἀπλῶς *κολοκύθια* δηλοῦσα ἀδιαφορίαν, ἀπαρέσκεϊαν, περιφρόνησιν κττ. ἐγεννήθη ἐκ τῆς σκέψεως, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ μωρὸς ἄνθρωπος, ὅστις ν' ἀρτύσῃ τὰ κολοκύθια μὲ ρίγανη.

κολοκύθια 'ς τὸ πατερό.

Πολλαχοῦ *πατερό* καλεῖται ἡ μεγάλη δοκὸς τῆς στέγης ἢ διήκουσα ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρον εἰς τὸ ἄλλο, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζονται τὰ μικρότερα δοκάρια. Ἐπὶ τῆς δοκοῦ αὐτῆς, ἢ ὁποία φυσικὸν εἶναι νὰ εἶναι πελεκημένη καὶ ἐξειργασμένη εἰς σχῆμα τετράπλευρον, τοποθετοῦν οἱ χωρικοὶ τοῖς μεγάλης κολοκύθης τῆς χειμερινῆς ἐσοδείας των. Ἐρωτᾶται τώρα πῶς προῆλθεν ἡ φράσις *κολοκύθια 'ς τὸ πατερό*, τὴν ὁποίαν λέγομεν, ὅταν θέλωμεν νὰ χαρακτηρίσωμεν τοὺς λόγους ἄλλου ὡς ἀνοήτους καὶ λογικῶς ἀσυναρτήτους. Νομίζω ὅτι ἡ φράσις ἐλέχθη κατ' ἀρχὰς εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν συζητουμένων σοβαρῶν πραγμάτων εὐρέθη τις, ὅστις ἀνέμειξεν εἰς αὐτὰ καὶ τὰ *κολοκύθια 'ς τὸ πατερό* εἴτε ἰδικά του εἴτε ἄλλου τινὸς προκαλέσας οὕτω τὸν σκωπτικὸν γέλωτα τῶν συζητητῶν. Ὅτι δὲ ἐντεῦθεν ἦτο δυνατόν νὰ καθολικευθῇ ἡ φράσις εἰς δήλωσιν ἀνοήτων ἀσυναρτησιῶν, τοῦτο εἶναι φανερόν.

κουκκιά μετρημένα.

Ἡ φράσις λέγεται ἐπὶ ἀριθμοῦ γνωστοῦ, λογαριασμοῦ ἀκριβοῦς, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν χωρεῖ καμμία ἀμφιβολία οὔτε ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ κατάχρησις, κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ ἐπὶ πραγμάτων γνωστῶν καὶ ἀναντιρρήτων. Εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι ἡ φράσις ἔχει τὴν ἀρχὴν της ἀπὸ τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν εἰς τὰς ἐκλογὰς ἐψηφίζαν μὲ *κουκκιά* πρὶν χρησιμοποιηθοῦν τὰ μολύβδινα σφαιρίδια. Τοῦτο καθίσταται βέβαιον ἀπὸ τὰς φράσεις *ὁ δεῖνα ἔχει κουκκιά* ἐπὶ πολιτευομένου ἔχοντος πολλοὺς ὀπαδοὺς ψηφοφόρους, ἄρα καὶ πολιτικὴν ἰσχὺν μεγάλην, *ὁ δεῖνα* (κομματάρχης ἐννοεῖται) *τοῦ 'δωσε τόσα κουκκιά* τοῦ ὑποψηφίου βουλευτοῦ, *θὰ δοῦμε ποιοὺς ἔχει τὰ πιὸ πολλὰ κουκκιά, τὰ κουκκιά θὰ τὸ δείξουν ἂν θὰ βγῇ βουλευτής, πῆρε τόσα κουκκιά, βγῆκε μονοκούκκι* (ἐψηφίσθη ἀπὸ ὅλους τοὺς ψηφοφόρους, βγῆκε παμψηφεί) κττ. Λέγεται δὲ καὶ ἐπὶ εἰσοδημάτων *κουκκιά μετρημένα*, ὅσα εἶναι ὠρισμένα καὶ ἀνεπίδεκτα ἀυξήσεως, ὥστε νὰ μὴ δύναται τις νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς δαπάνας του πέραν ὠρισμένου ὀρίου. Ἡ χρῆσις τῶν φράσεων αὐτῶν κοινοτάτη ἄλλοτε σήμερα εἶναι μᾶλλον περιορισμένη καὶ φυσικὰ θὰ πε-

¹ Πβ. καὶ Φ. *Κουκουλέν* ἐν Ἀθηνῶν 26 (1914) Λεξικογρ. Ἄρχ. 92.

ριορίζεται ὁσημέραι, ἐφόσον ἀπομακρυνόμεθα ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς χρήσεως τῶν κουκκιῶν ὡς ψήφων. Ἡ συνήθεια τῆς διὰ κυάμων ψηφοφορίας ἦτο ἀρχαία. Ὁ Πλούταρχος ἐρμηνεύων τὸ παράγγελμα τοῦ Πυθαγόρα «κυάμων ἀπέχεσθαι» προπροσθέτει ἐπεξηγηματικῶς «κυαμευταὶ γὰρ ἦσαν ἔμπροσθεν αἱ ψηφοφορίαι, δι' ὧν γέρας ἐπετίθεσαν ταῖς ἀρχαῖς»¹.

κούφια ἢ ὦρα πὸν τ' ἀκούει.

Εἰς τὴν φράσιν αὐτὴν ἡ ὦρα θεωρεῖται ὡς προσωποποιημένη τις δαίμων, διὰ τὴν ὁποῖαν εὐχόμεθα εἰς ὠρισμένην τινὰ περίστασιν νὰ εἶναι *κουφή*. Αὐτὴ εἶναι ἐδῶ ἡ σημασία τοῦ *κούφια*. Γίνεται χρῆσις αὐτῆς ὡς ἀποτροπαίας κακοῦ τὴν στιγμὴν πὸν γίνεται λόγος διὰ καλόν τι ἢ καὶ ἀσχέτως πρὸς εὐφημολογίαν διὰ νὰ μὴ συμβῆ κακόν τι, τὸ ὁποῖον τυχαίως ὄλως ἀναφέραμεν. Δηλαδή ὁ ὁμιλῶν φοβούμενος μήπως βάσκανος δαίμων ἐκ φθόνου προξενήσῃ τι ἀντίθετον τῶν λεγομένων εὐφήμων ἢ ἀκούων τι δυσσοίωνον πραγματοποιήσῃ ὄντως αὐτό, εὐχεται νὰ εἶναι κουφή αὐτὴ ἡ ὦρα πὸν τ' ἀκούει, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον νὰ μὴ τὸ ἔχει ἀκούσει καθόλου. Ἀναφέρων τις λ.χ. ὅτι δὲν ἔχει ἀρρωστήσει ποτὲ ἀπὸ τὴν δεῖνα ἀρρώστια ἐπιφέρει ἀμέσως *κούφια ἢ ὦρα πὸν τ' ἀκούει*. Ὁ Γ. Ξενόπουλος γράφει «ἀπὸ γάμο ἔρχεσαι ἢ, *κούφια ἢ ὦρα*, ἀπὸ λείψανο;»², ὅπου τὸ *κούφια ἢ ὦρα* σημαίνει νὰ μὴ μᾶς ἀκούσῃ ἡ ὦρα ὅτι ὁμιλῶ διὰ λείψανο μὴ τυχὸν συμβῆ θάνατός τις. Εἰς τὴν Σίφνον λέγεται «τώρα, *κούφια ἢ ὦρα*, μέρειψε», ὅπου ἀπεύχεται τις τὸ ἀντίθετον τῆς εὐφημολογίας *μέρειψε*. Εἰς τὴν Μάνην λέγεται καὶ *κούφια ἢ γῆς πὸν τ' ἀκούει*.

κόψε τὸ λαιμό σου!

Λέγεται μετὰ τινος ἀποστροφῆς πρὸς ἄνθρωπον, ὅστις ἀπορεῖ περὶ τοῦ πρακτέου καὶ γίνεται κάπως ὀχληρὸς ἐρωτῶν ἐπανειλημμένως τί πρέπει νὰ κάμῃ. Εἰς τοῦτον διὰ ξεφόρτωμα παρέχεται ἡ συμβουλὴ ν' αὐτοκτονήσῃ, ἀφοῦ δὲν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ ἐκεῖνο πὸν θέλει.

λάκκο ἔχει ἡ φάβα.

Ἡ φράσις λέγεται ἐπὶ σκοποῦ ὑπόπτου, ἐπὶ ὑποθέσεως τῆς ὁποίας τὰ κρυφὰ ἐλατήρια ὑποκρύπτουν ἀθέμιτα συμφέροντα. Ἐχω τὴν γνώμην ὅτι ἡ μετα-

¹ Περὶ παίδων ἀγωγῆς 17.

² Ἡ τιμὴ τοῦ ἀδερφοῦ 1, 51.

φορὰ εἶναι ἀπὸ τὸν πηκτὸν χυλὸν τῆς βρασμένης φάβας, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τὸ γεῦμα ρίχνουмен λάδι. Ἐάν ἡ ἐπιφάνεια τῆς φάβας εἶναι ὀμαλή, τὸ λάδι ἐπιπολάζει, ἂν ὅμως εἶναι ἀνώμαλη καὶ ποῦ παῖ ποῦ ὑπάρχουν λάκκοι, βαθουλλώματα, τὸ λάδι εἰσχωρεῖ εἰς αὐτά, καταπίνεται τρόπον τινὰ καὶ δὲν φαίνεται. Δηλαδή εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ φάβα φαίνεται ὡς ὑποκλέπτουσα δολίως τὸ λάδι, ὅθεν ἡ μεταφορὰ τοῦ δολίου, τοῦ ὑπόπτου κέρδους.

Ὅτι ἔχει νὰ κάνῃ μὲ τὴν φράσιν τὸ λάδι καὶ ὅτι πιθανώτατα αὐτὴ εἶναι βραχυλογικὴ ἔκφρασις ἀντὶ παλαιᾶς παροιμιώδους φράσεως πληρεστέρας μαρτυρεῖ ἡ παροιμία τῆς Καρπάθου *αὐτὸ τὸ φάα λάκκον ἔχει καὶ τὸ λάι καμαρώνει*. Ὁ καταγράψας τὴν παροιμίαν εὐρισκομένην εἰς τὸ Ἄρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἐρμηνεύει «ἐπὶ τῶν ὑπαινιττομένων ἐκ προθέσεως». Τὸ ἐρμῆνευμα εἰς ἐμὲ τοῦλάχιστον δὲν φαίνεται σαφές, ἀλλ' εἶναι φανερόν ὅτι τὸ *καμαρώνει* εἶναι ἐκεῖνο ποῦ ἀποτελεῖ τὴν κλειδα τῆς ἀληθοῦς σημασίας. Ἐάν μὲν ληφθῆ μεταβατικῶς, ἡ παροιμία σημαίνει ὅτι ἡ φάβα ποῦ ἔχει λάκκον τὸ καμαρώνει, τὸ χαίρεται τὸ λάδι ποῦ τῆς ρίχνουν, ἂν δὲ ἀμεταβάτως, ὅτι τὸ λάδι χαίρει, καμαρώνει μόνο του μέσα εἰς τὸν λάκκον. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἡ ἔννοια εἶναι ὅτι ἡ φάβα ἀπαραιτήτως χρειάζεται λάδι καὶ ὅσον περισσότερο εἶναι τοῦτο καὶ πληροῖ τοὺς λάκκους τῆς φάβας, τόσο περισσότερο καμαρώνει εἴτε τὸ ἓνα εἴτε τὸ ἄλλο ἀπὸ τὰ συστατικά, διότι φυσικὰ τὸ φαεῖ γίνεται νοστιμώτερον. Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ πρῶτος εἰπὼν *αὐτὸ τὸ φάα λάκκον ἔχει καὶ τὸ λάι καμαρώνει* ἐννοοῦσεν ὅτι ἡ φάβα ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ λάδι καὶ μάλιστα ἀπὸ λάδι πολὺ διὰ νὰ γεμίση ὁ λάκκος τῆς.

μαζὶ μὲ τὰ ξερὰ καίονται καὶ τὰ χλωρὰ.

Κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τὴν καῦσιν τῆς ἐστίας, ὅπου τὰ χλωρὰ ξύλα δὲν ἀνάβουν καὶ δὲν καίονται μόνα των, καίονται ὅμως μαζὶ μὲ τὰ ξηρά, τὰ ὁποῖα ὑποβοηθοῦν καὶ συντελοῦν εἰς τὴν καῦσιν των, λέγεται ἡ φράσις περὶ ἀνθρώπου, ὅστις πάσχει ἐξ ὑπαιτιότητος ἄλλου χωρὶς νὰ φταίῃ ὁ ἴδιος καὶ γενικῶς περὶ ἀνθρώπου πάσχοντος ἐξ ἀλλοτρίας ἀφορμῆς.

μένω κόκκαλο.

Ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀκινήτου λαμβάνεται ἡ λέξις *κόκκαλο* κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἔμψυχον καὶ κινούμενον σῶμα. Ὅθεν ἡ φράσις *μένω κόκκαλο* = μένω ἐνεὸς καὶ ἀκίνητος ἐξ αἰφνιδίας καταπλήξεως.

μή μου ἄπτου.

Εἶναι ἡ πασίγνωστη ρῆσις τοῦ εὐαγγελίου¹, διὰ τῆς ὁποίας ὡς γνωστὸν ὁ Ἰησοῦς ἀπηγόρευσε εἰς τὴν Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν νὰ τὸν ἐγγίση προσκυνούσα, ὅταν τὸν εἶδε ζῶντα ἐν τῷ κήπῳ πλησίον τοῦ μνημείου του. Ἐπεκράτησε δὲ νὰ λέγεται ἡ φράσις αὕτη ὡς κατηγορούμενον τοῦ ὑποκειμένου προτάσεως **αὐτὸς εἶναι μή μου ἄπτου** ἢ **αὐτὸ εἶναι μή μου ἄπτου** ἐπὶ προσώπου μὲν συνήθως εἰρωνικῶς, ὅταν τοῦτο ἐξ ἀγερωχίας ἢ ἄλλης τινὸς αἰτίας δὲν ἐπιτρέπη νὰ τὸ προσεγγίση ἢ ἐγγίση τις, ἐπὶ πράγματος δὲ τοιούτου, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ἡ ἐλαχίστη προσέγγισις ἢ ἀπλῆ ἐπαφή δύναται νὰ προξενήσῃ βλάβην.²

μήτε ψύλλος ᾿ς τὸν κόρφο του.

Τὸν ἀτυχοῦντα ἢ δυστυχοῦντα ἄνθρωπον διστάζει κανεὶς νὰ τὸν πλησιάσῃ διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῇ νὰ τοῦ παράσχῃ βοήθειαν καὶ νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένος φροντίδων προκειμένου περὶ ἀνθρώπου ξένου πρὸς αὐτόν. Καὶ ἂν ἀκόμα ἐπρόκειτο ν' ἀποκομίσῃ ὠφέλειάν τινα βοηθῶν αὐτόν, δὲν θὰ τὴν ἐδέχετο, ὅπως δὲν θὰ ἤθελε καὶ ὡς ψύλλος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν κόλπον του, ὅπου θὰ ἠδύνατο νὰ εὔρη ὠφελήματα, οἷον θαλπωρὴν καὶ τροφήν. Παρέχοντες τοιαύτην ἐρμηναίαν τῆς φράσεως δυνάμεθα νὰ τὴν ἀναγάγωμεν εἰς τὴν πληρεστέραν **μήτε ψύλλος δὲν θὰ ἤθελα νὰ εἶμαι ᾿ς τὸν κόρφο του.**

μιὰ τοῦ κλέφτη, δυὸ τοῦ κλέφτη, τρεῖς καὶ τὴν κακὴν τοῦ μέρα.

Ὁ φραστικὸς αὐτὸς χαρακτηρισμὸς τῆς τύχης τοῦ κλέφτη εἶναι βραχυλογία ἐκ τῆς πληρεστέρας ἐκφράσεως **ἡ μιὰ φορὰ εἶναι τοῦ κλέφτη, οἱ δυὸ φορὰς εἶναι τοῦ κλέφτη, οἱ τρεῖς φορὰς εἶναι ἡ κακὴν τοῦ μέρα**, δηλαδὴ ὁ κλέφτης ἠμπορεῖ νὰ μείνῃ ἀσύλληπτος τὴν πρώτην καὶ δευτέραν φορὰν τῆς κλοπῆς, ἀλλὰ τὴν τρίτην φορὰν δὲν διαφεύγει. Ἐντεῦθεν ἡ φράσις γενικευθεῖσα λέγεται διὰ πάντα πονηρὸν καὶ κατεργάριν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος δὲν μπορεῖ παρὰ ν' ἀποκαλυφθῇ κάποτε ὅτι εἶναι τοιοῦτος καὶ νὰ ὑποστῇ τὰ ἐπίχειρα τῆς κατεργαριᾶς του.

μιὰ τρυπα ᾿ς τὸ νερό.

Ἡ φράσις λέγεται ἐπὶ ματαιοπονίας, ὡς ματαιοπονία τελεία εἶναι ἡ προσπάθεια ν' ἀνοίξῃ τις ὄπην εἰς τὸ ὕδωρ. Παραπλήσια φράσις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἦτο «εἰς ὕδωρ γράφειν».

¹ Ἰωάνν. 20, 17.

² Πρ. καὶ Λεξικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς λ. ἄπτου.

μονὰ ζυγὰ τὰ θέλει δικά του.

Εἰς τὴν γνωστὴν παιδιὰν *μονὰ γιὰ ζυγὰ*; κερδίζει τις τὰ εἰς τὴν συνεσφιγμένην παλάμην τοῦ ἐρωτῶντος κρυμμένα πράγματα, ἂν τυχαίως εἴπη τὸν περιττὸν ἢ τὸν ἄρτιον ἀριθμὸν των, ἀποδίδει δὲ ἴσον ἀριθμὸν εἰς τὸν συμπαίκτην, ἂν ἀποτύχη. Ἐντεῦθεν ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς ἢ περὶ ἧς ὀλόγος φράσις δι' ἄνθρωπον, ὅστις τὰ θέλει ὅλα δικά του εἴτε δικαιοῦται εἴτε ὄχι, ὡσὰν ἐκείνον, ὅστις θὰ εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ λάβῃ καὶ ἐκεῖνα τὰ πράγματα, τῶν ὁποίων τὸν ἀριθμὸν μονὸν ἢ ζυγὸν δὲν εὔρεν.

μπαίνει μὲ τὸ σακκὶ καὶ βγαίνει μὲ τὸ βελόνι.

Λέγεται συνήθως ἐπὶ ἀθρόας ἢ σφοδρᾶς ἐμφανίσεως καταστάσεως ὄχι εὐχάριστου, ἢ ἀποσόβησις τῆς ὁποίας ἀπαιτεῖ χρόνον μακρὸν καὶ ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονήν, οἷον *ἢ ἀρρώστια μπαίνει μὲ τὸ σακκὶ καὶ βγαίνει μὲ τὸ βελόνι* κττ.

μπῆκαν οἱ ψύλλοι ἴς τ' ἀφτιά του.

Ἄν κατὰ τύχην εἰσέλθῃ ψύλλος εἰς τὸ ἀφτὶ ἀνθρώπου, εἶναι ἀδύνατον νὰ μείνῃ ἡσυχος οὗτος καὶ θὰ προσπαθήσῃ παντὶ τρόπῳ νὰ τὸν ἐκβάλῃ. Ἐντεῦθεν ἢ μεταφορικῆς χρῆσις τῆς ἀνωτέρω φράσεως ἐπὶ ἀνθρώπου, ὅστις ἀρχίζει ν' ἀνησυχῆ ὑποπτευόμενος κάτι κακὸν καὶ γενικώτερον ἀνθρώπου, ὅστις ὑποψιάζεται κάτι καὶ γίνεται προσεκτικὸς. Πιθανώτατον εἶναι ὅτι ἢ ἀρχὴ τῆς φράσεως εἶναι ἀπὸ τοὺς σκύλλους, οἱ ὁποῖοι τεντώνουν τ' ἀφτιά τους λαμβάνοντες στάσιν προσοχῆς, ὅταν αἰσθάνωνται τὴν παρουσίαν εἰς αὐτὰ ψύλλων.

μπρὸς βαθὺν καὶ πίσω ρέμα.

Ὅμοια κατὰ σημασίαν πρὸς τὴν ἀρχαίαν «μεταξὺ σφύρας καὶ ἄκμονος» εἶναι ἢ νεοελληνικῆς φράσις *μπρὸς βαθὺν καὶ πίσω ρέμα*, ἣτοι μεταξὺ χαώδους κρημνοῦ καὶ ἀδιαβάτου ὀρμητικοῦ χειμάρρου, εἰς δήλωσιν ἀδιεξόδου μεταξὺ δύο κακῶν δυσπαλλάκτων. Λέγεται καὶ *μπρὸς γκρεμὸς καὶ πίσω ρέμα*.

νὰ φάς τῆ γλῶσσα σου!

Ἄρατικῆς φράσις λεγομένη πρὸς ἐκείνον, ὅστις μᾶς προλέγει κάτι πολὺ κακόν, καθὼς κίνδυνον, ἀρρώστιαν, θάνατον κττ. Ἠπιωτέρα ἔκφρασις εἰς παρομοίας περιπτώσεις εἶναι *δάγκωσε τῆ γλῶσσα σου!* Ἡ ἔννοια ἀμφοτέρων εἶναι: δάγκωσε ἢ φάγε τὴν γλῶσσαν σου, ὥστε νὰ καταστῆς ἄφωνος καὶ νὰ μὴ δύνασαι

νά προλέγης τοιαῦτα κακά. Σχετική είναι και ἡ ἔννοια τοῦ ρήματος *γλωσσο-τρῶγω*, τρόπον τινά τρώγω κάποιον μὲ τὴν γλῶσσαν μου προμηνύων κακά δι' αὐτὸν και ἔπειτα κατ' ἐπέκτασιν κατακρίνω, κατηγορῶ, συκοφαντῶ.

ὁ ἀποθανὼν δεδικαίωται.

Εἶναι ἀπὸ τὸ χωρίον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «ὁ γὰρ ἀποθανὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας»¹ και λέγεται δι' ἄνθρωπον ἀποθανόντα, τὸν ὁποῖον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κατακρίνη τις. Τὸ ρητὸν ἔχει βέβαια και κάποιαν νομικὴν βᾶσιν, διότι ὁ ἀποθανὼν δὲν δύναται ν' ἀναιρέσῃ τὰς εἰς βᾶρος του κατηγορίας, ἔστω και ἂν τυχαίη νὰ εἶναι ψευδεῖς.

ὁ Θεὸς ἀγαπάει τὸν κλέφτη, ἀγαπάει και τὸν νοικοκύρι.

Ὅσο κι ἂν κατορθώνῃ νὰ μείνῃ ἄγνωστος και ἀσύλληπτος ὁ κλέπτης ὡσὰν νὰ τὸν ἀγαπᾷ και τὸν προστατεύῃ ὁ Θεός, ἐν τούτοις οὗτος ἀγαπᾷ και τὸν νοικοκύριν, τὸν ἄνθρωπον τὸν νοικοκυρεμένον και ἐνάρτεον. Καὶ οὕτω προκειμένου νὰ δείξῃ τὴν ἀγάπην του, φυσικὰ θὰ προτιμήσῃ τὸν δεύτερον και ὁ κλέπτης ἐπὶ τέλους θὰ φωραθῇ και θὰ τιμωρηθῇ.

ὁ Θεὸς σκάλες ἀνεβάξει και σκάλες κατεβάξει.

Ἡ φράσις λέγεται ἐπὶ τῆς εὐμεταβλήτου τύχης τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὸ χεῖρον ἢ ἐπὶ τὸ βέλτιον. Ὅσον διὰ τοῖς σκάλες ποὺ ἀνεβάξει και κατεβάξει ὁ Θεός, τὸ νόημα αὐτῶν κατὰ τὴν γνώμην μου εἶναι τὸ ἐξῆς: Ὁ Θεὸς δὲν ἀνεβάξει καμμία σκάλα, ἀλλὰ βάζει σκάλα και δι' αὐτῆς ἀνεβαίνει κανεὶς ὑψηλά, δηλαδὴ ἐκεῖνος ποὺ εὐτυχεῖ, καθὼς ἀντιθέτως βάζει σκάλα ὁμοίως διὰ νὰ κατέλθῃ τις χαμηλά, δηλαδὴ ἐκεῖνος ποὺ δυστυχεῖ. Ἀπὸ γραμματικῆς ἀπόψεως ἢ διατύπωσης τοῦ γνωμικοῦ θὰ ἦτο ὀρθότερα ὡς ἐξῆς, *ὁ Θεὸς βάζει σκάλες κι ἀνεβάξει και βάζει σκάλες και κατεβάξει* (ἐννοεῖται τοὺς ἀνθρώπους). Καὶ μοῦ φαίνεται πολὺ φυσικὸν ὅτι τοιαύτη τις θὰ ἦτο ἡ συντακτικὴ διατύπωση αὐτοῦ κατ' ἀρχάς, κατόπιν δὲ χάριν βραχυλογίας μετεβλήθη ἐπὶ τὸ συντομώτερον.

ὁ κόσμος τὸ ἔχει τούμπανο κ' ἐμεῖς κρυφὸ καμάρι.

Ἡ στίχου ρυθμὸν ἔχουσα φράσις αὕτη λέγεται διὰ γεγονόσ τι ἄξιον μομφῆς και κατακρίσεως. Τοῦτο ἐμεῖς μὲν, τοὺς ὁποῖους ἀφορᾷ, νομίζομεν ὅτι μένει μυστι-

¹ Πρὸς Ρωμ. 6, 7.

κὸν καὶ δι' αὐτὸ μένομεν ἥσυχοι καὶ μάλιστα κατεχόμεθα καὶ ἀπὸ κάποιαν αὐταρέσκειαν διὰ τὸ κατόρθωμα τῆς μυστικότητος, ἐνῶ ἀπεναντίας εἰς τὴν κοινωνίαν εἶναι ὡς διὰ τυμπάνου διαβεβοημένον καὶ πασίγνωστον.

**ὄλα τὰ στραβὰ καρβέλια ἢ στραβὴ πινακωτὴ τὰ κάνει
ἢ ἢ νύφη τὰ κάνει.**

Τὸ κανονικὸν ἢ ἀκανόνιστον σχῆμα τῶν ἄρτων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἁρμονικὴν κατασκευὴν τῶν θηκῶν τῆς πινακωτῆς. Ἐκεῖ μέσα σχηματοποιοῦνται τὰ ψωμιά καὶ τὸ σχῆμα των διατηροῦν εἰσαγόμενα καὶ εἰς τὸν φοῦρνον. Μεταφορικῶς ἀπὸ τὴν στραβὴν πινακωτὴν, ἢ ὁποῖα κάμνει καὶ τὰ ψωμιά στραβά, λέγεται ἢ ἀνωτέρω φράσις διὰ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον πάντοτε δικαίως ἢ ἀδίκως αἰτιᾶται τις καὶ μέμφεται διὰ κάθε πράξιν ἀξίαν μομφῆς.

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ κανόνα εἰς μίαν οἰκογένειαν τὸ πλεόν ἀνεπιθύμητον πρόσωπον θεωρεῖται ἢ νύφη, λέγεται καὶ **ὄλα τὰ στραβὰ καρβέλια ἢ νύφη τὰ κάνει**. Ἐντεῦθεν νομίζω ὅτι γίνεται μεταφορὰ καὶ ὄχι ὅτι ἢ νύφη πάντοτε ποῦ ζυμώνει κάμνει τὰ καρβέλια στραβά.

ὁ παθὸς μαθὸς, τὸ πάθημα μάθημα.

Ἀπὸ τὰς μετοχὰς **παθὼν μαθὼν** ἐσχηματίσθησαν τὰ ἐπίθετα **παθὼς μαθὼς** ἢ κατὰ τὴν γραμμιατικὴν γραφὴν **παθὸς μαθὸς** καὶ ἐξ αὐτῶν ἀπηρτίσθη ἢ ἀνωτέρω φράσις λεγομένη δι' ἄνθρωπον, εἰς τὸ ὁποῖον τὰ παθήματα τοῦ ἔγιναν μαθήματα, διὸ καὶ λέγεται συνωνύμως **τὸ πάθημα μάθημα**. Ἡ πείρα δηλαδὴ τῶν προηγηθέντων παθημάτων καὶ ἀτυχημάτων γίνεται εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀσφαλὴς ὁδηγὸς τῶν μελλουσῶν πράξεων καὶ ἐνεργειῶν, ὥστε νὰ μὴ ὑποστῇ τὰς ἰδίας ἀπογοητεύσεις.

ὄχι παίζουμε!

Εἶναι βραχυλογία ἀντὶ τῆς πλήρους ἐκφράσεως, **ὄχι, δὲν σοβαρευόμαστε, μὰ παίζουμε**, ἣτις λέγεται εἰρωνικῶς καὶ σημαίνει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον, δηλαδὴ δὲν παίζουμε, ἦτοι δὲν ἀστευόμεθα, ἀλλὰ μιᾶμε σοβαρά.

ὁ Ψευτοθόδωρος.

Ἡ παροιμιώδης αὐτὴ λέξις λέγεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις ἐκ συστήματος εἶναι ψεύτης καὶ ἀπατεῶν. Ὁ Ψευτοθόδωρος ὑπῆρξεν ὄντως ἕνας Ἀθηναϊκὸς τύπος ζήσας κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ περασμένου αἰῶνος. Ἐνας ἀνθρωπάκος κον-

τόχονδρος, βρακοφόρος και φεσοφόρος, ὅπως οἱ γνήσιοι Ἀθηναῖοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ μὲ χονδρὰ μουστάκια. Τύπος συμπαθητικὸς εἰς τὸ πρόσωπον. Ἦσαν πάμπολλα καὶ καθημερινὰ σχεδὸν τὰ θύματα τῆς ἀπάτης του. Ἀκόμη καὶ ἐξυπνότατοι ἄνθρωποι τὴν πάθαιναν. Ἱστορικὸν εἶναι τὸ ἐπεισόδιον ἐκεῖνο ποὺ πούλησε εἰς ἓνα ἀφελῆ ἐπαρχιώτην τὰ παλαιὰ ἀνάκτορα ὡς σπίτι δικό του καὶ πῆρε προκαταβολὴν τρία τάληρα ὡς ἀρραβῶνα διὰ τὰ μέλλοντα νὰ ὑπογραφοῦν τὴν ἐπομένην συμβόλαια τῆς ἀγοροπωλησίας. Ὁ Ψευτοθόδωρος πῆρε τὰ τρία τάληρα κ' ἔγινεν ἄφαντος. Ὁμοίως ἐνοικίασεν εἰς ἓνα ἐπαρχιώτην τσέλιγκαν ὡς βοσκοτόπι τὸν βασιλικὸν κῆπον, ὅστις καὶ ὠδήγησεν ἐκεῖ τὴν ἐπαύριον τὸ ποίμνιόν του διὰ νὰ βοσκήσῃ¹.

πάει ἡ καρδιά ᾽ς τὴ θέσι της.

Ὁ καταλαμβανόμενος ὑπὸ σφοδροῦ τινος αἰσθήματος, οἷον ὀργῆς, φόβου κττ. ἀψιθυμιῶν, ὑποτίθεται ὅτι ὑφίσταται καὶ μετατόπισιν τῆς καρδίας. Ὄταν δὲ παύσῃ ἡ σφοδρὰ ψυχικὴ ταραχὴ καὶ ἐπέλθῃ ἡρεμία, τότε πάλιν ὑποτίθεται ὅτι *πάει ἡ καρδιά ᾽ς τὴ θέσι της*.

Εἰς τὸ Κρητικὸν ἰδίωμα λέγεται ἀνάλογος φράσις *τὴν ἔχει τὴ καρδιά ᾽ς τὸ δόπο* εἰς δῆλωσιν γενναιότητος, διότι καὶ ἐκεῖ ὑποτίθεται ὅτι τοῦ ὑπὸ δειλίας καταλαμβανομένου ἀνθρώπου μετατοπίζεται ἡ καρδιά.

πάει περίπατο, τὸν στέλνω περίπατο.

Ἐκεῖνος ποὺ πηγαίνει διὰ περίπατον προξενεῖ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἐγκαταλείπει πᾶσαν ἄλλην ἀπασχόλησιν καὶ ἀδιαφορεῖ τρόπον τινὰ δι' αὐτήν, ἡ ὁποία οὕτω φαίνεται παραμελημένη. Κατ' ἐπέκτασιν δὲ ἐλέχθη *πάει περίπατο* καὶ διὰ ὑπόθεσιν ἢ ἐργασίαν ὅχι ποὺ αὐτὴ παραμελεῖ τι, ἀλλὰ ποὺ ὑπὸ ἄλλου ἐγκαταλείπεται καὶ παραμελεῖται, οἷον *ἡ δουλειὰ πάει περίπατο* = ὁ ἔχων χρέος νὰ τὴν ἐκτελῇ πάει περίπατο καὶ τὴν ἀφίνει ἀνεκτέλεστη, *ἡ μελέτη πάει περίπατο* = ὁ μαθητῆς ἀμελεῖ καὶ δὲν μελετᾷ καὶ οὕτω καθεξῆς.

Λέγεται δὲ καὶ μεταβατικῶς ἡ φράσις *τὸν στέλνω περίπατο*, ἥτοι χωρὶς νὰ λάβω ὑπ' ὄψιν τὰς θελήσεις του, χωρὶς νὰ θέλω ν' ἀσχοληθῶ μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ζητεῖ ἀπὸ ἐμένα, τοῦ ὑποδεικνύω νὰ *πάη περίπατο*, δηλαδή τὸν ἀποπέμπω κακὴν κακῶς.

¹ Διαφόρους ἀπάτας του καὶ πάμπολλα κωμικὰ ἀνέκδοτα ἐδημοσίευσεν τὸ λαϊκὸν ἑβδομαδιαῖον περιοδικὸν «Θησαυρὸς» εἰς τὰ τεύχη 762, 763, 764, 765, 766, 767 καὶ 768 τοῦ Ἰουλίου καὶ Αὐγούστου 1953 μὲ τὸν τίτλον «Ὁ Ψευτοθόδωρος καὶ οἱ ἱστορίες του».

παθαίνω δουλειές με φούντα.

Ἡ *φούντα*, ὁ γνωστὸς μεταξωτὸς θύσανος, προσδίδει πάντοτε ἓνα ἰδιαίτερον *ἀέρα* εἰς τὰ τσαρούχια τῶν φουστανελοφόρων, τοῦ δὲ φεσιοῦ εἶναι ἀπαραίτητον κοσμητικὸν ἐξάρτημα. Εἰς τὴν ἀνωτέρω φράσιν ἡ λέξις λέγεται μὲ σημασίαν εἰρωνικὴν. Ἡ ὅλη ἔννοια αὐτῆς εἶναι παθαίνω παθήματα σοβαρά, καθὼς σοβαρὰ τρόπον τινὰ γίνονται τὰ τσαρούχια καὶ τὸ φέσι μὲ τὴν ἐξηρημαμένην φούνταν.

παθαίνω νίλα ἢ νίλες.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὰς στρατιωτικὰς σχολὰς οἱ πρωτοετεῖς σπουδασταὶ ὑπόκεινται εἰς πολλὰ ἀστεῖα παιράγματα τῶν παλαιότερων συναδέλφων των, πειράγματα πολλάκις τραχέα καὶ ὀχληρὰ καὶ μάλιστα καὶ ἐπικίνδυνα κάποτε. Ἀποτελεῖ τοῦτο ἔθιμον τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας ἀπαράβατον εἰς τὴν μαθητικὴν περίοδον τῶν μελλόντων ἡγητόρων τοῦ στρατοῦ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Τὸ ἔθιμον τοῦτο λέγεται *νίλα*, ὅθεν καὶ ἡ γενικὴν χρῆσιν ἔχουσα φράσις *παθαίνω νίλα* ἢ *νίλες* = παθαίνω τῶν παθῶν μου τὸν τάραχον, ὑφίσταμαι πολλὰ ἀτυχήματα. Τὸ *νίλα* φαίνεται πὼς εἶναι ξένη λέξις, πιθανῶς Σλαβικὴ. Ὁ Κωνστ. Νικολαΐδης τὸ σχετίζει πρὸς τὸ Ρουμανικὸν *mila* καὶ Σλαβικὸν *milu* = οἶκτος, συμπάθεια¹.

παθαίνω ἢ τραυῶ τῶν παθῶν μου τὸν τάραχον.

Ἡ φράσις εἶναι ἀπὸ τὸν λεγόμενον Μικρὸν Παρακλητικὸν Κανόνα τῆς Θεοτόκου καὶ τὸ πλήρες κείμενον ἔχει ὧδε: «τῶν παθῶν μου τὸν τάραχον ἢ τὸν κυβερνήτην τεκοῦσα Κύριον καὶ τὸν κλύδωνα κατεύνασον τῶν ἐμῶν πταισμάτων, θεονύμφευτε». Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ἡ φράσις ἐνταῦθα σημαίνει τὴν ταραχὴν τῶν ἠθικῶν παθῶν, ἀλλ' εἰς τὴν κοινὴν λογίαν χρῆσιν, εἰς τὴν ὁποίαν κυρίως εὐχρηστεῖ, σημαίνει παθήματα ψυχικὰ καὶ σωματικά, στενοχώριες ποικίλες.

παθαίνω τράκ.

Τὸ πεποιημένον μόριον *τράκ* εὐχρηστεῖ εἰς δήλωσιν ἀκαριαίου κρότου ἐκ τῆς συγκρούσεως δύο σκληρῶν πραγμάτων. Μεταφορικῶς δὲ λέγεται *παθαίνω τράκ*, ὅταν ἐκ διαφόρων ψυχολογικῶν λόγων παύη ἢ διαύγεια καὶ ἡ κανονικὴ λειτουργία τοῦ νοῦ, δηλαδὴ ὑφίσταται ὁ ἐγκέφαλος ἓνα οἶονεὶ ἀκαριαῖον πλήγμα τοιοῦτον, ὥστε νὰ παύσῃ λειτουργοῦσα ἢ μνήμη καὶ ἀπότομα νὰ ξεχάσῃ κανεὶς πράγματα, τὰ ὁποῖα πρὸ μιᾶς στιγμῆς ἐγνώριζε. Τῆς φράσεως γίνεται συνήθως

¹ Ἐτυμολογικὸν Λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς γλώσσης, ἐν Ἀθήναις 1909.

χοῆσις εἰς τὴν σχολικὴν γλῶσσαν, ὅταν ὁ ἔξεταζόμενος μαθητὴς διὰ μίαν στιγμὴν ξεχνᾷ ὅ,τι ἐμελέτησε καὶ ἔτσι ἀποτυγχάνει.

παίζ' ἢ γάτα μὲ τὸ ποντίκι.

Ἡ φράσις λέγεται διὰ φιλικὴν ἐκδήλωσιν ὑποκριτικὴν, πλαστὴν καὶ ἐπικίνδυνην, ὅπως εἶναι καὶ τὰ παιγνίδια τῆς γάτας μὲ τὸν ποντικόν, ἢ ὁποῖα εἰς τὸ τέλος θὰ τὸν φάγη.

παλιά μου τέχνη κόσκινο.

Δι' ἄνθρωπον ὅστις ἀποφασίζει ν' ἀλλάξῃ ἐπάγγελμα ἢ τέχνην. Καὶ ἐπειδὴ ἀποτυγχάνει ἢ δὲν εὐδοκιμεῖ, σκέπτεται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν παλαιάν του ἀσχολίαν. Εἰς τὴν φράσιν πιθανῶς ὑπόκειται ἀνέκδοτον κανενὸς *κοσκινᾶ*, ὅστις ἀπεφάσισε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν παλαιάν τέχνην ἀποτυχῶν εἰς ἄλλας.

παρακαλῶ!

Ἀπολύτως λεγόμενον τὸ ρῆμα τοῦτο ἰσοδυναμεῖ πρὸς φράσιν δηλωτικὴν εὐγενοῦς ἀποποιήσεως εὐχαριστιῶν, τὰς ὁποίας μᾶς ἐκφράζει τις διὰ προσφερομένησαν ἐκδούλευσιν ἢ εὐεργεσίαν. Παρακαλοῦμεν δηλαδή αὐτὸν νὰ μὴ προβῇ εἰς ἐκδήλωσιν εὐγνωμοσύνης, διότι ἐκεῖνο ποῦ τοῦ ἐκάμαμεν ἦτο ἀπλῶς ἓνα καθήκον μας. Οὕτω ἐξηγεῖται ἢ ἐκ τῆς κυριολεξίας διὰ βραχυλογίας ἀπόκλισις εἰς ἔκφρασιν ἀπλῆς ἀβρότητας καὶ εὐγενείας.

πᾶρε τὸν ἓνα καὶ χτύπα τὸν ἄλλον.

Ἡ φράσις ἐπὶ ἀνθρώπων ὁμοίων κατὰ τὸν κακὸν χαρακτῆρα. Θέλει νὰ πῇ ὅτι ἀντὶ νὰ κτυπήσῃς τὸν καθένα χωριστά, ὅπως τοῦ ἀξίζει, καλύτερα χάριν συντομίας νὰ πιάσῃς τὸν ἓνα καὶ νὰ κτυπήσῃς τὸν ἄλλον διὰ νὰ ξεμπεροδέψῃς εὐκόλα μὲ τὴν τιμωρίαν τους.

πατῶ πόδι.

Ἡ φράσις σημαίνει ἐπιμένω, προῆλθε δὲ ἐκ τῆς φυσικῆς συνηθείας τοῦ ἀνθισταμένου εἰς τὴν βιαίαν ἀπαγωγὴν νὰ στηρίζῃ τὰ πόδια του σταθερὰ εἰς τὴν γῆν. Καὶ εἰς τὴν Τουρκικὴν λέγεται ἀκριβῶς τὸ ἴδιον **ayak basmak**¹ = πόδι πατῶ, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ ὑποστηριχθῇ μετὰ βεβαιότητος ποῖα ἀπὸ τὰς δύο γλῶσσας ἐδανείσθη παρὰ τῆς ἑτέρας, διότι ἠδύνατο ἢ φράσις νὰ γεννηθῇ ἀνεξαο-

¹ *Mehmet Halit*, *Istambul argosu ve halk tabirleri*, *Istambul* 1934, σελ. 19.

τήτως ἀπ' ἀλλήλων καὶ εἰς τὰς δύο γλώσσας, ἐφόσον ἢ πρόθεσις τῆς ἀντιστάσεως φυσιολογικῶς ἐκδηλοῦται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

πάω γιὰ μαλλὶ καὶ βγαίνω κουρεμένος.

Ἡ φράσις σημαίνει ἀποτυγχάνω εἰς ἐπιχειρήσιν τινα καὶ ἀντὶ τοῦ προσδοκωμένου κέρδους βρίσκομαι ζημιωμένος. Ἡ μεταφορὰ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀπὸ τὰ κουρεῖα. Πηγαίνει κανεὶς εἰς τὸν κουρέα του διὰ νὰ τοῦ βάλῃ εἰς τὸ κεφάλι φάρμακον κατὰ τῆς τριχοπτώσεως, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ χάνει καὶ τὰ ὀλίγα μαλλιά ποὺ εἶχε καὶ μένει ὡσάν κουρεμένος.

πάω πίσω.

Ὅταν ἓνα ὥρολόγιον δὲν δουλεύῃ κανονικά, ἀλλὰ καθυστερῇ, λέγομεν ὅτι *μένει πίσω* ἢ κατ' ἄλλην ἔκφρασιν *πάει πίσω*. Ὅθεν ἡ φράσις *ὁ δεῖνα πάει πίσω*; ἐρωτηματικῶς ἢ εἰρωνικῶς ἐκφερομένη ἢ *ὁ δεῖνα δὲν πάει πίσω* ἀρνητικῶς λεγομένη ἐπεκράτησε νὰ λέγεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις δὲν ὑπολείπεται τῶν ἄλλων εἰς ὠρισμένον τι ἐλάττωμα.

πάω ᾽ς τὴν ἄκρη τοῦ κόσμου.

Κατὰ τὴν λαϊκὴν δοξασίαν ἡ γῆ κάπου τελειώνει, ὅθεν ἡ παλαιὰ φράσις «τὰ πέρατα τῆς γῆς» καὶ ἡ νέα ἰδιωματικὴ «τὰ τετράμερα τοῦ κόσμου». Ἡ ἔννοια τῆς σφαιρικότητος αὐτῆς εἶναι ἄγνωστη εἰς τὸν πολὺν λαόν. Ὅθεν *πάω ᾽ς τὴν ἄκρη τοῦ κόσμου* σημαίνει ἐκεῖ ποὺ τελειώνει ὁ κόσμος, εἰς τὸ πλεόν ἀπομακρυσμένον ἀπ' ἐμοῦ σημεῖον αὐτοῦ. Ὁ λέγων θέλει νὰ δείξῃ τὴν ἀδιαφορίαν του, ὅσον μακριὰ κι ἂν πρόκειται νὰ πάῃ.

πεθαίνω ᾽ς τὴν ψάθα.

Τὸ εὐτελέστερον στρωσίδι μιᾶς οἰκίας εἶναι ἡ ψάθα. Μπορεῖ κανεὶς νὰ μὴ ἔχῃ χαλιὰ καὶ ἄλλα βαρύτεμα στρώματα, ἀλλὰ ἡ ψάθα δὲν λείπει καὶ ἀπὸ τὴν πλεόν πτωχὴν κατοικίαν. Ἐντεῦθεν ἡ φράσις *πεθαίνω ᾽ς τὴν ψάθα* = πεθαίνω πενέστατος.

πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν.

Τὸ πλήρες παράγγελμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἔχει ὧδε: «πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπέικετε»¹ ἐννοεῖται αὐτοῖς. Ἐντεῦθεν ἡ συντομευθεῖσα

¹ Πρὸς Ἑβρ. 13, 17.

φράσις τῶν λογίων λεγομένη μᾶλλον ἄστειως πρὸς τοὺς δυστροποῦντας νὰ πείθωνται εἰς τοὺς μεγαλυτέρους καὶ μᾶλλον προηγμένους εἰς τὴν πείραν τῆς ζωῆς.

πετάω ἢ τινάζω τὰ μυαλά μου.

Ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι πολλάκις κατὰ τὸν ἕξ ἐπαφῆς πυροβολισμόν εἰς τὸ κρανίον, ἂν τύχη μάλιστα ἢ σφαῖρα νὰ εἶναι μεγάλου διαμετρήματος, τεμάχια τοῦ ἐγκεφάλου ἐκτινάσσονται ἐκ τοῦ ἀντιθέτου μέρους, προῆλθαν αἱ ἀνωτέρω φράσεις σημαίνουσαι αὐτοκτονῶ.

πετάω τὴ σκούφια μου.

Ἡ φράσις λέγεται εἰς ἐκδήλωσιν μεγάλης χαρᾶς. Ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τὸν σηκώνοντα κατὰ τὸν χαιρετισμὸν πολὺ ὑψηλὰ τὸν πῖλον του εἰς δῆλωσιν μεγάλης εὐχαριστήσεως.

πετσι καὶ κόκκαλο.

Λέγεται δι' ἄνθρωπον λιπόσαρκον καὶ κάτισχνον *ἔγινε ἢ ἔμεινε πετσι καὶ καὶ κόκκαλο*. Φράσις λίαν χαρακτηριστικὴ τῆς ἰσχνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἢ ὁποία πραγματικῶς οὕτω προσπίπτει εἰς τὴν αἴσθησίν μας.

πέφτω ἀπ' τὰ σύννεφα.

Ἡ φράσις σημαίνει δοκιμάζω κατάπληξιν ἀπροσδόκητην. Θὰ ἐλέγετο πρότερον κατὰ τρίτον πρόσωπον *ἔπεσε ἀπὸ τὰ σύννεφα* διὰ πρόσωπον ἢ πρᾶγμα ἀπροσδοκῆτως ὅλως καὶ παρ' ἐλπίδα ἐμφανισθέν, ὡσὰν νὰ ἔχει πέσει ἀπὸ τὰ σύννεφα, ἐφόσον πρὶν δὲν ὑπῆρχε καμμία ἔνδειξις τῆς παρουσίας του, καὶ διὰ τοῦτο ἐπροξένησε κατάπληξιν, κατόπιν δὲ ἐλέχθη καὶ κατὰ πρῶτον πρόσωπον. Καὶ ἐδῶ τὸ *πέφτω ἀπὸ τὰ σύννεφα*, ἂν μεταθέσωμεν τὴν ψυχολογικὴν αἰτίαν ἀπὸ οἰονδήποτε ἄλλο πρόσωπον ἢ πρᾶγμα εἰς τὴν ἀτομικότητά μας, δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν καὶ ὡς ἐξῆς: δοκιμάζω τοιαύτην ἔκπληξιν, ὁποῖαν θὰ ἐδοκίμαζα καταπίπτων ἀπὸ τὰ σύννεφα, ὅπου ἢ κατοικία μου, μεταξὺ τῶν ἀγνώστων ἀνθρώπων τῆς γῆς. Τὸ *πέφτω ἀπὸ τὰ σύννεφα* ἐνομίσαμεν ὡς ἀναγκαῖον συμπλήρωμα τοῦ *ἔπεσε ἀπὸ τὰ σύννεφα*, ὃ πβ.

πιάνω τόπο.

Διὰ πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀξίζει καὶ ἐκτιμᾶται ἀναλόγως τῆς ἀξίας του, λέγεται *πιάνει τόπο*, δηλαδὴ εἶναι ἀξίον νὰ καταλάβῃ θέσιν τινὰ εἰς τὴν ἐκτίμησιν.

πίσω ἢ ἀχλάδα τὴν οὐρά.

Ὁ μόνος καρπός, τοῦ ὁποίου ὁ μίσχος δὲν ἀποσπᾶται, εἶναι ἡ ἀχλάδα καὶ τρώγων τις αὐτὴν ἐκ τοῦ ἔμπροσθεν μέρους φθάνει τέλος εἰς αὐτόν, τὸν ὁποῖον καὶ ἀπορρίπτει. Ἐκ τῆς ἐννοίας, ὅτι τὸ ἄχρηστον μέρος τῆς ἀχλάδας εὐρίσκεται εἰς τὸ ὀπίσθιον μέρος, νομίζω ὅτι προέκυψεν ἡ ἐννοια, τῆς μελλούσης ἀναποφεύκτου δυσχερείας, ἣ ὁποία πρόκειται νὰ παρουσιασθῇ εἰς ἔργον τι.

πίσω μου σ' ἔχω.

Λέγεται καὶ πληρέστερον *πίσω μου σ' ἔχω, σατανᾶ!* ὅταν δίδῃ κανεὶς τόπον τῆς ὀργῆς καὶ δὲν θέλῃ νὰ συζητήσῃ μὲ ἄνθρωπον ἐνοχλητικόν. Στρέφει πρὸς αὐτὸν τρόπον τινὰ τὴν ράχιν του, ὡς θὰ τὴν ἔστρεφε καὶ πρὸς τὸν ἀποκρουστικόν εἰς τὴν μορφὴν σατανᾶν διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῇ νὰ τοῦ μιλήσῃ.

πολυτεχνίτης κ' ἐρημοσπίτης.

Εἰρωνικὴ φράσις δι' ἄνθρωπον, ὅστις, ἐνῶ ἐπιδιώκει ταυτοχρόνως πολλὰς τέχνας καὶ πολλὰ μέσα ἀνέτου ζωῆς, ἀποτυγχάνει σχεδὸν πανταχοῦ καὶ εἰς τὸ τέλος δὲν κατορθώνει οὔτε μίαν καλύβην νὰ κτίσῃ διὰ νὰ στεγασθῇ ὁ ἴδιος.

**πότε πρόκουψ' ἢ καημένη ; | τὸ Σαββάτο πὸν σημαίνει
καὶ τὴν Κυριακὴν ἐρώτα, | «πιάνετε, κυράδες, ρόκα ;»**

Συνήθως μετὰ πὸν σημαίνει ὁ ἐσπερινὸς τοῦ Σαββάτου παύουν αἱ εὐσεβεῖς νοικοκυραὶ κάθε ἀσχολίαν, διότι ἀπὸ τότε λογίζεται ἀρχομένη ἡ ἑορτὴ τῆς Κυριακῆς. Ὅθεν τὸ ἀνωτέρω παροιμιᾶκὸν τετράστιχον λέγεται εἰρωνικῶς διὰ γυναῖκα ὀκνηρή, ἣ ὁποία κάθεται ἀργὴ τὰς ὥρας καὶ ἡμέρας πὸν ἐπιτρέπεται ἡ ἐργασία καὶ θέλει νὰ ἐπιδείξῃ δῆθεν ἐργατικότητα καὶ νοικοκυρωσύνην, ὅτε ἀπαγορεύεται πᾶσα ἐργασία.

πουλάει τὴν ψυχὴν του 'ς τὸ διάβολο.

Ἡ φράσις λέγεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις διὰ νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἐπιδιωκομένων ὠφελημάτων, πρὸ πάντων ὑλικῶν, δὲν διστάζει νὰ κάμῃ σύμβασιν καὶ μὲ τὸν διάβολον. Διὰ νὰ ἔχῃ τὴν συμμαχίαν καὶ ἀποτελεσματικὴν ὑποστήριξίν του δὲν διστάζει νὰ τοῦ πουλήσῃ καὶ τὴν ψυχὴν του δεχόμενος τὴν μετὰ θάνατον αἰωνίαν κόλασιν. Ἡ πεποίθησις ὅτι ὑπάρχουν τοιοῦτου εἴδους ἄνθρωποι δὲν εἶναι μόνον τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ἄλλων χριστιανικῶν λαῶν. Αὐτὸ τοῦλάχιστον μαρτυρεῖ ὁ Φάουστ τοῦ Γκαίτε.

πρήζω τὸ σνκῶτι, κάνω σνκῶτι.

Πιστεύεται γενικῶς ὅτι ἡ ἠθικὴ στενοχωρία προξενεῖ διόγκωσιν τοῦ ἥπατος, ὅθεν ἡ φράσις *τοῦ πρήζω τὸ σνκῶτι*—τὸν στενοχωρῶ ἠθικῶς. Λέγεται καὶ ἐπὶ ἀμεταβάτου ἐννοίας *ἔκανα σνκῶτι καὶ φούσκωσε τὸ σνκῶτι μου*—*πρήστηκε τὸ σνκῶτι μου*. Ἀντίθετὴν πῶς ἐννοίαν ἔχουν αἱ φράσεις *κάνω νέο* ἢ *καινούργιο σνκῶτι* ἢ ἀπλῶς *κάνω σνκῶτι*—ἀναζωογονοῦμαι, ἀνανεώνομαι, διότι τὸ ἥπαρ θεωρεῖται ὡς τὸ σπουδαιότατον ὄργανον τῆς ζωικῆς ἐνεργείας.

πρῶτος καὶ καλύτερος.

Περὶ ἀνθρώπου πρώτου αὐτοκλήτως προσερχομένου εἰς συγκέντρωσιν προσώπων, ἀλλ' ἀνεπιθυμήτου, λέγεται εἰρωνικῶς *ἦρθε πρῶτος καὶ καλύτερος*, ἦτοι ὡς ὁ καλύτερος ὄλων κατὰ τὴν ἀντίληψίν του καὶ διὰ τοῦτο σπεύσας νὰ ἔλθῃ πρῶτος. Οὕτω ψυχολογικῶς ἐγεννήθη τὸ πρῶτον ἢ ἔκφρασις, ἀλλ' ἔπειτα ἡ φράσις *πρῶτος καὶ καλύτερος* ἔλαβε γενικωτέραν χρῆσιν καὶ λέγεται διὰ πάντα ἀνθρωπον ἀνεπιθύμητον παρουσιαζόμενον ὅπουδῆποτε ἢ ἀνθρωπον προβάλλοντα παραλόγους ἀξιώσεις κττ.

πτωχὸς τὸ πνεύματι.

Ἡ φράσις εἶναι ἀπὸ τὸν γνωστὸν μακαρισμὸν τοῦ εὐαγγελίου «μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»¹. Καὶ οἱ μὲν ἐρμηνευταὶ τῆς Ἀγίας Γραφῆς θέλουν νὰ εἰποῦν ὅτι πτωχοὺς τῷ πνεύματι ὁ Χριστὸς ἐννοεῖ τοὺς μετριοφρονας, ἀλλ' ἐρωτᾶται εὐλόγως διατί ὄχι καὶ τοὺς μωροὺς; Ἐφόσον ἡ πνευματικὴ ὑπόστασις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ψυχὴ, δὲν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην διανοητικὴν κατάστασιν αὐτοῦ, ἀποχωριζομένη τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ διὰ κληρονομήσῃ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Αὐτὸ εἶναι κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην τὸ πνεῦμα τῆς εὐαγγελικῆς ρήσεως. Ὅρθῶς ἄρα εἰς τὴν λαϊκὴν φρασεολογίαν *πτωχὸς τῷ πνεύματι* ἐννοεῖται ὁ μικρόνους.

πῶς τοῦ πάει τοῦ κασίδη ἢ μαργαριταρένια σκούφια.

Ἡ φράσις ἐπὶ ἀνθρώπου, ὅστις θέλει νὰ ἐπιδεικνύεται δι' ἐνδύματος ὠραίου, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν τοῦ ταιριάζει. Ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τὸν κασίδην, ὅστις δὲν δύναται ν' ἀποκρύψῃ τὴν δυσμορφίαν καὶ νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν ἀποκρουστικότητα, ἔστω καὶ ἂν φορῇ σκούφιαν κεντημένην μὲ μαργαριτάρια.

¹ Ματθ. 5, 2.

σάν σ' ἀρέσει, μπάριμπα Λάμπρο, | ξαναπέρινα ἀπ' τὴν Ἄντρο.

Εἶναι γνωστὸν τὸ ναυτικὸν ἀτύχημα τοῦ προεπαναστατικοῦ ἔθνικοῦ ἥρωος Λάμπρου Κατσώνη. Συγκρουσθεὶς οὗτος εἰς τὰ ἀνοικτὰ τῆς Ἄνδρου μὲ τὸν Τουρκικὸν στόλον ἠττήθη καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ πάθῃ ἀνεπανόρθωτην συμφοράν. Οἱ Ἄνδριῶτες, ποὺ καθὼς φαίνεται εἶχαν λόγους νὰ μὴ συμπαθοῦν τὸν Λάμπρον, ἔπλασαν τὸ ἀνωτέρω σατιρικὸν δίστιχον, τὸ ὁποῖον καταστὰν παροιμιῶδες σημαίνει ὅτι τὰ παθήματα γίνονται μαθήματα.

σάν τὸ σκυλλὶ 'ς τ' ἀμπέλι.

Δι' ἄνθρωπον ἀδικοσκοτωμένον, τοῦ ὁποῖου τὸν θάνατον κανεὶς δὲν ἐκδικεῖται, ἢ δι' ἄνθρωπον πτωχόν, ὅστις θάπτεται ὅπως ὅπως χωρὶς νὰ τύχῃ τῶν συνηθισμένων νεκρικῶν φροντίδων ἐκ μέρους οἰκείων, λέγεται *πάει σάν τὸ σκυλλὶ 'ς τ' ἀμπέλι*, ὡσάν σκύλλος ἀδέσποτος φρονευόμενος εἰς ξένον ἀμπελῶνα¹.

σὲ γέλασαν, σοῦ μειδίασαν.

Τὸ ρῆμα *γελῶ* σημαίνει καὶ ἀπατῶ, τὴν ἔννοιαν δὲ αὐτὴν ἔχει εἰς τὴν εἰρωνικὴν φράσιν *σὲ γέλασαν* λεγομένην πρὸς τὸν αὐταπατώμενον ἢ σκοπίμως ἀρνούμενον τὴν ἀληθῆ κατὰστασιν τῶν πραγμάτων.

Ἐντὶ αὐτῆς λέγεται καὶ ἡ συνώνυμος *σοῦ μειδίασαν*, δηλαδὴ σοῦ ἔδειξαν ἓνα μειδίαμα ἀπατηλὸν καὶ ψευδὲς καὶ ἐσὺ τὸ ἐπίστευες ὡς ἀληθές, ἄρα *σὲ γέλασαν* ὅσον ἀφορᾷ τὴν πραγματικὴν διάθεσιν των πρὸς σέ. Ἡ δευτέρα φράσις εἶναι μᾶλλον λόγιον κατασκευάσμα.

σκάω μύτη.

Λέγεται κοινῶς *ἔσκασε* ἢ *σκάει τὸ μπουμπούκι*, ὅταν ἀρχίξῃ ν' ἀνοίγεται ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ φυτοῦ καὶ νὰ προβάλλῃ τὸ ἄνθος. Ἐπειδὴ τὸ *μπουμπούκι* ἔχει κάποιαν ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἐξέχουσαν τοῦ προσώπου μύτην, ὅπως αὐτὸ ἐξέχει τῆς λοιπῆς ἐπιφανείας τοῦ φυτοῦ, ἐλέγχθη καὶ μεταβατικῶς *σκάω μύτη* ἐπὶ τῆς μεταφορικῆς ἐννοίας ἀφίνω νὰ διαφαίνεται πρᾶγμα τι κρυμμένον ἢ ἀφανές.

Σόδομα καὶ Γόμορρα.

Λέγεται ἡ φράσις ἐπὶ τόπου, ὅπου βασιλεύει διαφθορὰ καὶ ἔκλυσις ἠθῶν. Ὅθεν καὶ *Γομορρίτης* ὁ διεφθαρμένος καὶ ἀνήθικος ἄνθρωπος. Ἀπὸ δὲ τὴν

¹ Πβ. καὶ *Φ. Κουκουλέν* ἐν Ἡμερολογίῳ Μεγάλῃς Ἑλλάδος, ἔτος 1930 σελ. 436, καὶ Λεξικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς λ. *ἀμπέλι*

Βιβλικήν ἀφήγησιν περὶ τοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ προελθόντος ὀλέθρου τῶν πόλεων τούτων¹ ἐπεκράτησε παρὰ τῷ λαῷ ἢ ἀνωτέρω φράσις ἐκφερομένη κατὰ τὰς περιστάσεις μὲ τὸ ρῆμα *ἔγινε* ἢ *ἔγιναν* εἰς δήλωσιν τελείας καταστροφῆς καὶ ἀφανισμοῦ ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς τόπου τινὸς κατοικημένου. Συνώνυμος φράσις γῆς *Μαδιάμ*.

σπέρνω ζιζάνια.

Ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴν παραβολὴν «ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ σπείραντι καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ, ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς καὶ ἔσπειρε ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου καὶ ἀπῆλθεν»², ἐπεκράτησεν ἢ ἀνωτέρω φράσις, ἢ ὁποῖα σημαίνει δημιουργῶ διχονοίας, ἐνσπείρω σκάνδαλα, ραδιουργῶ κττ.

᾽ς τὰ καλὰ καθούμενα.

Εἶναι μία ἀπὸ τὰς περιέργους φράσεις ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς γλωσσικῆς μορφῆς, ἦτοι τῆς συντακτικῆς κατασκευῆς. Ἡ σημασία της εἶναι ὅτι ἐκεῖ ποὺ δὲν περιμένει κανεὶς συμβαίνει τι δυσάρεστον ἄνευ λόγου, ἄνευ προφανοῦς αἰτίας, οἷον *᾽ς τὰ καλὰ καθούμενα μᾶς ἔβρισε, ᾽ς τὰ καλὰ καθούμενα σηκώθηκε ἀπάνω κ' ἔκανε σὰν τρελλός*. Ὑποθέτω ὅτι ἐλέγετο ἀρχικῶς *᾽ς τὰ καλὰ καθούμενος*, δηλαδὴ ἐκεῖ ποὺ ἀκάθητο, ἦτο *᾽ς τὰ καλὰ του*³, ἔξαφνα μετέβαλε διαγωγὴν, συμπεριφορὰν κττ. καὶ ὅτι τὸ ἀρσενικὸν *καθούμενος* μετεβλήθη εἰς *καθούμενα* κατ' ἀφομοιωτικὴν ἐπίδρασιν τοῦ προηγουμένου οὐδετέρου *᾽ς τὰ καλὰ*. Ἡ φράσις ἔχει γενικωτέραν χρῆσιν, διὸ καὶ λέγεται *᾽ς τὰ καλὰ καθούμενα ἀρρώστησε - πέθανε - τρελλάθηκε* κττ. πάντοτε μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ἄνευ προδήλου αἰτίας.

᾽ς τὰ πεταχτά.

Ἡ φράσις ἀπὸ τὸ ἐπίθετον *πεταχτός* λέγεται ἐπὶ οἴασδήποτε ταχείας ἐνεργείας, οἷον *τρώω ᾽ς τὰ πεταχτά, κάνω τὴ δουλειά μου ᾽ς τὰ πεταχτά* κττ. Τὸ ρῆμα *πετιέμαι* συνηθίζεται εἰς δήλωσιν ταχείας πράξεως, οἷον *πετάχτηκαν ἀ ἰδῶ, πετάξου μιὰ στιγμή ἐκεῖ* κττ. Φαίνεται ὅτι κατ' ἀναλογίαν τῶν παρομοίων φράσεων *᾽ς τὰ σκοτεινά, ᾽ς τὰ στραβά, ᾽ς τὰ τυφλά* ἐσχηματίσθη καὶ αὕτη.

¹ Γέν. 19, 1 — 28.

² Ματθ. 13, 24 — 25.

³ Περὶ τῆς φράσεως αὐτῆς διελάβομεν ἐν Δελτ. 5, 14.

᾽ς τὰ σκοτεινά, ᾽ς τὰ στραβά, ᾽ς τὰ τυφλά.

Λέγεται *βαδίζω, πάω, περπατῶ ᾽ς τὰ σκοτεινά*, ἐννοεῖται μέρος. Ἄλλ' ὁ βαδίζων εἰς μέρος σκοτεινόν, εἰς μέρος δηλαδή, τὸ ὁποῖον δὲν βλέπει, σὰν νὰ εἶναι τυφλὸς προχωρῶν χωρὶς νὰ βλέπῃ μπροστά του, χωρὶς νὰ βλέπῃ ποῦ βαδίζει. Ἄπεδῶ ἔχει τὴν ἀρχὴν ἢ φράσις *πάω ἢ τρανάω ᾽ς τὰ σκοτεινά*—ἐνεργῶ τυφλῶς καὶ ἀνεπιγνώστως, ἐνεργῶ χωρὶς νὰ γνωρίζω ποῦ πρόκειται νὰ καταλήξω.

Καὶ ἐπειδὴ πρόκειται περὶ τυφλότητος ἐν μεταφορικῇ ἐννοίᾳ, ἐλέχθη συνωνύμως καὶ *πάω ἢ τρανάω ᾽ς τὰ τυφλά* καὶ ἀπλῶς *᾽ς τὰ τυφλά*—ἀνεξετάστως, ἀνεπιγνώστως. Ἐτι δὲ *πιστεύω ᾽ς τὰ τυφλά*—χωρὶς νὰ ἐξετάσω καὶ νὰ πειθῶ μὲ τὰ δικά μου μάτια. Συνώνυμον τοῦ *πάω ᾽ς τὰ τυφλά* εἶναι τὸ *πάω ᾽ς τὰ στραβά*.

στέλνω!

Τὸ εὐφημητικὸν τοῦτο ρῆμα λέγεται κατὰ παράλειψιν τοῦ *᾽ς τὸ διάβολο* ἢ ἐπὶ τὸ εὐφημητικώτερον *᾽ς τὸν κακὸν ἄγγελο*. Οὕτω δύναται νὰ χρησιμοποιῆται τὸ φραστικὸν ρῆμα καθ' ἅπαντας τοὺς χρόνους *τὸν στέλνω! θὰ τὸν στείλω! τὸν ἔστειλα!* κτλ.

᾽ς τὸ ὁμοούσιο.

Ἄν καὶ ἡ φράσις δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς κοινόχρηστη, ἐν τούτοις ἀκούεται πολλάκις νὰ λέγεται μᾶλλον πεπαισμένως *ἔσφαλε ᾽ς τὸ ὁμοούσιο*—διέπραξε κακὸν ἀνεπανόρθωτον, *τὸν ἄγγιξε ἢ τὸν πείραξε ᾽ς τὸ ὁμοούσιο*—τὸν προσέβαλε καιρίως. Ἡ λέξις *ὁμοούσιο*, ἐφόσον γνωρίζω, λέγεται μόνον εἰς τοιαύτας ἐκφράσεις καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι ἔχει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν καὶ δὴ ἀπὸ τὴν ἔκφρασιν *ὁμοούσιος τριάς*. Ἡ διδασκαλία τῆς ἐκκλησίας δὲν ἐπιτρέπει ἄλλοίαν γνώμην περὶ τῆς Ἀγίας Τριάδος ὡς μιᾶς θεότητος καὶ ὁ φρονῶν τὰ ἐναντία ἢ κατ' ἐλάχιστον παρεκκλίνων ἀπὸ τὴν ἐπίσημον διδασκαλίαν νομίζεται αἰρετικὸς καὶ ἀσυγχώρητος ὡς διαπραττων ἔγκλημα μέγιστον.

στρογγυλοκάθισε.

Τὸ *στρογγυλοκάθομαι* ἐσήμαινεν εἰς τὴν ἀρχὴν, καθὼς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν σύνθεσιν, *κάθομαι στρογγυλά*, δηλαδή ὀκλαδὸν κατὰ τὸν τρόπον τῶν Ἀσιατικῶν λαῶν. Ὁ τρόπος αὐτὸς τοῦ καθίσματος φαίνεται καὶ ἀναπαντικώτερος εἰς τοὺς χρησιμοποιοῦντας αὐτόν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ καθηήμενος κατὰ τοιοῦτον τρόπον δὲν τοῦ ἔρχεται ὄρεξις νὰ σηκωθῇ, τὸ ρῆμα κατήνησε παροιμιῶδες καὶ τὸ *στρογγυλοκάθισε* λέγεται διὰ πρόσωπον, ἐνίστε ἀνεπιθύμητον, τὸ ὁποῖον κάθεται καὶ δὲν

ἐννοεῖ νὰ τὸ κουνήσῃ, ἢ διὰ πρόσωπον νοθρόν, τὸ ὁποῖον καταλαμβάνομενον ἀπὸ νοχέλειαν δὲν θέλει νὰ κάμῃ καμμίαν ἐργασίαν.

σὺ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλήμ;

Ἐκ τοῦ εὐαγγελικοῦ χωρίου «σὺ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλήμ καὶ οὐκ ἔγνωσ τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις;»¹, ἐν ᾧ φέρεται ὁ Κλεόπας ἐκφράζων τὴν ἀπορίαν του, διότι ὁ Ἰησοῦς προσεποιεῖτο ὅτι δὲν ἔγνώριζε τίποτε περὶ τῶν συμβάντων εἰς αὐτὸν τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας, τὸ **σὺ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλήμ;** κατήντησε φράσις τῆς λογίας χρήσεως λεγομένη εἰς ἄνθρωπον ἀγνοοῦντα πράγματα πασίγνωστα εἰς τὸ μέρος ὅπου ζῆ.

τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ, πλούσια τὰ ἐλέη σου.

Ἐν αἰτήσῃ τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας λέγεται «τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ ἄφεσιν τῶν αὐτοῦ ἁμαρτιῶν παρὰ Χριστῷ τῷ ἀθανάτῳ βασιλεῖ αἰτησώμεθα». Ὅπως ὁ ἀναγνώστης βλέπει, **τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ** σημαίνει τὸ ἔλεος, τὴν εὐσπλαχνίαν τοῦ Θεοῦ. Ἐν τούτοις παρερμηνευθὲν εἰς τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τοῦ λαοῦ ἐδήλωσε τὰ βιοτικά ἀγαθὰ, τὰ ὑλικά ἀγαθὰ τῆς ζωῆς, διὸ καὶ λέγεται συνήθως **ὁ δεῖνα ἔχει τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ ᾗ τὸ σπῖτι του**. Εἰς τὴν παρερμηνείαν αὐτὴν ὀφείλεται καὶ ἡ συνώνυμος φράσις **πλούσια τὰ ἐλέη σου**, διότι τὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ δὲν ἠμποροῦν νὰ ἐννοηθοῦν ὡς εὐτελεῖ καὶ πενιχρά, ἀλλ' ἄφθονα καὶ πλούσια. Ἡ φράσις λέγεται ἐννοουμένης ἢ καὶ προστιθεμένης ἐνίοτε τῆς κλητικῆς **Κύριε**, ἣτις δικαιολογεῖ καὶ τὸ **σου**, οὕτω δὲ τὸ **πλούσια τὰ ἐλέη σου, Κύριε**, σημαίνει βεβαίωσιν τῆς ὑπάρξεως πλουσίων ἀγαθῶν κατ' εὐδοκίαν τοῦ Κυρίου.

τὰ ἴδια, Παντελάκη μου, τὰ ἴδια, Παντελεῆ μου.

Ἡ φράσις λέγεται εἰς δήλωσιν συνεχείας τῆς αὐτῆς ἀνιαρᾶς καταστάσεως πραγμάτων ἢ ἐπαναλήψεως τῶν αὐτῶν ἀνιαρῶν πραγμάτων ἢ τῆς ἐμμονῆς προσώπου εἰς τὸ αὐτὸ δυσάρεστον πρᾶγμα ἢ ἐπὶ τοῦ ἀδιορθώτου ἀνθρώπου καὶ διαρκῶς σφάλλοντος. Φαίνεται ὅτι εἰς αὐτὴν ὑπόκειται πρόσωπον **Παντελεῆς** καλούμενον ληφθὲν ὡς ὑπόδειγμα τῆς τοιαύτης δυσάρεστον καταστάσεως, πρὸς τὸ ὁποῖον ἐλέγετο κατ' ἀρχὰς ἡ φράσις ὑπὸ ἄλλων ὑπὸ τύπον μομφῆς. Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἐπανάληψις τῆς κλητικῆς **Παντελάκη μου, Παντελεῆ μου**.

¹ Λουκ. 24, 18.

τὰ καλὰ τοῦ Γιάννη θέλουμε, τὸ Γιάννη δὲν τὸν θέλουμε.

Λέγεται εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν ἐπιδιώκει τις ὠφελήματα ἀπὸ πρόσωπον ἀντιπαθητικὸν ἢ μισητόν. Εἰς τὴν φράσιν πιθανῶς ὑπόκειται ἀνέκδοτον κάποιου Γιάννη περιφρονουμένου, ἀλλ' ἐπιζητουμένου διὰ τὰ ἐξ αὐτοῦ προερχόμενα ὀφέλη.

τὰ κοπανάει.

Εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν φίλων τῶν ναρκωτικῶν ἢ φράσις **τὰ κοπανάει τὰ σκονάκια** καὶ ἀπλῶς **τὰ κοπανάει** σημαίνει παίρνει τὰ ναρκωτικὰ σκονάκια του. Εἰς αὐτὴν τὸ **κοπανάει** φαίνεται ὑπόλειμμα ἀρχαίας κατεργασίας τῶν στερεῶν ναρκωτικῶν, τὰ ὁποῖα διὰ τὰ καταστοῦν εὐληπτα **ἐκοπανίζοντο**, ἤτοι μετεβάλλοντο εἰς σκόνην διὰ κοπανίσματος ἢ τριβῆς. Συνώνυμος εἶναι καὶ ἡ φράσις **τὰ παίρνει τὰ σκονάκια του** ἢ **τὰ παραπαίρνει** εἰς περίπτωσιν μεγίστης ἀναισθησίας.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ ὀπιομανεῖς ἢ ἠρωινομανεῖς ἢ κοκαίνομανεῖς καὶ οἱ παρόμοιοι φθάνουν εἰς κατάστασιν ἐσχάτης ἀναισθησίας, ἢ ὁποῖα δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν ἀναισθησίαν τῆς μέθης, διὰ τοῦτο αἱ φράσεις **τὰ παίρνει τὰ σκονάκια του** καὶ **τὰ κοπανάει** μετὰ ἢ ἄνευ τοῦ **σκονάκια** καὶ **τὰ ἔχει κοπανημένα** σημαίνει καὶ πίνει, μεθύσκειται, διὸ καὶ λέγεται ὁμοίως **τὰ πίνει τὰ σκονάκια του** μετὰ τὴν ἴδιαν σημασίαν. Κατὰ παρομοίωσιν δὲ πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν φαρμάκων λέγεται καὶ **παίρνει τὴ δόσι του** = πίνει. Εἰς τὸ ἰδιωματικὸν **τὸ κοπανάει** ἐννοεῖται τὸ **κρᾶσι** τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα ἀπεμακρύνθη πολὺ ἀπὸ τὴν ἀρχικὴν ἐννοίαν τῆς χρήσεως τῶν ναρκωτικῶν. Οὕτω λέγεται καὶ **κοπάνησε ἓνα κατοσταράκι, μιὰ μισὴ** κττ.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ μεθυμένος καταλαμβάνεται συνήθως ἀπὸ ἐλευθεροστομίαν καὶ δὲν συγκρατεῖ τὴν γλῶσσαν του, ἐντεῦθεν προέκυψεν ἄλλη χρῆσις τῆς φράσεως καὶ τὸ **τοῦ τὰ κοπανάει** σημαίνει τοῦ ὁμιλεῖ ἔξω ἀπὸ τὰ δόντια, τοῦ τὰ λέγει ἀπεριφράστως συνήθως ἐπὶ ψόγου. Ἐξίσου ὅμως πιθανὸν εἶναι ὅτι ἡ φράσις αὕτη εἶναι βραχυλογία τῆς πλήρους **τοῦ τὰ κοπανάει τὰ λόγια**, δηλαδὴ τοῦ κατεβάζει ὡς κοπανιές, ὡς ξυλιές, τὰ λόγια ἐννοεῖται τὰ ὑβριστικὰ ἢ τὰ ψεκτικὰ, διότι αὐτὰ μποροῦν νὰ παραβληθοῦν μετὰ ξυλιές καὶ ὄχι τὰ καλὰ καὶ ἐπαινετικά.

τὰ λάθη εἶναι γιὰ τοὺς ἀνθρώπους.

Εἶναι μᾶλλον γνωμικόν, διὰ τοῦ ὁποίου θέλει νὰ δικαιολογήσῃ τις σφάλματα ἀνθρώπινα, διότι οὐδεὶς ἀναμάρτητος, εἰ μὴ μόνον ὁ Θεός.

τὰ λάθη πληρώνονται.

Ὁ ἄνθρωπος ὑφίσταται τὰ ἀναπόφευκτα ἐπακόλουθα τῶν σφαλμάτων του, καθὼς ἀναγκαίως πληρώνεται τὸ ἐπὶ ἔλαττον γενόμενον κατὰ τὴν πληρωμὴν χρημάτων λογιστικὸν λάθος, ἂν ἀνακαλυφθῆ.

τὰ λέει τῆς πεθερᾶς γιὰ νὰ τ' ἀκούσ' ἡ νύφη.

Τρόπος ἐμμέσου διαταγῆς ἢ εὐγενοῦς μομφῆς, ὅταν ἀποτείνῃ κανεὶς αὐτὴν ὄχι κατ' εὐθειαν εἰς τὸ πρόσωπον, εἰς τὸ ὁποῖον προσήκει, ἀλλ' ἐμμέσως δι' ἄλλου προσώπου, τὸ ὁποῖον εἶναι παντελῶς ἀνεύθυνον.

τὰ μαζεύω.

Ἐκ τῆς ἀνάγκης νὰ συμμαζεύωμεν τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ παραλάβωμεν μαζί μας ἀναχωροῦντες, ἢ ἀνωτέρω φράσις ἐπεκράτησε ἀπλῶς νὰ σημαίνῃ ἐτοιμάζομαι πρὸς ἀναχώρησιν ἢ ἀναχωρῶ. Λέγεται πολλάκις καὶ ἐπιτακτικῶς *μάζεψέ τα!* συνωνύμως πρὸς τὸ *ξεκουμπίσου!*

τὰ παθήματα γίνονται μαθήματα.

Περὶ τῆς σημασίας τῆς γνωμικῆς αὐτῆς φράσεως ἰδὲ *ὁ παθὸς μαθός.*

τὰ παίζω ὅλα γιὰ ὅλα.

Εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον καὶ τὰ παρόμοια τυχερὰ παιγνίδια διακυβεύει τις ἀποφασιστικὰ μεγάλα ἐνίοτε ποσὰ μὲ τὴν ἐλπίδα μεγάλου κέρδους. Παίζει δηλαδὴ διὰ μιᾶς ὅλα τὰ χρήματα ποὺ ἔχει μαζί του διὰ νὰ κερδίσῃ ὅλα τὰ προκείμενα χρήματα τοῦ παιγνίου. Καμμιά φορὰ ἐν ἑλλείψει χρημάτων παίζει καὶ τὰ κοσμήματα ποὺ φέρει μαζί του καὶ τὰ ρούχα του καὶ ὅ,τι ἄλλο πολύτιμον ἔχει. Ἀπεδῶ ἔχει τὴν γένεσιν ἢ ἀνωτέρω φράσις, ἢ ὁποῖα σημαίνει διακινδυνεύω τὰ πάντα καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν ἀρκεῖ νὰ ἐπιτύχω ἓνα μεγάλο κέρδος ποὺ ἐπιδιώκω.

τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι.

Ἐπειδὴ συχνάκις ἀπαντᾶται ἢ φράσις εἰς τὴν λογίαν χρῆσιν καὶ τείνει καὶ αὐτὴ σὺν τῷ χρόνῳ νὰ λάβῃ χαρακτῆρα δημῶδη, διὰ τοῦτο καταχωρίζομεν καὶ αὐτὴν εἰς τὴν σειρὰν τῆς δημῶδους φρασεολογίας. Εἶναι ἀπὸ τὸ εὐαγγελικὸν χωρίον «ἀπόδοτε οὖν τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ»¹ καὶ ἰσοδυναμεῖ κατ' ἔννοιαν πρὸς τὸ ἀξίωμα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς «τοῦτό ἐστι δίκαιον, τὸ προσῆκον ἐκάστῳ ἀποδιδόναι».

¹ Ματθ. 22, 21 καὶ Λουκ. 20, 25.

τ' εἶχες, Γιάννη;—τ' εἶχα πάντα!

Μερικά κύρια ὀνόματα ἔχουν τὸ ἀτύχημα διὰ λόγους ἱστορικούς, κοινωνικούς, λαογραφικούς κττ. νὰ καταστοῦν δηλωτικὰ σκωμμάτων. Ἀναφέρομεν ὡς παραδείγματα τὸ Ἀντώνης, τὸ Βασίλης, τὸ Γεώργης, τὸ Βαγγέλης, τὸ Λουκᾶς, τὸ Σπῦρος κ. ἄ. Πβ. τὴν παροιμίαν «κόψε πρῖνο, κάνε Ἀντώνη κι ἀπὸ πλάτανο Μανόλη καὶ ἄν πῆς καὶ γιὰ τὸ Γιάννη, ὅ,τι ξύλο νὰ ἔναι κάνει». Ἀλλ' ἐκεῖνο ποὺ κατέστη πάγκοινων ὡς δηλωτικὸν διανοητικῆς κατωτερότητος εἶναι τὸ **Γιάννης**¹. Ὡς γνωστὸν **Γιάννηδες** καὶ **Γιαννάκια** ἀποκαλεῖ ὁ λαὸς τοὺς νεοσυλλέκτους στρατιώτας, διότι προξενοῦν τὴν ἐντύπωσιν ἀνθρώπων χαζῶν, πάγκοινων δὲ εἶναι καὶ τὸ γνωμικὸν «σαρανταπέντε **Γιάννηδες** ἐνὸς κοκόρου γνῶσι». Ἐκ τῆς τοιαύτης λαϊκῆς πρὸς τὴν νοημοσύνην τοῦ **Γιάννη** ἀνυποληψίας ἐξεπήδησε καὶ ἡ φράσις **τ' εἶχες Γιάννη;—τ' εἶχα πάντα!** δηλαδή διὰ τὸν **Γιάννην** αἱ καταστάσεις κατ' ἀκολουθίαν τῆς διανοητικῆς στασιμότητος μένουσιν πάντοτε αἱ αὐταί. Ἐντεῦθεν γενικευθεῖσα ἡ φράσις λέγεται ἐπὶ τῆς ἀμεταβλήτου ἐν γένει καταστάσεως ἀνθρώπου.

τελείωσαν τὰ ψέματα.

Ἡ φράσις λέγεται, ὅταν θέλη τις νὰ δηλώσῃ ὅτι ἔπαυσεν ἡ ἀβεβαία καὶ ἀσταθῆς κατάστασις τῶν πραγμάτων, τὰ ὅποια πῆραν πλέον τὴν σταθερὴν καὶ φυσικὴν των κατεύθυνσιν. Αὕτη θεωρεῖται ἀλήθεια σχετικὰ πρὸς τὴν προηγουμένην κατάστασιν, ἢ ὅποια καὶ ἂν δὲν ἦτο ψευδῆς ἐν τῇ κυριολεξίᾳ, ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ τοιαύτη ἔνεκα τῆς ρευστότητος καὶ ἀσταθείας της. Ἡ φράσις ὑπὸ ἄλλην λεκτικὴν ἔκφρασιν εἶναι γνωστὴ καὶ εἰς ἰδιώματα, εἰς τὰ ὅποια λέγεται καὶ τὸ σατιρικὸν δίστιχον:

*πάνε πάνε τὰ ψέματα κι ἀρχίνησαν τ' ἀλήθεια,
ἐγέννησε ὁ ποντικὸς κ' ἔκανε κολοκύθια.*

τενεκὲς ξεγάνωτος.

Ὁ λευκοσίδηρος εἶναι μέταλλον χρησιμώτατον, ἀλλ' ἅμα παλαιώσῃ καὶ ἀρχίση νὰ σκουριάζῃ, εἶναι γιὰ πέταμα, διότι δὲν καθαρίζεται οὔτε γανώνεται διὰ κασιτέρου. Μεταφορικῶς δὲ λέγεται τὸ **τενεκὲς ξεγάνωτος** δι' ἄνθρωπον κουτόν, μωρὸν καὶ χωρὶς καμμίαν πνευματικὴν ἀξίαν, ἄνθρωπον δηλαδή, ὅστις δὲν θὰ κατορθώσῃ ποτὲ νὰ ἐμφανισθῇ καλύτερος ἀπὸ ὅ,τι εἶναι τώρα. Τὴν ἰδίαν σημασίαν μὲ τὴν φράσιν προσέλαβε καὶ μόνον ἡ λέξις **τενεκὲς**.

¹ Πβ. περὶ τούτων *N. Πολίτου*, Παροιμ. 3, 634-642.

τῆς ἔβγαλε τὰ μάτια.

Καὶ ἡ ἐκκλησία ὑμνησε «τὴν ὠραιότητα τῆς παρθενίας καὶ τὸ ὑπέρολαμπρον τῆς ἀγνείας» καὶ δὲν ἠῦρεν «ἐγκώμιον ἐπάξιον» τῆς παρθενικῆς ἀγνότητος. Ἡ ἀπώλεια αὐτῆς ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν μεγαλυτέραν σωματικὴν πῆρωσιν, ὅποια εἶναι ἡ στέρησις τοῦ φωτὸς τῶν ὀφθαλμῶν. Ὅθεν ἡ εἰρημένη φράσις ἐπὶ τῇ ἀποπλανήσει παριένου.

τῆς κακῆς συμφορᾶς.

Ἡ φράσις λέγεται διὰ προᾶγμα εὐτελέστατον ἢ πρόσωπον ἀθλιώτατον, οἷον *προᾶμα - κορίτσι - παιδὶ - φαεῖ - φίλος τῆς κακῆς συμφορᾶς*. Δηλαδή προᾶγμα, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπόκτησις ἀποτελεῖ κακὴν συμφορὰν, ἢ πρόσωπον ἀποτελοῦν συμφορὰν διὰ τὸν ἔχοντα οἰανδήποτε σχέσιν μὲ αὐτό.

τί Θεὸ λατρεύει;

Ἡ ἀπορηματικὴ αὐτὴ φράσις συνηθίζεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις εἶναι κρυφίνους ἢ τοῦ ὁποίου δὲν κατορθώνει τις νὰ ἐννοήσῃ τὰ πραγματικὰ φρονήματα καὶ τὰς πραγματικὰς σκέψεις, ἐνὶ λόγῳ τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα. Ἡ μεταφορὰ ἀπὸ ἄνθρωπον ἀδύλων θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, τὸν ὁποῖον δὲν ἐννοεῖ τις ἂν εἶναι ὀρθόδοξος ἢ καθολικὸς ἢ διαμαρτυρούμενος, χριστιανὸς ἢ ἄλλης θρησκείας ὀπαδὸς κττ.

τί νὰ κρυβόμαστε πίσω ἀπ' τὸ δάκτυλο;

Ἡ φράσις λέγεται εἰρωνικῶς συνήθως εἰς ἄνθρωπον, ὅστις θέλει νὰ συγκαλύψῃ πράξεις του πασιδήλους, αἱ ὅποια δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συγκαλυφθοῦν, ὅπως δὲν δύναται καὶ αὐτὸς νὰ κρυβῆ πίσω ἀπὸ τὸ δάκτυλό του.

τὸ αἷμα νερὸ δὲ γίνεται κι ἂν γίνεται, δὲν πίνεται.

Ὅταν λέγωμεν περὶ ἐνὸς προσώπου εἶναι *αἷμα μας*, ἐννοοῦμεν ὅτι εἶναι τοῦ αὐτοῦ αἵματος, πρόσωπον στενωῶς συγγενικόν, υἱός, ἀδελφὸς ἢ καὶ ἀνεμιός. Τὸ δὲ ἀνωτέρω φραστικὸν γνωμικὸν δηλοῖ ὅτι, ὅπως τὸ αἷμα τὸ ρέον εἰς τὰς φλέβας τοιούτων προσώπων δὲν δύναται ν' ἀλλοιωθῆ χυμικῶς, οὕτω καὶ ἡ τυχὸν γεννωμένη μεταξὺ των δυσμενῆς διάθεσις δὲν δύναται νὰ καταλήξῃ εἰς ἔχθραν ἀδιάλλακτον¹ καὶ ὅτι θᾶπτον ἢ βράδιον θὰ ἐπέλθῃ συμφιλίωσις.

¹ Πβ. καὶ Λεξικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς λ. *αἷμα* 1.

τὸ αἷμα τῆς καρδιᾶς μου.

Τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος εἶναι παντοῦ τὸ ἴδιον. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ καρδία εἶναι τὸ κεντρικὸν ὄργανον, τὸ ὁποῖον τὸ διοχετεύει παντοῦ καὶ κανονίζει τὴν κυκλοφορίαν, ἐνομίσθη ὅτι εἰς δεδομένην στιγμὴν τὸ περιεχόμενον εἰς αὐτὴν αἷμα εἶναι τὸ πολυτιμότερον τοῦ ὄλου ἐν κυκλοφορίᾳ εὐρισκομένου. Καὶ ὅταν λέγωμεν *δίνω τὸ αἷμα τῆς καρδιᾶς μου*, ἐννοῦμεν ὅτι δίδομεν τὰ πάντα, ὅ,τι πολύτιμον ἔχομεν, ὡς καὶ αὐτὸ τὸ αἷμα τῆς καρδιᾶς μας.

τὸ βιολί του, τὸ ἴδιο βιολί.

Ἄμφότεραι αἱ φράσεις λέγονται δι' ἀνθρωπον, ὅστις ἐμμένει εἰς τὴν γνώμην του ἢ ἐπιδεικνύει τὴν ἰδίαν συμπεριφορὰν μὴ ἐννοῶν νὰ μεταβάλλῃ αὐτὰς¹. Ὑπόκειται εἰς αὐτὰς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀνέκδοτον ἀνθρώπου ἐμμανοῦς βιολιστοῦ, ὅστις δὲν ἔπαυε παίζων βιολί ἢ ἐπαναλαμβάνων τὸν ἴδιον σκοπὸν παρὰ τὰς γινομένας συστάσεις, ὅπως παύσῃ ἐνοχλῶν τοὺς ἄλλους. Συνώνυμος φράσις *τὸ χαβᾶ του*.

τὸ κοκκαλάκι τῆς νυχτερίδας ἔχει ἀπάνω του.

Τὸ κοκκαλάκι τῆς νυχτερίδας κατόπιν μαγικῶν πράξεων ἐπ' αὐτοῦ πιστεύεται ὅτι ἀποκτᾶ τὴν ἰδιότητα ἐρωτικοῦ φίλτρου. Λοιπὸν λέγεται, συνήθως χάριν ἀστειότητος, δι' ἀνθρωπον, ὅστις ἐκ πρώτης ὄψεως καὶ γνωριμίας γεννᾷ τὴν συμπάθειαν καὶ ἀγάπην, ὅτι φέρει μαζί του τὸ κοκκαλάκι τῆς νυχτερίδας.

τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής.

Εἶναι τὸ γνωστὸν ρητὸν τοῦ εὐαγγελίου², δι' οὗ Ἰησοῦς μέμφεται ἐλαφρῶς τοὺς ἀποκοιμηθέντας μαθητάς του ἐν τῷ κήπῳ Γεσθημανῆ, διότι καταληφθέντες ἀπὸ τὴν γλύκαν τοῦ ὕπνου δὲν ἠδυνήθησαν νὰ γρηγορήσουν μίαν ὥραν μετ' αὐτοῦ, ἐνῶ ὀλίγον πρὶν τὸν διεβεβαίωσαν ὅτι εἶναι πρόθυμοι νὰ βαδίσουν μαζί του καὶ εἰς τὸν θάνατον. Ὡς φράσις τῆς λογίας γλώσσης ἐπεκράτησε νὰ λέγεται εἰς περιστάσεις, καθ' ἃς ἡ σωματικὴ ἀντοχὴ καὶ δύναμις δὲν εἶναι ἀνάλογη πρὸς τὴν διανοητικὴν ζωτικότητα, ἣτις διατηρεῖται ἀκεραία.

¹ Ἰδ. Λεξικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς λ. *βιολί*.

² Ματθ. 26, 42 καὶ Μάρκ. 14, 38.

τὸ μωρὸν ἄλας.

Λέγεται ἐν τῷ εὐαγγελίῳ «ὕμεις ἐστε τὸ ἄλας τῆς γῆς, ἐὰν τὸ ἄλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀλισθήσεται ;»¹ καὶ «ἐὰν τὸ ἄλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀρτυθήσεται ;»² Τὸ «ἐὰν μωρανθῇ τὸ ἄλας» σημαίνει ὄχι ἂν γίνῃ μωρὸν, διότι αὐτὸ εἶναι ἀφύσικον καὶ ἀδιανόητον, ἀλλ' ἂν ἀποβάλλῃ τὴν φυσικὴν του ιδιότητα, ὅτε βέβαια δὲν δύναται ν' ἀποκτήσῃ αὐτὴν δι' ἄλλου μέσου. Διὸ καὶ ἐρωτᾷ ὁ Ἰησοῦς «ἐν τίνι ἀλισθήσεται ;» ἢ «ἐν τίνι ἀρτυθήσεται ;» εἰς περίπτωσιν τοιαύτης μωρίας, τ.ἔ. ἀπωλείας τῆς ἀλμυρᾶς ιδιότητός του ; Λοιπὸν ἐκ τῶν χωρίων τούτων προέκυψεν ἡ λογία φράσις **τὸ μωρὸν ἄλας** λεγομένη δι' ἄνθρωπον μωρὸν.

τὸ ναὶ ναὶ καὶ τὸ οὐ οὐ.

Εἶναι ἀπὸ τῆν ρῆσιν τοῦ εὐαγγελίου «ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν ναὶ καὶ οὐ οὐ, τὸ δὲ περισσὸν ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστίν»³. «Ὅτι δηλαδὴ ἡ εἰλικρίνεια καὶ φιλαλήθεια ὑμῶν πρέπει νὰ εἶναι τόσον πιστευτὴ καὶ ἀδιαφιλονίκητη, ὥστε πρὸς στήριξιν τῆς ἀληθείας νὰ ἀρχῇ **ἕνα ναὶ καὶ ἕνα ὄχι**. Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ **ναὶ καὶ τὸ οὐ οὐ** ἀπετέλει φράσιν ὡς ἐξάγεται καὶ ἀπὸ ἄλλα χωρία τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Πβ. Ἀπόστ. Παῦλ. «Ἡ ἃ βουλεύομαι, κατὰ σάρκα βουλεύομαι, ἵνα ἢ παρ' ἐμοὶ τὸ ναὶ καὶ τὸ οὐ οὐ ; Πιστὸς δὲ ὁ Θεὸς ὅτι ὁ λόγος ἡμῶν ὁ πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἐγένετο ναὶ καὶ οὐ. Ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ υἱὸς Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἐν ὑμῖν δι' ἡμῶν κηρυχθεὶς. . . οὐκ ἐγένετο ναὶ καὶ οὐ, ἀλλὰ ναὶ ἐν αὐτῷ γέγονεν»⁴. Ἰάκωβ. «ἦτω δὲ ὑμῶν τὸ ναὶ καὶ τὸ οὐ οὐ, ἵνα μὴ ὑπὸ κρίσιν πέσητε»⁵.

τὸν ἀνεβάζω ἕς τὰ οὐράνια.

Ἡ φράσις λέγεται δι' ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἐπαινοῦμεν ὑπερβαλόντως οἶονεὶ ἀννηψώνοντες αὐτὸν κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον **μέχρι τρίτου οὐρανοῦ**. Διὸ καὶ ἡ ἀντίθετος ὅλως ἔννοια ἐκφράζεται διὰ τοῦ **τὸν κατεβάζω ἕς τὴ γῆ**.

τὸν δουλεύω.

Ἡ φράσις σημαίνει κατεργάζομαι τι εἰς βάρος τινός, κοροϊδεύω, ἐμπαίζω, παγιδεύω κττ. Εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ μεταφορὰ εἶναι ἀπὸ τὴν κατεργασίαν τῆς

¹ Ματθ. 5, 13.

² Λουκ. 14, 34.

³ Ματθ. 5, 37.

⁴ Κορινθ. Β, 1, 17 — 19.

⁵ 5, 12

ζύμης, ἢ ὁποία διὰ τὸ νὰ γίνῃ καλὴ χρειάζεται πολλὴν ὥραν νὰ τὴν ζυμώσῃ τις. Διὸ καὶ λέγεται *τὸ δουλεύω τὸ ζυμάρι*—τὸ ζυμώνω πολύ, *χρειάζεται δούλεμα τὸ ζυμάρι γιὰ νὰ γίνῃ καλὸ* κτ. Συνεκδοχικῶς λέγεται καὶ *δουλεύω τὴν ὑπόθεσιν* = μηχανῶμαι τι διὰ τὴν ὑπόθεσιν. Ἐπομένως *δουλεύω τὸν δεῖνα* σημαίνει τρόπον τινὰ μαλάσσω τὸ σῶμα του πολλὴν ὥραν, πρᾶγμα ὄχι πολὺ εὐχάριστον, καὶ μεταφορικῶς πειράζω, ἐνοχλῶ, σκώπτω.

τὸν ἔξωσαν τὰ φίδια.

Ἡ φράσις σημαίνει κατάλαβε τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον. Φαίνεται ὅτι προ-ἤλθεν ἀπὸ εἰκονικὰς παραστάσεις ἀνθρώπων εὐρισκομένων ἐν ἀγωνίᾳ, διότι τοὺς ἔχουν περιτυλίξει φίδια.

τὸν καιρὸ ποὺ δέναν τὰ σκυλλιά μὲ τὰ λουκάνικα.

Ὅταν οἱ σκύλλοι εἶναι χορτᾶτοι, καὶ ἂν ἀντὶ σχοινίων χρησιμοποίησιν κανεῖς λουκάνικα γιὰ δέσιμό τους, δὲν τοὺς γεννᾶται ἢ ὄρεξις νὰ τὰ πειράξουν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν *κάθε πέρσι εἶναι καὶ καλύτερο*, θεωροῦνται κατὰ κανόνα οἱ περασμένοι χρόνοι ὡς εὐτυχέστεροι τῶν παρόντων. Τότε ἦσαν τόσον ἄφθονα τὰ ὑλικά ἀγαθὰ τῆς ζωῆς, ὥστε ὄχι οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' οὔτε καὶ οἱ σκύλλοι δὲν πεινοῦσαν ποτέ. Πιθανὸν εἶναι ὅτι εἰς τὴν φράσιν ὑπόκειται καὶ σχετικὸν ἀνέκδοτον.

τὸν κακό του τὸν καιρὸ ἢ τὸ φλάρο!

Ἡ ἀρατικὴ αὕτη φράσις εἶναι βραχυλογικὴ ἔκφρασις. Νομίζω ὅτι τὸ πλήρες θὰ ἦτο *νὰ βρῆ τὸν κακό του τὸν καιρό*, δηλαδή νὰ συναντήσῃ τὴν πλέον δυσμενῆ περίστασιν, τὴν ὁποίαν δὲν δύναται νὰ φαντασθῇ καὶ τῆς ὁποίας εἶναι ἄξιος. Λέγεται εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν καὶ *τὸν κακό του τὸ φλάρο!* ὅπου τὸ *φλάρος* εἶναι μὲ τὴν σημασίαν τοῦ διαβόλου, ὅπως λέγεται ἰδιωματικῶς ὡς ἀρατικὴ φράσις *᾽ς τὸ φλάρο!* = *᾽ς τὸ διάβολο!*

τὸν κάνω ἀπὸ τῆ δουλειά του.

Εἶναι βραχυλογία. Ἡ πλήρης ἔκφρασις ἦτο *τὸν κάνω νὰ χασομερᾷ ἀπὸ τῆ δουλειά του*—τὸν ἀπασχολῶ διὰ λόγων ἢ ἔργων, ὥστε ν' ἀφήσῃ τὴν καθ' ἑαυτοῦ ἐργασίαν του καὶ ν' ἀσχολῆται εἰς πράγματα ἀλλότρια ἢ ἀδιάφορα δι' αὐτόν.

τὸν κάνω πέρα.

Ἀπὸ τὴν πλήρη ἔκφρασιν *τὸν κάνω νὰ πάῃ παραπέρα ἢ πέρα*, δηλαδή τὸν ἀναγκάζω νὰ μετατοπισθῇ ἀπώτερα, ἐγεννήθη ἢ ἀνωτέρω βραχυλογικὴ φρά-

σις λεγομένη περιφρονητικῶς καὶ σημαίνουσα τὸν ἀπομακρύνω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου, διακόπτω τὰς σχέσεις μαζί του.

τὸν πῆραν οἱ διαβόλοι.

Ἡ φράσις μεταφορικῶς σημαίνει κατελήφθη ὑπὸ ἐξάλλου ἀγανακτήσεως. Προῆλθε δὲ ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς δαιμονοπληξίας, διότι νομίζεται ὅτι αἱ σφοδραὶ ψυχικαὶ ἐκρήξεις εἶναι ἀποτέλεσμα δαιμονικῆς ἐνεργείας. Λέγεται καὶ *τὸν πῆρε ὁ διάβολος καὶ τὸν σήκωσε* ἢ ἀπλῶς *τὸν πῆρε καὶ τὸν σήκωσε* μετὰ τὴν ἰδίαν ἐννοίαν. Ὁ Ν. Πολίτης λέγει ὅτι ἡ φράσις λέγεται «ἐπὶ μεγάλης ἀκαταστασίας καὶ ταραχῆς»¹.

τὸν πῆραν τὰ γεράματα ἢ τὰ χρόνια.

Εἰς τὰς φράσεις αὐτὰς τὸ ρῆμα *πῆραν* ἔχει τὴν ἐννοίαν κατέλαβαν, ἐκυρίευσαν, ἣτις σημασία πιστοποιεῖται καὶ εἰς ἄλλας ἐκφράσεις, οἷον *πῆραν οἱ Τοῦρκοι τὴν Πόλι, πήραμε τὰ Γιάννενα, τὴ Θεσσαλονίκη* κττ. Καὶ ἀληθῶς ὁ γηράσκων φαίνεται σὰν νὰ ἔχει κυριευθῆ ἀπὸ τὸν πανδαμάτορα χρόνον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν ὑπάρχει δυνατότης ν' ἀπαλλαγῆ.

τὸ παίρνω ἢ τὰ παίρνω τοῖς μετρητοῖς.

Εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ ἐμπορίου *ἀγοράζω τοῖς μετρητοῖς* λέγεται κατ' ἀντιδιαστολὴν τοῦ *ἀγοράζω ἐπὶ πιστώσει*. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ὁ ἀγοραστής πληρώνων ἀμέσως τὴν ἀξίαν τοῦ ἐμπορεύματος θεωρεῖται σοβαρώτερος τοῦ ἀγοράζοντος ἐπὶ πιστώσει, ὁ ὁποῖος ἠμπορεῖ νὰ εἶναι καὶ κανένας κατεργάρις ἢ ἀπατεὼν καὶ κατὰ τὸ λεγόμενον νὰ *τοῦ σκάση κανόνι* τοῦ πωλοῦντος ἐμπόρου καταχρώμενος τῆς ἐμπιστοσύνης του. Ἀπεδῶ ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς ἢ φράσις *τὸ παίρνω τοῖς μετρητοῖς* ἐννοεῖται τὸ ἐμπόρευμα ἢ *τὰ παίρνω τοῖς μετρητοῖς* ἐνν. τὰ ἐμπορεύματα, τὰ πράγματα, ἢ ὁποῖα μετέπεσεν εἰς τὴν μεταφορικὴν ἐννοίαν ἐκλαμβάνω τοὺς λόγους ἄλλου ὡς σοβαροῦς, ὡς πραγματικούς, ἐνῶ ἀπλῶς οὗτος ἐνεργεῖ ἢ ὀμιλεῖ ἀστειευόμενος ἢ δολιευόμενος, *παίρνω ἀστεῖον τι ᾽ς τὰ σοβαρά*.

τὸ ρίχνω ᾽ς τὸ σορολόπ.

Εἰς τὴν Τουρκικὴν τὸ *sorolop* εἶναι μόριον δηλωτικὸν τῆς ταχείας καὶ ἀπλήστου καταβροχθίσεως. Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν *τὸ ρίχνω ᾽ς τὸ σορολόπ* ἢ *σορολόπ* σημαίνει κάμνω πῶς δὲν ἐννοῶ, κάμνω ἔργα ἀνάμοστα ἢ ἀδιαφορῶ τελείως περὶ

¹ Παροιμ. 4, 400.

ὑποθέσεώς τινος. Αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἢ λέξις *σορολόπ*, ἐφόσον γνωρίζω, δὲν φαίνεται ἔχουσα ὠρισμένην σημασίαν εἰς τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ οὐδέποτε λέγεται μονομερῶς, φαίνεται ὅμως ὅτι ἄλλοτε εἶχε καὶ ἐσήμαινε τὴν ἀδηφαγίαν, τὴν λαιμαργίαν. Καὶ ἐπειδὴ ἦσαν καὶ εἶναι κοινόταται αἱ φράσεις *τὸ ρίχνω ᾽ς τὸ φαεῖ, ᾽ς τὸ κρασί, ᾽ς τὸ πιστὸ* κτ.,¹ ἀναλογικῶς πρὸς αὐτὰ ἐλέχθη καὶ *τὸ ρίχνω ᾽ς τὸ σορολόπ*. Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνος ποῦ *τὸ ρίχνει ᾽ς τὸ φαεῖ, ᾽ς τὸ κρασί* κτ. παρέχει τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι δὲν σκέπτεται διὰ τίποτε ἄλλο, ἀδιαφορεῖ διὰ τὰ πάντα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ φαεῖ καὶ τὸ κρασί, ἐντεῦθεν καὶ *τὸ ρίχνω ᾽ς τὸ σορολόπ* προσέλαβε τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀπορροφημένου ἀπὸ τὴν λαιμαργίαν ἀδιαφορῶ τελείως διὰ κάθε ἄλλο πρᾶγμα ἢ ὑπόθεσιν τινὰ καὶ ἔπειτα κάμνω πὼς δὲν ἔννοῶ καὶ κατόπιν κάμνω ἔργα ἀνάμοστα.

τοῦ βρῆκε τὸ κουμπί.

Ἡ φράσις πιθανῶς ἐλέγετο κατ' ἀρχὰς *τῆς βρῆκε τὸ κουμπί* καὶ ἐκυριολεκτεῖτο ἐπὶ τοῦ γυναικείου στηθοδέσμου, μεταφορικῶς δὲ ἐδήλωσε τὴν ἠθικὴν ἀδυναμίαν, ὥστε νὰ μὴ δύναται τις γενικῶς ν' ἀντιλέγη, νὰ ἐπικρίνη κτ.

τοῦ γεμίζει τὸ μάτι.

Ἡ ἐξωτερικὴ ὠραία καὶ παραστατικὴ ἐμφάνισις προσώπου εἶναι ὡσὰν νὰ γεμίξη τὸ βλέμμα τοῦ θεωμένου αὐτόν. Ὅθεν μεταφορικῶς *τοῦ γεμίζει ὁ δεῖνας τὸ μάτι* σημαίνει ὅτι τοῦ κάμνει ἐντύπωσιν διὰ τὸ ὠραῖον παρουσιαστικόν, ἔπειτα δὲ καὶ διὰ τὰ ἠθικά του χαρίσματα.

τοῦ Γιάννη τὰ καλὰ τὰ θέλουμε, τὸ Γιάννη δὲν τὸν θέλουμε.

Λέγεται εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν ἐπιδιώκει τις ὠφελήματα ἀπὸ πρόσωπον ἀντιπαθητικὸν ἢ μισητὸν ἢ γενικῶς πρόσωπον, πρὸς τὸ ὁποῖον δὲν ἔχομεν κανένα δεσμὸν συμπαθείας. Εἰς τὴν φράσιν πάντως ὑπόκειται ἀνέκδοτον κάποιου Γιάννη περιφρονομένου μὲν, ἀλλ' ἐπιζητουμένου διὰ τὰ ἐξ αὐτοῦ προερχόμενα καλὰ.

τοῦ δίνω τὰ παπούτσια ᾽ς τὸ χέρι.

Τὸ νὰ προσφέρῃ κανεὶς εἰς φιλοξενούμενον πρόσωπον ὁ ἴδιος τὰ ὑποδήματα εἰς τὸ χέρι ὑποδεικνύων οὕτω εἰς αὐτὸ νὰ τὰ φορέσῃ εἶναι σὰν νὰ τοῦ λέγῃ νὰ φύγῃ. Ἐντεῦθεν ἡ φράσις *τοῦ δίνω τὰ παπούτσια ᾽ς τὸ χέρι* σημαίνει ἀποπέμπω τινὰ σκαιῶς χωρὶς νὰ τηρήσω κανένα πρόσχημα εὐγενείας. Λέγεται καὶ βραχυλογικῶς *τοῦ δίνω τὰ παπούτσια*.

¹ Ἴδὲ περὶ τῶν φράσεων τούτων Λεξικογραφικὸν Δελτίον 5 (1948) 122.

τοῦ καθαρίζου ἀβγά.

Ἡ φράσις λέγεται εἰρωνικῶς δι' ἄνθρωπον, ὅστις χασκογεῖται χωρὶς νὰ ὑπάρχη αἰτία δικαιολογοῦσα τοῦτο. Ἡ μεταφορὰ φαίνεται ἀπὸ τὴν δικαιολογημένην χάραν καὶ τὰ παρομαρτοῦντα γέλια μικροῦ παιδιοῦ βλέποντος ὅτι τοῦ καθαρίζου ἀβγὸ διὰ νὰ φάγη.

τοῦ καλοῦ καιροῦ.

Ἡ φράσις θὰ ἐλέγετο κατ' ἀρχὰς ἐπὶ προϊόντων τῆς δενδροκομίας καὶ γεωργίας ἀρίστων εἰς τὸ εἶδος καὶ ὠραίων εἰς τὴν ἐμφάνισιν ὀφειλομένην εἰς τὰς εὐνοϊκὰς καιρικὰς συνθήκας καὶ ἰδίως ἐπὶ καρπῶν ὠρίμων, ὡς λέγεται σήμερον ἐν Αἰτωλία **σταφύλια τοῦ καλοῦ καιροῦ**—ὠριμα. Ὅτι ἐντεῦθεν ἡ ἀρχή, μαρτυρεῖ ἡ παροιμία Ζακύνθου «τοῦ κακοῦ καιροῦ τὰ νέφη, τό 'να πάει, τ' ἄλλο ἔρχεται» ἐπὶ κακῶν ἔξεων διακοπτομένων πρὸς καιρὸν καὶ ἐπανερχομένων¹. Ἀπὸ τοιαύτας χρήσεις ὀρμηθεῖσα ἡ φράσις **τοῦ καλοῦ καιροῦ** ἐλέχθη καὶ ἐν Κεφαλληνίᾳ ἐπὶ λόγου, οἷον **κουβέντα τοῦ καλοῦ καιροῦ**—λόγος καλός, λόγος σωστός, ἐν Δημητσάνᾳ **βρέχει τοῦ καλοῦ καιροῦ**—βρέχει πολύ, ἐν Κυπαρισσίᾳ καὶ Πάτραις **κουβεντιάξει τοῦ καλοῦ καιροῦ**—ὀμιλεῖ μεγαλοφώνως, δυνατά. Γενικώτερα δὲ εἰς τὴν κοινὴν ἐπεκράτησε νὰ λέγεται ἐπὶ καταστάσεων, αἱ ὁποῖαι δηλοῦν ὑπερβολὴν ἐν γένει ἐπὶ καλοῦ ἢ καὶ κακοῦ, οἷον **κοιμᾶται, τραγουδάει, τρώει τοῦ καλοῦ καιροῦ**—κοιμᾶται βαθιά, τρώγει πολύ, τραγουδάει ὠραῖα, **δέρονται τοῦ καλοῦ καιροῦ**—ἀλληλοκτυπῶνται γιὰ καλά, **βρίζονται τοῦ καλοῦ καιροῦ** κττ.

τοῦ μπαίνω 'ς τὸ μάτι.

Ἐκ μεταφορᾶς ξένου σώματος εἰσερχομένου εἰς τὸν ὀφθαλμὸν καὶ μὴ ἐπιτροπέοντος ἡσυχίαν ἐπεκράτησε νὰ λέγεται **τοῦ μπαίνω 'ς τὸ μάτι** δι' ἄνθρωπον, τοῦ ὁποίου προκαλοῦμεν τὸν φθόνον καὶ τὸ μῖσος δι' ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ἑμεῖς, στερεῖται δὲ αὐτός.

τοῦ ξεσήκωσε ἢ τοῦ σήκωσε τὰ μυαλά.

Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἐμβάλλει τις εἷς τινα τὴν ἰδέαν νὰ κάμη τι, τὸ ὁποῖον ἐνδέχεται νὰ μὴ εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον του, νὰ λάβῃ μίαν ἀπόφασιν παρακινδυνευμένην, λέγονται αἱ ἀνωτέρω φράσεις. Ἡ ἀνύψωσις τῶν μυαλῶν ἐπὶ τῆς μεταφορικῆς ταύτης ἐννοίας ἔχει, νομίζω, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὴν ἔπαρσιν τῆς κεφαλῆς, ἢ ὁποῖα περιέχει τὰ μυαλά. Τὴν ἐκδοχὴν αὐτὴν ἐνισχύει ἡ φράσις τῆς ἀρχαίας «ἐπηρμένη κεφαλὴ», ἢ ὁποῖα σημαίνει καὶ τὴν κενὴν ἐξ ἀλογίστου ἐπάρσεως κεφαλῆν.

¹ *Δεωνίδα Ζώη*, Λεξικὸν φιλολογικὸν καὶ ἱστορικὸν Ζακύνθου, ἐν Ζακύνθῳ 1898, σελ. 1139.

τοῦ ἴστριψε.

Εἶναι φράσις βραχυλογικὴ ἀπὸ τὴν πλήρη ἔκφρασιν **τοῦ ἴστριψε ἢ βίδα**. Ὁ ἐγκέφαλος θεωρεῖται τρόπον τινὰ ὡς μηχανισμός, τοῦ ὁποίου τὰ διάφορα μέρη συνεχόνται διὰ κοχλιωτῶν ἤλων. Καὶ φυσικὸν εἶναι, ὅταν χαλαρωθῇ, ὅταν στρίψῃ μία βίδα, νὰ δημιουργηθῇ ἀνωμαλία τῆς ἐγκεφαλικῆς λειτουργίας. Ὅθεν δι' ἄνθρωπον, ὅστις τρελλαίνεται, λέγεται ἀπλῶς **τοῦ ἴστριψε** ἢ πληρέστερον **τοῦ ἴστριψε ἢ βίδα** ἢ κατὰ συνεκδοχὴν καὶ **τοῦ ἴστριψε τὸ μυαλό**. Πβ. καὶ φράσιν **εἶναι βίδα**¹.

τοῦ τὴν ἔσκασα.

Σκάει ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ φυτοῦ καὶ προβάλλει τὸ ἄνθος. Καμμιά φορά, ὅταν ὑπάρχῃ ἰσχυρὰ ἱκμάδα καὶ ζωτικότης τοῦ φυτοῦ, τὸ σκάσιμον γίνεται σχεδὸν ἀκαριαίως. Καὶ λέγεται εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν **ἔσκασε τὸ μπουμπούκι**. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν τὰ ἀμετάβατα ῥήματα λαμβάνονται πολλάκις καὶ μεταβατικῶς, ἔσχηματίσθη ἡ φράσις **τοῦ τὴν ἔσκασα** ἐννοεῖται τὴν κοροϊδίαν, τὴν ἀπάτην κττ. μὲ τὴν σημασίαν τὸν γέλασα, τὸν ἐξηπάτησα. Δηλαδή τοῦ παρουσίασα κάτι τὸ αἰφνίδιον, χωρὶς νὰ ὑποπτευθῇ τίποτε.

τοῦ τσίκνισαν τὸ φτερό.

Ἡ φράσις ἐπὶ ἀνθρώπου αἰφνιδίως παρουσιαζομένου καὶ μάλιστα εἰς ὦραν ὀρεκτικοῦ φαγητοῦ, ὡσὰν νὰ πῆρε εἶδησιν δι' αὐτὸ ἀπὸ τὸ τσίκνισμα τοῦ τριχοειδοῦς πτιλώματος τῆς διὰ μαγείρεμα παρασκευαζομένης κόττας.

τοῦ ψήνω τὸ ψάρι ἴς τὰ χεῖλη.

Εἰς τὰ ἰδιώματα Μεσολογγίου καὶ Ἡλείου **τοῦ ψήνω τὸ ψάρι ἴς τὴ γλῶσσα** σημαίνει τὸν βασανίζω, τὸν καταταυρανῶ. Ἡ πληροφορία προέρχεται ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Νομίζω ὅτι ἡ φράσις ἔχει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ ἀπειλητικὴν τινα ἔκφρασιν, ὁποία **θὰ ψήσω τὸ ψάρι ἴς τὴ γλῶσσα σου**, καθὼς ἀπειλητικὰ λέγομεν εἰς τὰ μικρὰ παιδιὰ **θὰ σοῦ βάλω πιπέρι ἴς τὴ γλῶσσα**. Ἦτοι θὰ χρησιμοποιήσω τὴν γλῶσσαν σου ὡς πλάκα λιθίνην ἢ πήλινην, θὰ τὴν πυρῶσω καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὴν θὰ ψήσω ψάρι. Ὡς γνωστὸν αὐτὸς ἦτο καὶ ἴσως εἶναι ἀκόμα ἓνας τρόπος ψησίματος τοῦ ψαριοῦ. Νομίζω λοιπὸν ὅτι συνεκδοχικῶς ἐλέχθη ἀντὶ τοῦ **γλῶσσα τὸ χεῖλη** καὶ ἡ ἔννοια τῆς φράσεως, ἡ ὁποία ἐγενικεύθη, παρέμεινεν ἢ αὐτή.

¹ Λεξικογρ. Δελτ. 5, 13.

τρώνει με χρυσᾶ κουτάλια.

Ἐνδειξιν μεγάλου πλούτου ἀποτελεῖ ἡ χρησιμοποίησις ἐπιτραπεζίων πραγμάτων χρυσῶν. Ὅθεν ἡ ἀνωτέρω φράσις λέγεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις κερδίζει πολλὰ καὶ σπαταλᾷ ἀφειδῶς ἐπιδεικνύων τὸν πλοῦτον του.

τρώνει τῇ χυλόπιττα.

Ἡ φράσις λέγεται ἐπὶ ἐκείνου, τοῦ ὁποίου ἀποκρούονται αἱ προτάσεις συνοικεσίου. Δὲν κατώρθωσα νὰ ἐξακριβώσω τὴν ἀκριβῆ σημασίαν τῆς λέξεως **χυλόπιττα**, ἡ ὁποία φαίνεται νὰ διαφέρει ἀπὸ τοῖς **χυλοπίττες**, τὸ γνωστὸν οἰκιακὸν παρασκεύασμα ἀπὸ φύλλα ζύμης μὲ γάλα καὶ ἄβγά. Πάντως εἰς τὴν παροιμιώδη φράσιν ὑπόκειται ἀνέκδοτον ἄγνωστον εἰς ἐμέ.

τρώνει τὸ καταπέτασμα.

Ἡ λέξις καταπέτασμα ἀκούεται πολλάκις εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ τὴν Μεγάλην Πέμπτην καὶ τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν. Λέγεται ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν «καὶ ἰδοὺ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω»¹, «καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω»² καὶ «ἐσχίσθη τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ μέσον»³. Τὸ **καταπέτασμα** ἦτο τὸ παραπέτασμα, τὸ ὁποῖον εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος ἐν Ἱερουσαλήμ ἐχώριζε τὰ λεγόμενα Ἁγία τῶν Ἁγίων, τὸ ἐσωτερικὸν ἄδυτον ἀπὸ τὸν κυρίως ναόν. Πῶς αὐτὸ ἐλέχθη ἀντὶ ὀνόματος τροφῆς, ὥστε νὰ σχηματισθῇ ἡ φράσις **τρώνει τὸ καταπέτασμα**=τρώνει πάρα πολύ, **τρώνει τὸν περιδρομο**; Τὸ ὅτι λέγεται καὶ **κλέβει τὸ καταπέτασμα, παίρνει τὸ καταπέτασμα** κττ. ἐπὶ τῆς ἐννοίας πάντοτε τοῦ πολλοῦ, τοῦτο μαρτυρεῖ, νομίζω, ὅτι, καθὼς συμβαίνει εἰς τὰς ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης λέξεις καὶ φράσεις, αἱ ὁποῖαι πολλάκις παρανοῦνται καὶ προσλαμβάνουν νόημα διάφορον τοῦ πραγματικοῦ, οὕτω καὶ ἐδῶ ἡ ἔκφρασις **τὸ καταπέτασμα ἐσχίσθη ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω** ἐδήλωσε κάτι τὸ ὀλοκληρωτικὸν καὶ ἐντεῦθεν κατὰ παρανόησιν ἐγεννήθη ἡ ἐννοία τοῦ πολλοῦ.

τρώνει τὸ κουτόχορτο ἀφορολόγητο.

Εἰρωνικῶς ἐπὶ τοῦ λίαν ἀφελοῦς καὶ μωροῦ καθισταμένου τοιοῦτου ἀπὸ τὴν ἄφθονον χρῆσιν τοῦ **κουτόχορτου**. Δὲν γνωρίζω ἂν λέγεται εἰς ἄλλην περιπτώ-

¹ Ματθ. 27, 51.

² Μάρκ. 15, 38.

³ Λουκ. 23, 45.

σιν ἢ λέξις **κουτόχορτο**. Ἐνταῦθα ἡ ἔννοια τοῦ εἶναι ὅτι αὐτὸ γεννᾷ τὴν κουταμάραν καὶ ὅσον περισσοτέραν ποσότητα φάγη τις καὶ δύναται νὰ φάγη ὅσον θέλει, διότι εἶναι πάμφθηνον ὡς ἀφορολόγητον, τόσον περισσότερον κουτὸς γίνεται. Συνώνυμος φράσις **τρῶει ἢ ἔφαγε τὸ κουτόχορτο μὲ τὸ κουτάλι**.

τρῶει τοῦ σκασμοῦ.

Πρόκειται περὶ βραχυλογικῆς ἐκφράσεως. Ἡ πλήρης θὰ ἦτο τρῶει τόσον πολὺ, ὥστε νὰ φθάσῃ εἰς βαθμὸν σκασμοῦ, διαρρήξεως τοῦ στομάχου. Συνώνυμος φράσις **τρῶει τοῦ καλοῦ καιροῦ**.

τύχη βουνό.

Ἡ φράσις ἐπὶ ἀσυνήθους εὐτυχίας, ἡ ὁποία εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε προσπίπτει ὡς βουνὸ ψηλὸ εἰς τὴν ὄρασίν μας.

ὕστερνὴ μου γνῶσι καὶ νὰ σ' εἶχα πρῶτα!

Ἡ φράσις λέγεται, ὅταν αἱ δευτέραι σκέψεις μᾶς φαίνονται σοφώτεραι τῶν πρώτων, αἱ ὁποῖαι ὁμως δυστυχῶς ἐπραγματοποιήθησαν καὶ δὲν εἶναι δυνατὴ ἐπανόρθωσις τοῦ γενομένου κακοῦ.

φάντης μπαστούνι.

Περὶ ἀνθρώπου ἀπροσοκῆτως ὄλως ἐμφανιζομένου λέγεται ἡ φράσις **παρουσιάστηκε σὰ φάντης μπαστούνι**. Ἡ μεταφορὰ ἀπὸ εἶδος παιδιᾶς παιγνιοχάρτων, καθ' ὃ ἡ ἀπόκτησις τοῦ χαρτιοῦ αὐτοῦ ἔχει μεγάλην ροπὴν εἰς τὴν νίκην ἢ τὴν ἥτταν τῶν παικτῶν.

φαρμακομύτης.

Ἡ λέξις αὕτη λέγεται ἐπὶ ἀνθρώπου μοχθηροῦ καὶ κακεντρεχοῦς, ὅστις δὲν λέγει οὔτε ἀνέχεται οἱ ἄλλοι νὰ λέγουν κανένα καλὸν λόγον δι' ἄλλον, ἀνθρώπου δηλονότι, ἀπὸ τὴν μύτην τοῦ ὁποίου καταρρέει ὡς ἡ συνήθης βλέννα δηλητηριον ἐκτοξευόμενον ἐναντίον ἄλλου. Ἡ μεταφορικὴ χρῆσις τῆς λέξεως μᾶς ὑπενθυμίζει ὁμοίας μεταφορικὰς χρήσεις τῆς **ρινὸς** παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Οὕτω λέγει ὁ Ὅμηρος ω 318... ἀνὰ ρῖνας δέ οἱ | δριμὺ μένος προύτυψε φίλον πατέρα εἰσορόωντι» καὶ ὁ Θεόκριτος 1,8 «καὶ οἱ ἀεὶ δριμεῖα χολὰ ποτὶ ρινὶ κάθηται», ὅπερ ὁ Σχολιαστὴς ἐρμηνεύει «δξύχολός ἐστιν».

φάτε, μάτια, ψάρι καί, κοιλιά, περιδρομο.

Ἡ φράσις λέγεται διὰ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον κινεῖ σφοδρῶς τὴν ἐπιθυμίαν καὶ ὄρεξιν, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ ἀποκτήσωμεν. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ πειναλέος πού λαχταρᾷ τὸ ψάρι, δὲν εἶναι ὅμως εἰς τὴν ἐξουσίαν του νὰ τὸ φάγη. Ἡ ἔννοια τῆς φράσεως εἶναι ἀρατική. Ὁ πεινῶν καὶ ὀρεγόμενος τὸ ψάρι, τὸ ὁποῖον βλέπει μὲ ἀχόρταγα μάτια, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ τὸ φάγη, λέγει τρόπον τινὰ καθ' ἑαυτὸν «ἔσεῖς, μάτια μου, νὰ φάτε τὸ ψάρι, κ' ἐσύ, κοιλιά μου, νὰ φάς περιδρομο». Περὶ τῆς λέξεως *περίδρομος* ἐπραγματεύθημεν ἀλλαχοῦ¹. Πιθανὸν εἶναι ἡ φράσις νὰ ἔχη τὴν ἀρχὴν ἀπὸ κάποιον ἀνέκδοτον.

φέρ' τονε 'ς τὸ γάμο σου νὰ σοῦ πῆ καὶ τοῦ χρόνου.

Φράσις χαρακτηριστικὴ τῆς ἀγνοίας κοινοτάτων ἐκφράσεων εἰς τὰς κοινωνικὰς σχέσεις καὶ γενικώτερον τῆς ἀδεξιάς συμπεριφορᾶς ἀνθρώπου, καθὼς ἐκεῖνου, ὅστις θὰ ἔλεγεν ἐν γαμηλίῳ εὐχῇ *καὶ τοῦ χρόνου*, εὐχόμενος δηλαδὴ νὰ χρηρῆσθαι ὁ νεόνυμφος ἢ ἡ νεόνυμφη καὶ νὰ ξαναπαντρευθῆ τὸ ἐπόμενον ἔτος.

φτύνω αἷμα.

Εἰς ἐκδήλωσιν ἀγανακτήσεως, στενοχωρίας καὶ σωματικῆς κοπώσεως εἰς ὑπέροχον βαθμὸν λέγεται *φτύνω αἷμα*, οἷον *ἔφτυσα αἷμα ὥσπου νὰ τελειώσω τὴ δουλειά, ὥσπου νὰ τὸ χτίσω τὸ σπίτι* κττ. Ἡ μεταφορὰ εἶναι ἀπὸ τοὺς φθισιῶντας καὶ ὁ λέγων θέλει νὰ δηλώσῃ ὅτι κατήντησε φθισικός, ὥσπου νὰ κατορθώσῃ ἐκεῖνο πὺν ἤθελε.

φτωχὸς γεννιέται.

Διὰ πτωχὸν ἀνθρώπον κανένας δὲν ὀμιλεῖ οὔτε ἐνδιαφέρεται οὔτε κάμνει σχετικὸν λόγον, ἀν γεννηθῆ παιδὶ ἀπὸ πτωχοῦς γονεῖς. Ἀπεδῶ προῆλθεν ἡ ἀνωτέρω φράσις, ἡ ὁποία λέγεται εἰς συγκέντρωσιν ἀνθρώπων, ὅταν πρὸς στιγμὴν παύσῃ πᾶσα συζήτησις καὶ ἐπικρατήσῃ ἀπόλυτη σιωπή.

χάλασε ὁ κόσμος!

Τὴν φράσιν λέγομεν, ὅταν θέλωμεν νὰ δηλώσωμεν μὲ κάποιον τραγικὸν πάθος καὶ αἴσθημα πλήρους ἀπογοητεύσεως τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρω μεταβολὴν τῶν πραγμάτων τῆς κοινωνίας. Λέγεται ὅμως καὶ κυριολεκτικώτερα *χάλασε ὁ κόσμος*, οἷον *ἀπὸ τὴ βροχή, τὸ σεισμὸ* κττ., ἐπὶ ὑλικῶν καταστροφῶν ἐκ φυσικῶν αἰτίων.

¹ Λεξικογρ. Δελτ. 5, 29—31.

χάν' ἢ μάννα τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί τῆ μάννα.

Ἡ φράσις, περὶ τῆς σημασίας τῆς ὁποίας ἰδὲ *ἢ μάννα κλαίει τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί τῆ μάννα*, λέγεται καὶ *κλαίει ἢ μάννα τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί τῆ μάννα*.

χάνει τ' ἀβγά καὶ τὰ καλάθια.

Ἀπὸ ἀνέκδοτον παλαιοῦ Ἀθηναίου ἐμπόρου ἀβγῶν, τοῦ Ἰωάννου Ντερζίνη, ὅστις τὸ 1688 εἰς μίαν περιπέτειαν πειρατικῆς ἐπιδρομῆς μεταξὺ Πειραιῶς καὶ Αἰγίνης ἔχασε τὰ καλάθια τοῦ γεμαῖα ἀπὸ ἀβγά¹, ἐπεκράτησεν ἢ ἀνωτέρω φράσις νὰ λέγεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις χάνει ὅλην τὴν περιουσίαν του ἢ τρομάζει καὶ τὰ χάνει.

χάνω τὸ παιγνίδι.

Κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τὰ παιγνιόχαρτα ἢ παρόμοιον παιγνίδι ἢ ἀνωτέρω φράσις ἐπεκράτησε νὰ λέγεται πρὸς δήλωσιν ἀποτυχίας ὑπόπτου καὶ ἠθικῶς ὄχι πολὺ ἀμέμπτου πράξεως.

χάριν τοῦ βασιλικοῦ ποτίζεται κ' ἢ γλάστρα.

Ἡ φράσις ἐπὶ ἀνθρώπου, ὅστις αὐτὸς μὲν καθ' ἑαυτὸν εἶναι ἀνάξιος εὐεργετήματος, ἀπολαμβάνει ὅμως τοῦτο χάριν ἄλλου προσώπου, μετὰ τοῦ ὁποίου συνδέεται ὁπωσδήποτε, ὅπως ἀναπόσπαστη ἀπὸ τὸν βασιλικὸν εἶναι ἢ γλάστρα.

χορεύω τ' ἀλογάκι μου.

Εἶναι γνωστὴ ἢ διασκέδασις τῶν παιδιῶν μὲ τὰ ξύλινα ἀλογάκια. Τὰ ἱππεύουν καὶ ἐνῶ συντελεῖται μηχανικῶς ὁ κύκλος τῆς ἱπποδρομίας, κινοῦνται κατὰ τρόπον, ὥστε τὰ καρφωμένα εἰς τὰς θέσεις των ἀλογάκια νὰ ὑψώνουν καὶ νὰ γέρνουν τὸ σῶμα. Ἀπεδῶ ἐπεκράτησεν ἢ φράσις *χορεύω τ' ἀλογάκι μου* = διασκεδάζω.

χορεύω τὸ χορὸ τοῦ Ἡσαΐα.

Ἀπὸ τὸν ἐκκλησιαστικὸν ὕμνον τὸν ψαλλόμενον κατὰ τὴν στέψιν «Ἡσαΐα χόρευε, ἢ παρθένος ἔσχεν ἐν γαστρὶ», ὅτε γίνεται ταυτοχρόνως καὶ τριπλῆ περιστροφή περὶ τὴν τράπεζαν τῆς τελετῆς ὡς εἶδος κυκλίου χοροῦ, παρήχθη ἢ ἀστεία φράσις *χορεύω τὸ χορὸ τοῦ Ἡσαΐα* = νυμφεύομαι.

¹ Ἰδ. περιοδικὸν «Θησαυρὸς» τεῦχος 768 τῆς 16 Αὐγούστου 1953.

χρωστάει τῆς Μιχαλοῦς.

Ὁ Γ. Χατζιδάκις κατατάσσει τὴν φράσιν αὐτὴν μεταξύ τῶν ἀγνώστου ἀρχῆς φράσεων¹. Ἐσχάτως ἀνέγνωσα κάπου, δυστυχῶς δὲν ἐνθυμοῦμαι ποῦ, ὅτι ἡ φράσις ἔχει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ κάποιαν ξενοδόχον *Μιχαλοῦ*, ἡ ὁποία διηύθυνεν ἐστιατόριον εἰς τὸ Ναύπλιον κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀπελευθερώσεως. Ἀλλοίμονον δὲ εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ὤφειλεν εἰς αὐτὴν ἐκ φαγητῶν καὶ δὲν ἐπλήρωνεν ὅσον τὸ δυνατὸν σύντομα τὰ ὀφειλόμενα. Δὲν εὔρισκε θέσιν εἰς τὴν γῆν διὰ νὰ καταφύγῃ καὶ ἀποφύγῃ τὰς ἐνοχλήσεις τῆς. Μόνον κανένας μωρὸς θὰ ἦτο νοητὸν ν' ἀδιαφορήσῃ διὰ τὸ χρέος του εἰς τὴν Μιχαλοῦν. Ἀπεδῶ ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἢ παροιμιώδης φράσις *χρωστάει τῆς Μιχαλοῦς* = εἶναι ἀνόητος, μωρὸς. Ἀφοῦ δὲ ἐλησημονήθη ἢ ἱστορικὴ γένεσις αὐτῆς, δὲν εἶναι ἀπορίας ἄξιον, ὅτι τὴν θέσιν τῆς *Μιχαλοῦς* κατέλαβεν ὁ Μιχάλης, διὸ καὶ λέγεται ἰδιωματικῶς *χρωστάει τοῦ Μιχάλη* (ἐν Ἡπειρῷ καὶ Θεσσαλίᾳ) καὶ *χρωστεῖ τὸν Μουχάλην* (ἐν Πόντῳ) καὶ ἔτσι σιγὰ - σιγὰ πῆρε καὶ τὸν Μιχάλη τὸ σχέδιον τῆς μωρίας, ὅθεν ἐν Σηλυβρία *Μιχάλης* = ἐλαφρόνους, μωρὸς.

χτυπάω ξύλο.

Ἡ φράσις συνοδευομένη καὶ ἀπὸ τὸ κτύπημα ξύλου σημαίνει ἀπεύχομαι νὰ συμβῇ κάτι τὸ ἀπενκατῖον, κάτι δυσάρεστον, περὶ τοῦ ὁποίου ἔγινε μνεῖα. Ἄνευ τῆς τυχαίας μνεῖας τοῦ δυσαρέστου δὲν χτυπάει κανεὶς ξύλο. Εἰς τὴν φράσιν ἀναμφιβόλως ὑπόκειται μαγικὴ τις πρᾶξις πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ μνημονευομένου κακοῦ, τὴν ὁποίαν ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν κατώρθωσα νὰ ἐξιχνιάσω.

χωριὸ πού φαίνεται κολαοῦζο δὲ θέλει.

Τὸ *κολαοῦζος* εἶναι ἀπὸ τὸ Τουρκικὸν *kolauz*, τὸ ὁποῖον σημαίνει ὁδηγός. Ἡ φράσις λέγεται ἐπὶ πράγματος καταφανοῦς μὴ ἔχοντος ἀνάγκην ἀποδείξεων.

ψευτομονέδα.

Κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τὸ κίβδηλον νόμισμα ἢ παροιμιώδης αὕτη λέξις ἐπεκράτησε νὰ λέγεται δι' ἄνθρωπον κιβδήλου χαρακτῆρος καὶ ψεύτην. Κατὰ σημασίαν ἡ λέξις εἶναι συνώνυμος τῆς φράσεως *κάλπικος παρᾶς*. Δὲν γνωρίζω ἂν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἐγεννήθη ἢ μεταφορικῇ ἔννοια ἢ καὶ ἐν τῇ Τουρκικῇ τὸ *kalp para* ἔχει ὁμοίαν.

¹ Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα 3, 252.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

Ἐν ἐπιμέτρῳ προσθέτομεν καὶ τὰς ἐπομένας φράσεις, τὰς ὁποίας κατελέξαμεν κατὰ τὸν χρόνον τῆς τυπώσεως τῶν προηγουμένων.

ἄλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε.

Ἡ λογία φράσις, ἣ ὁποία ἐπέχει θέσιν ἠθικοῦ παραγγέλματος περὶ τῆς ὀφειλομένης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἀλληλοβοηθείας, εἶναι ἀπὸ ἐπιστολῆν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὅπου λέγει οὗτος «ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ»¹.

ἄλλοι ποὺ τὸ ᾿χ᾿ ἢ κούτρα του νὰ κατεβάξη ψεῖρες.

Τοῦ πολὺ δυστυχοῦς ἀνθρώπου τρόπον τινὰ καὶ τὸ μέτωπον εἶναι φωλεὰ ψειρῶν, ἐνῶ αὐταὶ συνήθως ἐμφωλεύουν εἰς τὰ ἐσώρουχα. Ὅθεν ἡ ἀνωτέρω φράσις ἐπὶ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον πάντοτε καταδιώκει ἡ τύχη ἢ ὁ ὁποῖος πάντοτε ἀστοχεῖ εἰς τὰς ἐνεργείας του κατὰ τρόπον προκαλοῦντα οἶκτον.

ἄξιος ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ.

Εἶναι παράγγελμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου², ὅπερ λέγεται κοινὰ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν λογίων μὲ τὴν ἔννοιαν, ὅτι ἕνας καλὸς ἐργάτης πρέπει ν' ἀμείβεται καὶ καλά.

ἀπὸ δήμαρχος κλητῆρας.

Ἡ φράσις λέγεται διὰ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον καταπίπτει εἰς τὴν κοινωνικὴν θέσιν του καὶ ἀπὸ ἀνώτερον ἀξίωμα ποὺ εἶχε πρὶν ἀναγκάζεται νὰ δεχθῆ κατώτερον. Φαίνεται πιθανώτατον ὅτι προῆλθεν ἀπὸ πραγματικὸν γεγονός, καθ' ὃ πρῶην δήμαρχος χωρίου τινός, ἀπὸ τοὺς λεγομένους παλαιοὺς *βλαχοδημάρχους*, ἠναγκάσθη λόγῳ βιοτικῆς ἀνάγκης νὰ δεχθῆ τὴν θέσιν κλητῆρος εἰς τὸν δῆμον πόλεός τινος.

ἀποποῦ κι ὦς ποῦ;

Εἶναι βραχυλογία τῆς πλήρους ἐκφράσεως *ἀποποῦ ξεκινᾷς κι ὦς ποῦ θὰ πάς*; Καὶ αὕτη ἐν μεταφορικῇ ἐννοίᾳ σημαίνει ἀποποῦ ἀρχίζουν αἱ ἀπαιτήσεις καὶ ποῦ τελειώνουν; Ἐννοεῖται ὅτι ἡ σημασία της εἶναι εἰρωνικὴ καὶ λέγεται

¹. Πρὸς Γαλάτ. 6, 2.

². Πρὸς Τιμόθ. Α, 5,18.

εἰς ἄνθρωπον, ὅστις δὲν δικαιούται εἰς οὐδεμίαν ἀπαίτησιν. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἐπαρκῶς, νομίζω, ἡ ἔννοια τῆς φράσεως πῶς ; διὰ ποῖον λόγον ; διὰ ποίαν αἰτίαν ; ἡ ὁποία καὶ λέγεται πάντοτε, ὅταν δὲν ὑπάρχη ὁ λεγόμενος ἀποχρῶν λόγος αἰτήσεως ἢ πράξεώς τινος.

ἀπ' τὴν πολλὴν ἀγάπη ξεχνάω τ' ὄνομά του.

Λέγεται μετ' ἀστειότητος εἰρωνικῆς περὶ προσώπου, τὸ ὁποῖον ἀγαπῶμεν δῆθεν τόσον πολύ, ὥστε αὐτὸ τὸ ὑπερβάλλον αἰσθημα τῆς ἀγάπης σκοτίζει τὴν μνήμην μας καὶ λησμονοῦμεν τ' ὄνομά του.

ἀφοῦ οἱ πέτρες κυλοῦνε, οἱ βόλοι τί νὰ ποῦνε ;

Ἐν συγκρίσει μεταξὺ κοινῶν λίθων καὶ τῶν γνωστῶν ἐν παιδιαῖς βόλων εἶναι φυσικὸν νὰ πιστεύῃ τις ὅτι οἱ πρῶτοι δὲν κυλοῦν εὐκόλα ἔνεκα τῆς ἀνωμάλου ἐπιφανείας των, ἐνῶ οἱ δεῦτεροι κυλοῦν ἔνεκα τῆς στρογγυλότητος καὶ τῆς λείας ἐπιφανείας των. Ἐντεῦθεν ἡ μεταφορὰ καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Δὲν πρέπει νὰ ἐκπλαγῇ τις βλέπων ἐνέργειαν προσώπου φυσικῶς ἀπορρέουσας ἀπὸ τὴν ἰδιάζουσαν ἱκανότητά του ἐν συγκρίσει μάλιστα πρὸς ἄλλο πρόσωπον κατορθῶνον τὰ ἴδια πράγματα παρὰ τὴν φυσικὴν ἢ φαινομενικὴν ἀναξιότητα ἢ ἀνικανότητά του.

βγαίνει ἔξω ἀπ' τὰ ροῦχα του.

Φράσις δηλοῦσα ἀγανάκτησιν ὑπερβολικὴν καὶ ὀργὴν τόσον μεγάλην, ὥστε σὰν νὰ ξεσχίζη κανεὶς τὰ ροῦχα του ἀπὸ τὸ κακό του καὶ τοιουτοτρόπως νὰ φαίνεται τὸ σῶμα του γυμνόν. Ὁ ἴδιος ψυχολογικὸς λόγος πού ἐδημιούργησε καὶ τὴν ἀρχαίαν «διαρρήγνυμι τὰ ἱμάτιά μου». Ἡ φράσις καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ «ὁ ἀρχιερεὺς διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ»¹.

βρῆκε ὁ Φίλιππος τὸ Ναθαναήλ.

Ἀπὸ τὴν ἀφήγησιν τοῦ εὐαγγελίου «εὐρίσκει ὁ Φίλιππος τὸν Ναθαναήλ καὶ λέγει αὐτῷ, ὃν ἔγραψε Μωυσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφῆται, εὐρήκαμεν Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ»² ἐσηματίσθη ἡ ἀνωτέρω φράσις. Ἡ εὐαγγελικὴ ἀφήγησις εἶναι μία ἀπλῆ ἐξιστόρησις συναντήσεως. Ἐπειδὴ ὁμως ὀλίγον κατωτέρω δίδεται καὶ ἕνας χαρακτηρισμὸς τοῦ Ναθαναήλ «ἴδε ἀληθῶς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι», ἐνομίσθη ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς ταιριάζει ἐξίσου καὶ εἰς τὸν Φίλιππον καὶ ὅτι οἱ δύο αὐτοὶ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ ἦσαν ἀχώριστοι

¹ Ματθ. 26, 65.

² Ἰωάν. 1, 46.

φίλοι. Ἐνεκα τούτων ἐπεκράτησεν ἡ φράσις νὰ λέγεται ἐπὶ ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων ταυτίζονται ἐν γένει οἱ χαρακτῆρες.

γῆς Μαδιὰμ ἢ τὰ ἵκανε γῆς Μαδιὰμ.

Ἡ φράσις *ἔγινε γῆς Μαδιὰμ* λέγεται ἐπὶ τελείας καταστροφῆς καὶ ἀφανισμοῦ κατοικημένου τόπου. Εἶναι ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τὴν Βιβλικὴν ἀφήγησιν περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς χώρας τῶν Μαδιανιτῶν ὑπὸ τῶν Ἑβραίων¹. Συνώνυμος φράσις *Σόδομα καὶ Γόμορρα*. Ἡ δευτέρα *τὰ ἵκανε γῆς Μαδιὰμ* λέγεται καὶ ἐπὶ τῆς προξενουμένης μεγάλης συγχύσεως καὶ ἀταξίας πραγμάτων.

γίνομαι καπνός.

Ἐκ μεταφορᾶς τοῦ διαλυομένου καὶ ἐξαφανιζομένου καπνοῦ ἐλέχθη ἡ ἀνωτέρω φράσις δι' ἀνθρώπων, ὅστις αὐτοστιγμῆ γίνεται ἄφαντος.

δὲν ἔμεινε λίθος ἐπὶ λίθον.

Ἡ φράσις δηλοῦσα παντελεῖ καταστροφὴν καὶ ἀφανισμόν εἶναι ἀπὸ τὸ εὐαγγελικὸν χωρίον «προσῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπιδειῖξαι αὐτῷ τὰς οἰκοδομὰς τοῦ ἱεροῦ, ὃ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, βλέπετε πάντα ταῦτα; ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀφεθῆ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ καταλυθήσεται»². Φαίνεται ὅτι τὸ «οὐ μὴ ἀφεθῆ λίθος ἐπὶ λίθον» ἦτο κοινόχρηστη φράσις.

διωλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες.

Εἶναι φράσις τοῦ εὐαγγελίου³ εὐχρηστικὴ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν λογίων λεγομένη δι' ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι λεπτολογοῦν καὶ μεγαλοποιοῦν ἀσήμαντα πράγματα καὶ μηδενὸς λόγου ἄξια, ἐνῶ ἀπεναντίας συγκαλύπτουν κακουργήματα, διότι οὕτω τοὺς συμφέρει.

ἔνδυμα γάμου.

Καὶ εἰς τὴν παλαιὰν ἐποχὴν, ὅπως καὶ σήμερα, ὁ καλεσμένος εἰς γάμον ἔπρεπε νὰ εἶναι καταλλήλως ἐνδεδυμένος. Τοῦτο μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸ εὐαγγελικὸν χωρίον

¹ Ἀριθμ. 31, 1—54.

² Ματθ. 24, 2. Πβ. καὶ Μάρκ. 13, 2.

³ Ματθ. 23, 24.

«εἰσελθὼν ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου καὶ λέγει αὐτῷ, ἑταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου;»¹. Ἡ φράσις *ἔνδυμα γάμου* ἐπεκράτησε νὰ λέγεται γενικῶς διὰ πᾶσαν περίπτωσιν, πού διὰ νὰ παρουσιασθῆ κανεὶς κάπου πρέπει νὰ φέρῃ τὴν ἀρμόζουσαν κατὰ τὴν κοινωνικὴν ἐθιμοτυπίαν περιβολὴν ἢ νὰ φέρῃ εὐπρεπῆ ἔνδυμασίαν. Διὸ καὶ λέγεται *δὲ μοροῶ νὰ πάω ἐκεῖ, γιατί δὲν ἔχω ἔνδυμα γάμου*. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἡ φράσις λέγεται μᾶλλον ἀστείως.

ἔνδος χρόνου μέλημα | μιανῆς ὥρας τέλεμα.

Ἡ φράσις σημαίνει ὅτι πολλάκις ἔργον τι, διὰ τὸ ὁποῖον σκέπτεται καὶ πολυσκέπτεται κανεὶς ἐπὶ πολὺν χρόνον χωρὶς σπουδαίαν αἰτίαν, δύναται νὰ συντελεσθῆ εἰς ἐλάχιστον χρόνον, ἀρκεῖ νὰ ἐπιδειχθῆ ἀποφασιστικότης. Συνώνυμος φράσις *μιανῆς ὥρας δουλειὰ | ἔνδος χρόνου τεμπελιά*.

εὐλογεῖτε καὶ μὴ καταραῶσθε.

Εἶναι φράσις τοῦ Ἀποστόλου Παύλου² εὐχρησθη εἰς τὴν γλῶσσάν τῶν λογίων, ὅτι κανεὶς πρέπει νὰ λέγῃ πάντοτε λόγια καλὰ διὰ τοὺς ἄλλους καὶ ὄχι νὰ τοὺς καταριέται.

ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης.

Εἶναι ἡ γνωστὴ φράσις τοῦ εὐαγγελίου³ εὐχρησθη εἰς τὴν λογίαν χρῆσιν, διὰ τῆς ὁποίας δηλοῦται ὅτι προσπαθῶν ν' ἀπαλλαγῆ τις ἀπὸ μίαν πλάνην διατρέχει ἐνίστε τὸν κίνδυνον νὰ ὑποπέσῃ εἰς δευτέραν χειροτέραν τῆς πρώτης.

ἡ παπᾶς παπᾶς ἢ ζευγᾶς ζευγᾶς.

Ἡ φράσις λέγεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις ὀφείλει ν' ἀσκῆ ἓνα ἐπάγγελμα καὶ καλῶς, παρὰ πολλὰ καὶ κακῶς. Εἰς αὐτὴν ὑπόκειται τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον τοῦ Κολοκοτρώνη. Οὗτος μεταξὺ τῶν παλληκαριῶν του εἶχε καὶ ἓνα ἱερέα Καλαματιανόν, τὸν παπᾶ Ἰάκωβον Σουλᾶκον, γενναῖον καὶ ἀτρόμητον ἐπαναστάτην καὶ πολεμιστήν. Κάποτε ἐκλήθη εἰς ἓνα χωρίον διὰ νὰ λειτουργήσῃ καὶ εἰς τὴν λειτουργίαν θὰ παρευρίσκετο καὶ ὁ στρατηγός. Ἀντὶ ὁμοῦ νὰ πάῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν πῆγε στὸ χωράφι του καὶ ἄρχισε νὰ τὸ ὀργώνῃ. Ὁ Κολοκοτρώνης ἀφοῦ μά-

¹ Ματθ. 22, 11—12.

² Πρὸς Ρωμ. 12, 14.

³ Ματθ. 27, 64.

ταια περίμενε πολλήν ὥραν ἔφυγε τέλος μὲ τὰ παλληκάρια του γιὰ τὸ λημέρι. Κατὰ τύχην ὅμως πέρασε κοντὰ ἀπὸ τὸ χωράφι τοῦ παπᾶ Ἰακώβου καὶ ὅταν τὸν εἶδε νὰ ὀργώνη, πῆγε κοντὰ του καὶ τοῦ εἶπεν ὠργισμένος «ἄκου ἐδῶ, ἦ παπᾶς παπᾶς ἦ ζευγᾶς ζευγᾶς καὶ μὴ φανῆς ἄλλη βολὰ μπροστά μου». Ὑστερα ὅμως τοῦ πέρασε ὁ θυμὸς καὶ τὸν ξαναπῆρε¹.

κακὴν κακῶς.

Εἶναι πολύχρηστη ἡ ἐπιρρηματικὴ αὐτὴ φράσις. Λέγεται π. χ. *τὴν ἐδιώξε ἢ τὸν ἐδιώξε ἢ τοὺς ἐδιώξε κακὴν κακῶς*—σκαιῶς, σκληρῶς, βαναύσως, *ἔφυγε κακὴν κακῶς*—ἀπεπέμφθη, ἐξεδιώχθη, *πάει ἢ χάθηκε κακὴν κακῶς*—κατεστράφη ὀλότελα κάποτε ἐξ ὑπαιτιότητος τοῦ ἰδίου, κάποτε χωρὶς νὰ πταίῃ ὁ ἴδιος κττ. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὴν ἀρχὴν της ἔχει ἀπὸ τὴν φράσιν τοῦ εὐαγγελίου «κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτούς»². Πῶς ὅμως τὸ *κακοὺς*, ὅπερ ἔχει καλῶς ὡς συντακτικὸν στοιχεῖον, διότι κεῖται ὡς κατηγορούμενον τοῦ ἐννοουμένου οὐσιαστικοῦ *γεωργούς*, ἔγινε γένους θηλυκοῦ *κακὴν*; Εἰκάζω καὶ ἡ εἰκασία μου δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι κατ' ἀπομίμησιν τοῦ εὐαγγελίου ἐλέχθη κάπου καὶ κάποτε διὰ γυναῖκα διαβόητον ἐπὶ κακίᾳ *κακὴν κακῶς* μὲ τὸ κατάλληλον ῥῆμα, αὐτὴ δὲ ἡ νέα φράσις σὺν τῷ χρόνῳ κατέστη στερεότυπη ἐπιρρηματικὴ καὶ ἐπεκράτησε νὰ λέγεται ἐπὶ παντὸς γένους καὶ παντὸς ἀριθμοῦ.

κακὸ καὶ ψυχρό.

Περὶ τῆς φράσεως ἰδὲ *καὶ τὸ ἓνα κακὸ καὶ τὸ ἄλλο ψυχρό.*

κάνω τὸ κομμάτι μου.

Ἡ φράσις φαίνεται νὰ εἶναι ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τοῦ θεάτρου ἢ τῶν συναυλιῶν καὶ πιθανὸν νὰ ἐλέγετο εἰς τὴν ἀρχὴν *παίζω τὸ κομμάτι μου*—ἐκτελῶ τὸ ὠρισμένον εἰς ἐμὲ θεατρικὸν ἢ μουσικὸν μέρος. Ἐπειτα ἐπεκράτησε νὰ σημαίνει ἐπιδεικνύομαι, καθὼς ἐπιδεικνύεται καὶ χειροκροτεῖται ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὁ ἐπιτυχῶν εἰς τὸ σκηρικὸν ἢ τὸ μουσικὸν μέρος.

κάνω τὸν ψόφιο κοριό.

Ὁ κοριὸς πολλάκις μένει τελείως ἀκίνητος, ὥστε νὰ νομίση τις ὅτι εἶναι ψόφιος. Ἐντεῦθεν ἡ μεταφορὰ εἰς ἄνθρωπον, ὅστις κάμνει τὸν ἀνίδεον ἢ καὶ τὸν κουτόν.

¹ Ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Θησαυρὸς» τεύχος 767 τῆς 7 Αὐγούστου 1953.

² Ματθ. 21, 41.

καρφὶ δὲν τοῦ καίεται.

Δι' ἄνθρωπον ὅστις ἀδιαφορεῖ διὰ πάντα τὰ περὶ αὐτὸν συμβαίοντα, ὅστις δὲν θέλει νὰ σκοτισθῇ διὰ τίποτε, λέγεται ἡ πάγκοινη φράσις **καρφὶ δὲν τοῦ καίεται**. Νομίζω ὅτι τὴν ἀρχὴν τῆς ἔχει ἀπὸ περιπτώσιν πυρκαϊᾶς, καθ' ἣν ἐνῶ ὅλος ὁ κόσμος ἦτο ἀνάστατος καὶ ἀνήσυχος, εὐρέθη καὶ κάποιος, ὅστις ἐφάνη τελείως ἀδιάφορος. Καὶ τότε ἀστεῖος τις εἶπεν εἰρωνικῶς **αὐτουνοῦ καρφὶ δὲν τοῦ καίεται**, ἦτοι αὐτὸς δὲν διατρέχει κανένα κίνδυνον καὶ ἐπομένως δικαιολογεῖται ἡ ἀδιαφορία του.

μαύρισε τὸ μάτι μου, κάνω μαῦρα μάτια.

Διὰ πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πολὺ ἐπιθυμοῦμεν καὶ αἰσθανόμεθα ὀδυνηρὰν τὴν στέρησίν του λέγεται ἡ φράσις **μαύρισε τὸ μάτι μου**, οἷον **γιὰ λάδι, γιὰ ψωμί**, κττ., ἢ **μαύρισε τὸ μάτι μου ἀπ' τὴν πείνα**. Τὸ **μαυρίζω** ἐδῶ σημαίνει χάνω τὴν καθαρότητα τῆς ὄψεως καὶ τὴν διαύγειαν, θαμπώνομαι, σκοτίζομαι. Διὸ καὶ λέγεται κοινῶς **ἀπὸ τὴν πείνα δὲ σὲ βλέπω μπροστά μου** κτλ. Αἰσθάνομαι τρόπον τινὰ **μαυρίλαν**, σκοτάδι εἰς τὰ μάτια ἀπὸ τὰ δάκρυα ἢ τὴν θλίψιν τὴν προερχομένην ἐκ στέρησεως πράγματος ποθητοῦ.

Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἑτέρα φράσις **κάνω μαῦρα μάτια νὰ σὲ δῶ** = **μαυρίζουν**, σκοτίζονται τὰ μάτια μου ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ σὲ ἰδῶ, διότι ἡ ἀπουσία καὶ ἡ στέρησίς σου μὲ θλίβει πολὺ, κατόπιν δὲ ἡ ἔννοια τοῦ σπανίως σὲ βλέπω. Εἰς αὐτὴν τὸ **κάνω μαῦρα μάτια** ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ **μαυρίζει τὸ μάτι μου**.

μέχρι τρίτου οὐρανοῦ.

Τὸ νομιζόμενον ὕψος τοῦ οὐρανοῦ παλαιόθεν ἐλαμβάνετο ὡς μέτρον τῆς κατ' ἀξίαν ἀνυψώσεως προσώπων καὶ πραγμάτων. Τοῦτο πιστοποιεῖται ἀπὸ πολλὰ χωρία τῆς Γραφῆς. Πβ. «καὶ σὺ Καπερναοῦμ, ἡ ἕως οὐρανοῦ ὑψωθείσα, ἕως Ἄδου καταβιβασθήσῃ»¹ καὶ «τοιούτος ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς, ὅσιος, ἄκακος ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος»² καὶ «οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον ἄρπαγέντα ἕως τρίτου οὐρανοῦ»³. Τὸ **ἕως τρίτου οὐρανοῦ** ἢ **μέχρι τρίτου οὐρανοῦ** φαίνεται πὼς ἦτο φράσις τοῦ κοινοῦ λόγου. Καὶ σήμερον λέγεται **ὁ δεῖνα ἀνέβηκε μέχρι τρίτου οὐρανοῦ** = ἐδοξάσθη ὑπερβαλόντως, **τὸν ἀνέβασαν μέχρι τρίτου οὐρανοῦ** = τὸν ὑπερεπήνεσαν κττ., δὲν

¹ Ματθ. 11, 23.

² Παύλ. Πρὸς Ἑβρ. 7, 26.

³ Παύλ. Πρὸς Κορινθ. Β, 12, 2.

ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία ὅτι ἀπὸ τὴν λογίαν χρῆσιν εἰσῆλθαν αἱ τοιαῦται φράσεις καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ.

μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου.

Εὐαγγελικὸν ἀπόφθεγμα¹, δι' οὗ παραγγέλλεται ὁ εὐεργέτης νὰ κάμνη τὴν ἐλεημοσύνην τοῦ ἢ οἰανδήποτε ἄλλην ἀγαθοποιὸν προᾶξιν ὄχι πρὸς τὸ θεαθῆναι καὶ χάριν ἐπιδείξεως, ἀλλὰ μόνον ὡς καθῆκον ἀνθρωπίνης ἀλληλεγγύης μετ' ἴσην μυστικότητα, ὥστε καὶ τὸ ἀριστερὸ χέρι ν' ἀγνοῇ τί κάνει τὸ δεξιό.

μὴ λές μεγάλο λόγο.

Τὴν φράσιν λέγομεν εἰς ἄνθρωπον, ὅστις ἀποφαίνεται περὶ τινος γεγονότος ὡς ἀσφαλοῦς καὶ θετικοῦ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς πραγματοποιήσεως, ἐνῶ εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ συμβῇ τὸ ἐναντίον καὶ ἀπρόβλεπτοι λόγοι νὰ ματαιώσουν αὐτήν.

μὴ μου τοὺς κύκλους τάραττε.

Εἶναι ἡ γνωστὴ φράσις, τὴν ὁποίαν εἶπεν ὁ διάσημος μαθηματικὸς τῆς ἀρχαιότητος Ἀρχιμήδης ὁ Συρακούσιος εἰς τὸν Ρωμαῖον στρατιώτην, ὅταν οὗτος ἐτάραττε τοὺς γεωμετρικοὺς κύκλους, πὸν εἶχε σχηματίσει κατὰ γῆς καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔκαμνε μαθηματικοὺς ὑπολογισμούς. Ἡ φράσις λέγεται σήμερον εὐρέως ἐν τῇ γλῶσση τῶν λογίων πρὸς τοὺς καθ' οἰονδήποτε τρόπον ταράττοντας τὰς σκέψεις μας καὶ συγχύζοντα τοὺς ὑπολογισμούς μας.

μιανῆς ὥρας δουλειὰ | ἐνὸς χρόνου τεμπελιά.

Ἡ φράσις εἶναι συνώνυμος τῆς φράσεως *ἐνὸς χρόνου μέλημα | μιανῆς ὥρας τέλεμα*, ἣν ἰδὲ διὰ τὴν σημασίαν ἀνωτ. σελ. 62.

νὰ ἰδοῦμε τί ψάρια θὰ πιάσῃ.

Ἡ φράσις λέγεται συνήθως εἰρωνικῶς δι' ἄνθρωπον, ὅστις ἐπιχειρεῖ ἔργον τι, ἀλλ' εἰς τὴν ἀποτελεσματικὴν ἱκανότητα τοῦ ὁποίου δὲν ἔχομεν πολλὴν πεποίθησιν. Ἡ μεταφορὰ εἶναι ἀπὸ ψαρῶν ἐρασιτέχνην ἢ ἀδαῆ.

νὰ ὄψεσαι!

Ἐν παρόδῳ γράψας ἀλλαχοῦ περὶ τῶν φράσεων *δὲς ὄψεται, νὰ ὄψεσαι, νὰ ὄψεται*² ἐξήγησα αὐτὰς ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴν ρῆσιν «ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντη-

¹ Ματθ. 6, 3.

² Λεξικογρ. Δελτ. 4, 100.

σαν»¹. Ἐξετάζων ἐνταῦθα εἰδικώτερον τὴν ἀρατικὴν φράσιν *νὰ ὄψεσαι!*, ἡ ὁποία μεταβάλλει κατὰ τὰς περιστάσεις πρόσωπον καὶ ἀριθμὸν, λέγω ὅτι εἰς τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν ἐπικράτησιν αὐτῆς συνετέλεσαν καὶ ἄλλα δύο εὐαγγελικὰ χωρία «τί πρὸς ἡμᾶς; σὺ ὄψει»² καὶ «ἀθῶός εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ δικαίου τούτου, ὑμεῖς ὄψεσθε»³. Πρὸ πάντων δὲ τὸ δεύτερον χωρίον «ὕμεῖς ὄψεσθε», τὸ ὁποῖον σημαίνει ἐσεῖς θὰ ἴδετε ἂν ἡ πρᾶξις αὕτη τῆς θανατώσεως τοῦ Ἰησοῦ εἶναι καλὴ ἢ κακὴ καὶ ἐπομένως ἐσεῖς θὰ ἔχετε ἀκεραίαν τὴν εὐθύνην αὐτῆς, ἀπετέλεσε τὴν ἀφετηρίαν τῆς σημασιολογικῆς ἐξελίξεως.

νίπτω τὰς χεῖρας.

Ἡ λογία αὕτη φράσις ἔχει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὸ εὐαγγελικὸν χωρίον «ἀπενίψατο [ὁ Πιλάτος] τὰς χεῖρας ἀπέναντι τοῦ ὄχλου λέγων, ἀθῶός εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ δικαίου τούτου, ὑμεῖς ὄψεσθε»⁴. Λέγεται εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν θέλει τις νὰ δηλώσῃ ἀπεριφράστως καὶ κατηγορηματικῶς ὅτι ἀπεκδύεται πᾶσαν εὐθύνην διὰ πρᾶξιν τινὰ ὄχι καλήν. Ἡ φράσις «ἀπονίπτομαι τὰς χεῖρας» καθὼς καὶ τὸ ἔθιμον ἦσαν τότε κοινὰ τοῦλάχιστον εἰς τοὺς Ρωμαίους. Τοῦτο μαρτυρεῖ ἡ θεατρικὴ πρᾶξις τοῦ Πιλάτου.

ὄλα τὰ ἄχει ἢ Ζαφειρίζα, μόνο ὁ φερετζές τῆς λείπει.

Ἡ παλαιότερα μορφή τῆς φράσεως εἶναι *ὄλα τὰ ἄχει ἢ Μαργιορῆ* ἢ ἢ *Μαρουδιὰ* κτλ., λέγεται δὲ δι' ἄνθρωπον, συνήθως γυναῖκα, ἥτις, ἐνῶ τῆς λείπουν σπουδαῖα καὶ ἀπαραίτητα πράγματα, συνήθως εἰς τὴν περιβολήν, αὕτη ἀσχολεῖται καὶ σπουδαιολογεῖ διὰ δευτερεύοντα, ἢ ἔλλειψις τῶν ὁποίων εἶναι ἄνευ σημασίας. Παραδείγματος χάριν μία γυναῖκα ρακένδυτη καὶ ξυπόλυτη ἀσχολουμένη εἰς τὸν καλλωπισμὸν τῶν ὀνύχων τῶν ποδιῶν. Πρῶτα ἀπ' ὄλα εὐλόγως ἀπορεῖ τις τί σχέσιν ἔχει ὁ φερετζές, καλύπτρα τοῦ προσώπου τῶν Μουσουλμανίδων, μὲ γυναῖκες Χριστιανές. Εἶναι μία ἀντίφασις ἔχουσα ἀνάγκην αἰτιολογίας. Ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι ἡ φράσις ἐλέγετο κατ' ἀρχὰς μὲ ὄνομα Μουσουλμανίδος, λ. χ. *ὄλα τὰ ἄχει ἢ Φατιμέ, μόνο ὁ φερετζές τῆς λείπει*, ὅτε ἐδικαιολογεῖτο πλήρως ἡ εἰρωνικὴ φράσις. Ἡ Μουσουλμανὶς ἤμπορεῖ ν' ἀδιαφορῇ δι' ἄλλα εἶδη περιβολῆς, νὰ περπατῇ ἀνυπόδυτη καὶ κουρελιασμένη, ἀλλ' ὁ φερετζές δὲ εἶναι δυνατόν νὰ τῆς λείπη, διότι τῆς τὸν ἐπιβάλλει ὁ ἱερός νόμος τοῦ κορανίου ἀπαγορεύοντος τὴν

¹ Ἰωάνν. 19, 37.

² Ματθ. 27, 4.

³ Ματθ. 27, 24.

⁴ Ματθ. 27, 24.

δημοσίαν ἐμφάνισιν μὲ ἀκάλυπτον πρόσωπον. Λοιπὸν ἡ ἔλλειψις τοῦ φερειζῆ σημαίνει διὰ τὴν Μουσουλμανίδα σὰν νὰ μὴν ἔχη τίποτε ἄλλο. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ εἰρωνεία, ἡ ὁποία ἐξακολουθεῖ νὰ ἐννοῖται καὶ ἀφοῦ ἡ φράσις ἐλέχθη ἐπὶ Χριστιανῆς γυναικός. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ ὀνόματος ἔδωσε κάποια *Μαργιορῆ*, εἰς τὴν ὁποίαν ταίριαζε ὠραῖα ἡ φράσις, κατόπιν ἐλέχθη καὶ διὰ τὴν *Μαρουδιά* καὶ πιθανώτατα καὶ δι' ἄλλας.

Ἡ ἐρμηνεία τὴν ὁποίαν δίδει ὁ ἀρθογράφος τοῦ λαϊκοῦ περιοδικοῦ «Θησαυρὸς»¹ δὲν μοῦ φαίνεται ἱστορικῶς πιθανή. Καθὰ γράφει οὗτος, τὴν φράσιν εἶπε τὸ πρῶτον ὁ Ἰωάννης Κωλέτης, ὅταν εἶδεν εἰς ἓνα ἀνακτορικὸν χορὸν τὴν Φαναριώτισσαν Ζαφειρίτσαν, χήραν Κοντολέοντος, λίαν φιλαρέσκως καὶ πολυτελῶς ἐνδεδυμένην, φέρουσαν προσθέτως μαῦρον καὶ ἀραχνούφαντον πέπλον εἰς τὸ πρόσωπον. Ἀπὸ τοιοῦτον περιστατικὸν δὲν ἠδύνατο νὰ προκύψῃ ἡ εἰρωνικὴ φράσις μὲ τὴν γνωστὴν ἔννοιαν. Πιθανὸν νὰ εἶπεν ὁ Κωλέτης τὴν φράσιν, ὑπάρχουσαν ἤδη εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀντικαταστήσας ἀπλῶς τὴν Μαργιορῆ ἢ ἴσως καὶ ἄλλο ὄνομα μὲ τὴν Ζαφειρίτσα, ὅταν εἶδε τὴν πλουσίαν ἀριστοκράτισσαν τοῦ Φαναρίου, τῆς ὁποίας δὲν τῆς ἔλειπε τίποτε παρὰ μόνον ὁ πραγματικὸς φερειζῆς. Εἶπε δὲ τοῦτο προφανῶς ὑπαινισσόμενος τὴν ἐκ Τουρκίας καταγωγὴν της.

ὁ μὴ ἐργαζόμενος μὴδὲ ἐσθιέτω.

Ἡ λογία αὕτη φράσις λέγεται δι' ἄνθρωπον ὀκνηρὸν ἀποφεύγοντα τὴν ἐργασίαν, ὅστις διὰ τοῦτο δὲν κρίνεται ἄξιος τροφῆς. Εἶναι ἀπὸ τὸ χωρίον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μὴδὲ ἐσθιέτω»².

ὅποιος ἀνακατεύεται μὲ τὰ πίτουρα, τὸν τρών οἱ κότες.

Τὰ πίτουρα ἀποτελοῦν προσφιλῆ τροφήν τῶν ὀρνίθων, ἐκεῖνος δὲ πού ἀνακατεύεται μὲ αὐτὰ εἶναι φυσικὸν νὰ δέχεται τὰ τσιμπήματά των. Ἀπεδῶ ξεκίνησεν ἡ φράσις, ἡ ὁποία λέγεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις ἐξευτελίζεται, διότι συναναστρέφεται ἀνθρώπους κατωτάτης κοινωνικῆς τάξεως.

ὅποιος ζητᾷ τὰ πολλά, χάνει καὶ τὰ λίγα.

Γνωμικὸν λεγόμενον ὡς φράσις δι' ἄνθρωπον, ὅστις κινούμενος ἀπὸ πλεονεξίαν προβαίνει εἰς ἐνεργείας ἀντιθέτους τοῦ συμφέροντός του. Διότι πολλάκις ἀντὶ τῶν ἐπιδιωκομένων πολλῶν χάνει καὶ τὰ ὀλίγα, τὰ ὁποῖα πρὶν ἀπεποιεῖτο. Τὸ

¹ τευχ. 772 τῆς 13 Σεπτεμβρίου 1953.

² Πρὸς Θεσσαλον. Β, 3, 10.

γνωμικὸν πιθανῶς νὰ ἔχη κάποιαν σχέσιν γενετικὴν πρὸς τὸ φημολογούμενον ἐπεισόδιον τοῦ ἐπισκόπου Δαμαλᾶ, ὅστις μὴ ἀρκοῦμενος εἰς τὰ μικρὰ ψαράκια τῆς παραλίας, ἀλλ' ἐπιθυμῶν νὰ ἀλιεύσῃ μεγάλη ἀνοίχθη εἰς τὸ πέλαγος. Ἐκεῖ ὅμως συνελήφθη ὑπὸ πειρατῶν καὶ ἀπαχθεὶς εἰς Ἀλγέριον ἐπωλήθη ὡς σκλάβος εἰς Ἀραβικὴν οἰκογένειαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεχρεώοντο νὰ στρέφῃ χειρόμυλον, ἐνῶ διὰ τῆς ἐτέρας χειρὸς ἐβαυκάλιζε νήπιον κινῶν τὴν κούνιαν του. Ὅθεν καὶ τὸ σκωπτικὸν ᾄσμα, ὅπερ δῆθεν ὁ ἴδιος ἐμονολόγει

«ἐπίσκοπε τοῦ Δαμαλᾶ, | χωρὶς πρᾶξι, χωρὶς μυαλά,
«τὰ μικρὰ δὲν ἤθελες, | τὰ μεγάλα γύρευες,
«γύρνα τὸ χερόμυλο, κούνα τ' ἀραπόπουλλο»¹.

ὅπου δὲ δίνει ὁ Θεὸς παιδιὰ, δίνει ὁ διάβολος ἀνίψια.

Διὰ τῆς φράσεως δηλοῦται ὅτι ὁ αἰώνιος πειρασμός, ὁ διάβολος, δὲν ἐννοεῖ ν' ἀφήσῃ τὸν ἄνθρωπον ἥσυχον. Καὶ ὅταν οὗτος δὲν ἔχη παιδιὰ, τοῦ δημιουργεῖ ἀνεψιούς εἰς βάρος του, ὥστε νὰ τὸν ἀναγκάσῃ ἐνοχλούμενος ὑπὸ τούτων περισσό-
τερον ν' ἁμαρτάνῃ καὶ περισσότερον.

οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνη.

Εἶναι ἡ γνωστὴ φράσις τοῦ εὐαγγελίου² λεγομένη δι' ἄνθρωπον ἐντελῶς ἀπροστάτευτον καὶ ἄστεγον.

ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος σωθήσεται.

Εἶναι ρῆσις εὐαγγελικὴ³ λεγομένη ὑπὸ τῶν λογίων ὡς ἀπόφθεγμα, ὅτι ὁ ἔχων ὑπομονὴν κατορθώνει ἐπὶ τέλους νὰ ἐπιπλεύσῃ ὡς ναυάγιον τῆς κοινωνικῆς τρικυμίας καὶ νὰ σωθῇ.

οὔτε λίγο οὔτε πολύ.

Ἡ φράσις κατ' ἀρχὰς μὲν ἐσήμαινε ποσότητα πράγματος ἀρκοῦσαν, οὔτε ὀλιγώτεραν οὔτε περισσοτέραν τοῦ δέοντος. Καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ λέγεται καὶ μὲ τὴν ἐννοίαν αὐτήν. Ἀλλὰ εἰς πολλὰς περιστάσεις ἀναλόγως τῆς ψυχικῆς διαθέσεως τοῦ ὁμιλοῦντος λέγεται μετὰ τινος εἰρωνικῆς ἐννοίας ἐπὶ πράγματος περισσοτέρου τοῦ δέοντος, οἷον *μοῦ ζήτησε οὔτε λίγα οὔτε πολλὰ τόσα χρήματα*, ἥτοι πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι ἔπρεπε.

¹ Περὶ τοῦ πράγματος ἔγραψε καὶ ὁ Ν. Πολίτης ἐν Παροιμ. 4, 254 καὶ 259-261.

² Ματθ. 8, 20 καὶ Λουκ. 9, 58.

³ Ματθ. 10, 22 καὶ 24, 14.

ὄφθαλμὸν ἀντὶ ὄφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος.

Εἶναι ἀπόφθεγμα τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, ἀποδοκιμαζόμενον ὅμως ὑπὸ τοῦ εὐαγγελίου¹. Ὡς φράσις λογία λέγεται ἐπὶ ἀνταποδόσεως τοῦ ἴσου κακοῦ.

παίρνεις ἀντίδωρο ἀπ' τὸ χέρι του.

Λέγεται ἡ φράσις δι' ἄνθρωπον ἔντιμον καὶ ἠθικὸν εἰς τόσον μέγαν βαθμόν, ὥστε δύναται ὁ εὐσεβὴς Χριστιανὸς καὶ ἀντίδωρον νὰ δεχθῆ ἀπὸ τὸ χέρι του ἀσπαζόμενος αὐτό, ὡς θὰ ἠσπάζετο τὸ χέρι ἱερέως. Συνήθως εἰρωνικῶς ἐπὶ τοῦ ἐπιτηδειότατα ὑποκρινομένου τὸν ἐνάρετον.

παίρνω 'ς τὰ σοβαρά.

Ἡ φράσις δὲν εἶναι Ἑλληνική. Εἶναι ἀσφαλῶς μετάφρασις τῆς συνωνύμου Γαλλικῆς **prendre au sérieux**. Σημαίνει δὲ ὁμιλῶ ἢ ἐνεργῶ σοβαρῶς διὰ πρᾶγμα τι, τὸ ὁποῖον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ εἶναι μᾶλλον ἀστεῖον καὶ δὲν ἀξίζει νὰ γίνῃ λόγος δι' αὐτό, ἀλλ' αὐταπατώμενός τις τὸ θεωρεῖ σπουδαῖον. Εἶναι ἐξ ἐκείνων τῶν ξενισμῶν τῆς γλώσσης, οἱ ὁποῖοι ἐπολιτογραφήθησαν πλέον ὡς Ἑλληνικοὶ καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν γλῶσσαν.

πέσε, πίτα, νὰ σὲ φάω.

Ὅταν θέλωμεν νὰ χαρακτηρίσωμεν ἓνα ἄνθρωπον ὡς ἀφελῆ καὶ μωρόπιστον, ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον μεταχειριζόμεθα ὅπως βουλόμεθα, λέγομεν συνήθως **αὐτὸς εἶναι πέσε, πίτα, νὰ σὲ φάω**. Ὁ πρῶτος εἰπὼν τὴν φράσιν εἶχεν ἐξάπαντος ὑπ' ὄψιν ἄνθρωπον πειναλέον, ὅστις βλέπων πίταν ὑψηλὰ εὐρισκομένην καὶ μὴ δυνάμενος νὰ τὴν φθάσῃ, τὴν παρακαλοῦσε νὰ πέσῃ ἢ ἴδια κάτω διὰ νὰ τὴν φάγῃ.

πνίγεται ἢ χάνεται σ' ἓνα κουτάλι νερό.

Ἡ φράσις λέγεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις τὰ χάνει, τρομάζει καὶ ἀπελπίζεται πρὸ τῆς ἐλαχίστης παρουσιαζομένης δυσχερείας. Ὡς ἀν δηλαδὴ ἐκεῖνον, ὅστις φοβεῖται μήπως πέσῃ καὶ πνιγῆ μέσα εἰς ἓνα κουτάλι γεμάτο νερό. Κατ' ἐπέκτασιν λέγεται καὶ ἐπὶ τοῦ σπουδαιολογοῦντος διὰ πρᾶγματα μηδαμινὰ καὶ ἐντελῶς ἀνάξια λόγου.

ρίχνω στάχτη 'ς τὰ μάτια.

Ἡ φράσις σημαίνει προσπαθῶ νὰ παραπλανήσω τινὰ συγκαλύπτων τὰ πραγματικὰ γεγονότα διὰ ψευδολογημάτων, κάμνω τινὰ νὰ πιστεύσῃ τὸ ἀντίθετον τοῦ

¹ Ματθ. 5, 38.

ἀληθοῦς. Λέγεται καὶ εἰς τὴν Γαλλικὴν **jeter de la poudre aux yeux**, ὑπάρχει ὅμως σημασιολογικὴ διαφορὰ τοῦ **poudre** ἀπὸ τοῦ **cendre** καὶ διὰ τοῦτο, ἂν καὶ φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ Ἑλληνικὴ φράσις μετάφρασις τῆς Γαλλικῆς, δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ αὐτοτελεῖ γένεσιν τῆς Ἑλληνικῆς.

σὰ θέλ' ἢ νύφη κι ὁ γαμπρός, | τύφλα νά 'χη ὁ πεθερός.

Ὅταν ἓνας νέος καὶ μία νέα ἐπιθυμοῦν νὰ συζευχθοῦν, ὁσαδὴποτε καὶ οἰαδὴποτε ἐμπόδια καὶ ἂν προβάλλουν οἱ ἀντιτιθέμενοι εἰς τὸν γάμον των γονεῖς, αὐτοὶ θὰ τὸν πραγματοποιήσουν ὅπωςδὴποτε.

στάχτη καὶ τσιμέντο!

Ἡ φράσις ἐννοουμένου τοῦ ρήματος **νὰ γίνῃ** ἢ **νὰ γίνουν** δηλοῖ τελείαν ἀδιαφορίαν διὰ παντελεῖ καταστροφὴν, ὅποια ἢ προκύπτουσα ἐξ ὀλοσχεροῦς καὶ καταστρεπτικῆς πυρκαϊᾶς, ἢ ὅποια μεταβάλλει τὰ πάντα εἰς στάχτην. Ἐξ αὐτῆς δὲ φαίνεται καὶ ἡ μεταφορὰ. Ὅτι λέγεται καὶ **τσιμέντο**, τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι εἰς τὴν μεταφορὰν ἔλαβε μέρος καὶ τὸ τσιμεντοποιεῖον, ὅπου ὁ λίθος λαμβάνει μορφὴν τεφροειδῆ.

στέκομαι μὲ τὸ κεφάλι ψηλά.

Ὅστις ἔχει τὴν συνείδησίν του ἡσυχὴν καὶ δὲν κατέχεται ἀπὸ αἴσθημα καταισχύνῃς, δὲν ἀναγκάζεται νὰ κατεβάσῃ τὸ κεφάλι, νὰ χαμηλώσῃ τὰ μάτια διὰ νὰ μὴ ἀντικρούσῃ τὰ βλέμματα τῶν ἄλλων. Αὐτὸς **στέκεται μὲ τὸ κεφάλι του ψηλά**, «οὐ νεύει κάτω» κατὰ τὴν λίαν χαρακτηριστικὴν ἔκφρασιν τῶν ἀρχαίων, βλέπει θαρρετὰ τοὺς ἀνθρώπους, διότι δὲν ἔχει νὰ ἐντραπῇ κανένα διὰ προᾶξιν τινὰ ἀξίαν μομφῆς.

'ς τοῦ κουφοῦ τὴν πόρτα | ὅσο θέλεις βρόντα.

Λέγεται δι' ἀνθρώπον, ὅστις δὲν ἐννοεῖ νὰ συνεισθῆ παρὰ τὰς ἐπιμόνους νουθεσίας τῶν ἄλλων, ὡσὰν νὰ πρόκειται διὰ θεόκουφον, ὅστις δὲν ἀκούει τίποτε, ὅσον καὶ ἂν κτυπᾷ τις τὴν πόρτα του.

τὰ κάνω κεραμιδαρεῖό.

Εἰς τὰ κεραμουργεῖα ὑπάρχουν καὶ πολλὰ κατὰ σωροὺς συντρίμματα κεραμιδίων καὶ ἄλλων πηλίνων κατασκευασμάτων. Κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ αὐτὰ ἐλέχθη καὶ ἡ φράσις **τὰ κάνω κεραμιδαρεῖό** = συντρίβω καὶ κάνω τρίψαλα πᾶν ὅ,τι εὗρω μπροστά μου, οἷον **μπῆκαν μέσ' 'ς τὸ καφενεῖο μεθυσμένοι καὶ τὰ 'καναν ὅλα κεραμιδαρεῖό.**

τὰ κάνω μούσκεμα.

Ἐκ μεταφορᾶς πραγμάτων, τὰ ὁποῖα διαβρέχομεν, ἐνῶ δὲν πρέπει, ἢ τὰ διαβρέχομεν παραπάνω ἀπ' ὅ,τι εἶναι ἀνάγκη, ἐλέχθη ἢ εἰρημένη φράσις μὲ τὴν ἐννοίαν τοῦ χαλνῶ.

τὰ λέει μασημένα, τὰ μασάει.

Ἀνθρώπος ἔχων τὸ στόμα πλήρες τροφῆς καὶ μασῶν δὲν γίνεται εὐκόλα ἀντιληπτός, ἀν συγχρόνως καὶ θέλη νὰ ὁμιλήσῃ. Διὰ τοῦτο ἡ φράσις **τὰ λέει μασημένα** ἢ **τὰ μασάει** ἐννοουμένου τοῦ οὐσιαστικοῦ **τὰ λόγια** σημαίνει ἐκφράζεται ἀσαφῶς. Ἡ ἀσαφὴς ἐκφρασις νοεῖται πάντοτε σκόπιμη, ὅταν ἀποφεύγῃ τις διὰ ποικίλους λόγους νὰ ἐκφρασθῇ ἀπεριφράστως καὶ ἄνευ ὑπεκφυγῶν, νὰ ἐκφρασθῇ σαφῶς.

τὰ ξέρω τὰ κατατόπια.

Ἡ φράσις σημαίνει γνωρίζω λεπτομερῶς μέρος τι, ὥστε νὰ μὴν εἶναι δυνατόν ν' ἀποπλανηθῶ ἢ νὰ λαθίσω πρὸ πάντων εἰς ἀναζήτησιν ἢ ἀνεύρεσιν πραγμάτων τινος. Ἡ φράσις λέγεται πρὸ πάντων διὰ τοὺς ληστάς, οἱ ὁποῖοι γνωρίζοντες καὶ τὰς ἐλαχίστας πτυχώσεις τῶν λημεριῶν τῶν κατορθῶνουν νὰ διαφύγουν τὰς καταδιώξεις.

τ' εἶν' ὁ κάβουρας, τ' εἶν' τὸ ζουμί του.

Ὁ κάβουρας ἔνεκα τοῦ μικροῦ του μεγέθους καὶ τῆς ὀστρακώδους συστάσεως τοῦ ὄργανισμοῦ του βραζόμενος δὲν δίδει ψαρόζουμο πού νὰ ἀξίξῃ κάτι. Ἐντεῦθεν ἡ μεταφορὰ εἰς πρᾶγμα μικρὸν καὶ εὐτελές, ἀπὸ τὸ ὁποῖον δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐλπίζῃ τις καμμίαν ὠφέλειαν.

τὴν πέρασα Σπαρτιάτικα.

Ἡ φράσις δὲν δύναται μὲν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς κοινόχρηστη, ἐν τούτοις ὅμως ἔχει εὐρείαν χρῆσιν. Ἐκεῖνο τὸ **τὴν** μαρτυρεῖ ὅτι πρόκειται περὶ βραχυλογίας καὶ θὰ ἐλέγετο κατ' ἀρχὰς **τὴν πέρασα τὴν ἡμέρα Σπαρτιάτικα**, δηλαδὴ κατώρθωσα νὰ διέλθω τὴν ἡμέραν δαπανήσας διὰ τὴν τροφήν καὶ τὰς λοιπὰς ἀνάγκας ὀλίγα χρήματα. Ἐν γένει τὸ **περῶ Σπαρτιάτικα** σημαίνει εἶμαι λιτοδίαιτος. Ἀναμφιβόλως, ἀν δὲν πρόκειται περὶ διασωθείσης παραδόσεως περὶ τῆς λιτῆς ζωῆς τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν, ἡ φράσις θὰ εἶναι νεώτερον κατασκευάσμα κατ' ἐπίδρασιν τῆς σχολικῆς παραδόσεως.

τὴν ψώνισε.

Βραχυλογική ἔκφρασις εἰς δήλωσιν κυρίως προσβολῆς ἀπὸ τινος ἀσθένειαν. Κατὰ τὰς περιστάσεις ἐννοεῖται *τὴν ἀρρώστια, τὴ γρίπη, τὴ φθίσι, τὴν τρέλλα* κττ. Ἡ φράσις ἔχει καὶ εἰρωνικήν ἔννοιαν, διότι πληρώνει τις καὶ ψωνίζει ἓνα πρᾶγμα ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀρρώστιαν ἢ τρέλλαν.

τὸ λέει ἢ καρδιά του.

Ἡ λέξις *καρδιά* σημαίνει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν τόλμην, τὴν γενναϊότητα, τὴν ἀνδρείαν. Ἀπὸ δὲ τὰς πλήρεις ἔκφράσεις *τοῦ τὸ λέει ἢ καρδιά του νὰ τὸ κάνη, νὰ τὸ τολμήσῃ, νὰ τὸν χτυπήσῃ, νὰ τὸν σκοτώσῃ* κττ. προέκυψεν ἡ βραχυλογικὴ φράσις *τὸ λέει ἢ καρδιά του* = δὲν δειλιάζει, ἔχει θάρρος, τόλμην νὰ κάμῃ ἢ νὰ εἴπῃ τι τὸ τολμηρὸν καὶ ἐπικίνδυνον.

τὸ μεγάλο ψάρι τρώει τὸ μικρό.

Κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τὰ κατὰ φύσιν συμβαίνοντα εἰς τὸ ζωικὸν βασίλειον τῆς θαλάσσης σύμφωνα μὲ τοὺς βιολογικοὺς νόμους ἐλέχθη ἡ ἀνωτέρω φράσις ἐπὶ τῶν σχέσεων τῶν ἀνθρώπων, καθ' ὅς εἰς τὴν κοινωνικὴν βιοπάλην ὑπερισχύει καὶ νικᾷ ὁ ἰσχυρότερος ἀδικῶν τὸν ἀσθενέστερον.

τὸ πάω πολύ.

Ἡ φράσις μεταφορικῶς σημαίνει τὸ τραυᾶ πολλὸ τὸ πρᾶγμα, παρατείνω πολλὸ τὸ δι' αὐτὸ ἐνδιαφέρον μου καὶ τὴν συζήτησιν, ἐνῶ δὲν ἀξίζει τὸν κόπον νὰ γίνῃ πολλὸς καὶ σοβαρὸς λόγος δι' αὐτό.

τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου.

Κατὰ λέξιν *πλήρωμα χρόνου* σημαίνει συμπλήρωσις χρόνου, καθ' ὃν εἶναι ὄρισμένον νὰ γίνῃ τι, ἥτοι ὁ ἀρμόδιος, ὁ προσήκων, ὁ ὄρισμένος χρόνος. Εἶναι ἀπὸ τὸ χωρίον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου» ἔξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἔξαγοράσῃ¹. Συνήθως ἡ φράσις λέγεται ὑπὸ τῶν λογίων διὰ γεγονότα σπουδαῖα καὶ μεγάλα, ὅπως μέγα ἦτο καὶ τὸ γεγονὸς τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ.

¹ Πρὸς Γαλάτ. 3, 4—5.

τό τρώει με τὸ κουτάλι.

Τὸ τρώει ἢ τό ἴφαγε με τὸ κουτάλι σημαίνει ὅτι ἀπολαμβάνει ἢ ἀπέλαυσέ τι εἰς ὑπερβολήν, οἷον ἔφαγε τὸ δεῖνα μέρος με τὸ κουτάλι=τὸ περιῆλθεν ὀλόκληρον καὶ τὸ περιειργάσθη λεπτομερῶς χωρὶς ν' ἀφήσῃ τίποτε ἀνεξερεύνητον, ἔφαγε τὴ θάλασσα με τὸ κουτάλι ἐπὶ τολμηροῦ θαλασσοπόρου, τοῦ κοινῶς λεγομένου *θαλασσόλυκου*, ἀποκτήσαντος πολλὰ ἐκ τῆς ναυτιλίας, ἔφαγε τὴ ντροπὴ με τὸ κουτάλι=ἔδοκίμασε μεγάλην ἐντροπήν, κατησχύνθη, ἢ εἰρωνικῶς εἶναι ἀναιδέστατος, δὲν αἰσθάνεται καμμίαν ἐντροπήν, ἔφαγε τὸ κουτόχορτο με τὸ κουτάλι=εἶναι ὑπεράγαν ἀφελής, κουτός, συνώνυμος φράσις ἔφαγε τὸ κουτόχορτο ἀφορολόγητο κττ. Ἡ φράσις τρώω με τὸ κουτάλι ἐγεννήθη κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ τρώω με τὸ πιρουνί καὶ πᾶς τις ἐννοεῖ ὅτι με τὸ κουτάλι καταβιβάζει τις εἰς τὸν στόμαχον πολὺν περισσοτέραν ποσότητα τροφῆς παρὰ με τὸ πιρουνί. Ἐντεῦθεν ἡ ἐννοια τοῦ πολλοῦ. Ἄν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι πολλαχοῦ τὸ κουτάλι σημαίνει ὄχι τὸ κοινὸν *χουλιάρι*, ἀλλὰ τὴν *κουτάλα*, καταλήγομεν εἰς τὴν ἀντίθεσιν τοῦ μικροῦ *χουλιαριοῦ* πρὸς τὴν μεγάλην *κουτάλα*, δηλαδή πάλιν εἰς τὸ ἴδιον ἐρμηνευτικὸν συμπέρασμα.

φάγαμε μαζί ψωμί κι ἀλάτι.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔλεγαν τὸ «ἀλῶν κοινωνεῖν» διὰ νὰ ἐκφράσουν στενήν φιλίαν προερχομένην ἀπὸ τὴν κοινήν ζωήν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν θὰ ἀνέμενε κανεὶς νὰ χρησιμοποιοῦν ὡς σύμβολον κοινῆς συμβιώσεως ἓνα θεμελιῶδες εἶδος τροφῆς, ὃ ἄρτος ἐπὶ παραδείγματι. Ἀντὶ τούτου ὅμως ἐπροτιμήθη τὸ «ἄλας», διότι τὸ ἄλας εἶναι ἄρτυμα τῶν φαγητῶν ἀπαραίτητον, ὃ δὲ πρῶτος εἰπὼν τὸ «ἀλῶν κεκοινωνήκαμεν» εἶχεν ἐξάπαντος εἰς τὸν νοῦν του ὅτι συνέζησεν με κάποιον ἄλλον με φιλίαν ἀλατισμένην, ἄρτυμένην, πραγματικὴν καὶ εἰλικρινῆ καὶ ὄχι με φιλίαν ἀνάλατην, ἄνοστην, ὑποκριτικὴν καὶ ψεύτικην. Ἴσως δὲ νὰ ἐλέχθη τοῦτο τὸ πρῶτον ὑπὸ ἀνθρώπου ναυτικοῦ ὑπαινισσομένου καὶ τὸ «ἄλας», διότι ἡ κοινὴ ζωὴ εἰς τὴν θάλασσαν με τοὺς χαρὲς τῆς, ἀλλὰ καὶ τὰς τρικυμίας καὶ τοὺς κινδύνους, καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους στοργικωτέρους ἀναμεταξύ τους. Λοιπὸν ἔχω τὴν γνώμην ὅτι αὐτὸ τὸ παλαιὸν «ἀλῶν κεκοινωνήκαμεν» ἐσώθη εἰς τὴν νέαν γλῶσσαν μεταφρασμένον καὶ ὅτι κάποιος ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ προσθέσῃ καὶ τὴν βασικὴν τροφήν, τὸν ἄρτον, καὶ οὕτω ἐλέχθη «ἄρτου καὶ ἀλῶν κεκοινωνήκαμεν». Οὕτω προῆλθε τὸ *φάγαμε μαζί ψωμί κι ἀλάτι*. Περὶ τῆς φράσεως ἐπραγματεύθη διὰ μακρῶν καὶ ὁ Ν. Πολίτης, ὅστις δίδει κάπως διάφορον ἐρμηνείαν τῆς

γενέσεως αὐτῆς¹. Παραδείγματα τῶν παραλλαγῶν της εὐρίσκει ὁ βουλόμενος εἰς τὰ ἐν χρήσει λεξικά τῆς ἀρχαίας, κυρίως εἰς τὸν «Θησαυρὸν» καὶ τὸ τοῦ Liddell - Scott - Jones εἰς τὰ λήμματα *δλς* καὶ *ἀλες*.

φοῦρονος μὴν καπνίση!

Πρὸς δῆλωσιν τελείας ἀδιαφορίας διὰ τὴν παντελῆ καταστροφὴν τόπου τινὸς ἢ ὅλου τοῦ κόσμου μετὰ τὸν θάνατόν μας λέγομεν *σὰν πεθάνω ἐγώ, φοῦρονος μὴν καπνίση!* Εὐεξηγήγητη ψυχολογικῶς ἡ ἀδιαφορία τοῦ ἀνθρώπου περὶ τοῦ τί πρόκειται νὰ συμβῆ εἰς τὸν κόσμον μετὰ τὴν μετάβασίν τοῦ ἰδίου εἰς τὴν ἀνυπαρξίαν.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

ἄλλη δόξα ἡλίου καὶ ἄλλη δόξα σελήνης.

Ἡ λογία αὕτη φράσις εἶναι ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Τὸ πλήρες κείμενον ἔχει ὧδε: «ἄλλη δόξα ἡλίου καὶ ἄλλη δόξα σελήνης καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων, ἀστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ»². Λέγεται εἰς δῆλωσιν τῆς κατ' ἀξίαν κοινωνικῆς διαφορᾶς τῶν ἀνθρώπων.

ἀποτινάσσω τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν μου.

Λέγεται ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ «ὅς ἐὰν μὴ δέξηται ὑμᾶς μηδὲ ἀκούσῃ τοὺς λόγους ὑμῶν, ἐξερχόμενοι ἔξω τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐκτινάξατε τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν»³. Καὶ «ἐξέβαλον αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν, οἱ δὲ ἐκτιναξάμενοι τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν αὐτῶν ἐπ' αὐτοὺς ἦλθον εἰς Ἰκόνιον»⁴. Τὸ «ἐκτινάσσω τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν μου ἐπὶ τινά», καθὼς μαρτυροῦν τὰ εἰρημένα χωρία, ἀπετέλει φράσιν, ἡ ὁποία ἐσήμαινεν ἀπέρχομαι, ἀπομακρύνομαι ἀπὸ μέρος τι οἷονεὶ κατηραμένον, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν πρόκειται νὰ ἐπανέλθω καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον οὐδὲ τὸν κονιορτὸν τῶν ὑποδημάτων θέλω νὰ συναποκομίσω, τὸν ὁποῖον ἀπερχόμενος καὶ ἐκτινάσσω τὰ ὑποδήματα ρίπτω κατὰ πρόσωπον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι μὲ ἀναγκάζουν εἰς τοῦτο. Ἐλέγετο δὲ καὶ «ἐκτινάσσω τὰ ἱμάτιά μου»⁵. Ἡ φράσις λέγεται σήμερον εἰς τὴν λογίαν γλῶσσαν μὲ τὴν ἰδίαν σημασίαν,

¹ Παροιμ. 1, 486 - 490.

² Πρὸς Κορινθ. Α, 15, 41.

³ Ματθ. 10, 14.

⁴ Πράξ. Ἀποστόλ. 13, 50.

⁵ Πράξ. Ἀποστόλ. 18, 6.

ἀλλ' εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἐκτινάσσω ὑποκατεστάθη τὸ ἀποτινάσσω κατὰ τὸ ἀποβάλλω, ἀπορρίπτω κττ.

ἄσθενής καὶ ὁδοιπόρος νόμον οὐκ ἔχουσι.

Ἡ λογία αὕτη φράσις εἶναι ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν καὶ σημαίνει ὅτι ὁ ἄσθενής καὶ ὁ ὁδοιπόρος δὲν δύνανται νὰ ὑπόκεινται εἰς τὰς διατάξεις τῆς ἐκκλησίας κυρίως περὶ νηστείας. Ἀντὶ τοῦ νόμον οὐκ ἔχουσι λέγεται καὶ ἁμαρτίαν οὐκ ἔχουσι ἢ οὐκ ἔχει.

γαῖα πυρὶ μειχθήτω.

Ἡ πλήρης ἀρχαία φράσις ἦτο «ἐμοῦ θανόντος γαῖα πυρὶ μειχθήτω» λεγόμενη ὑπὸ ἀνθρώπου ἀδιαφοροῦντος τελείως περὶ τοῦ τί θέλει συμβῆ εἰς τὸν κόσμον μετὰ τὸν θάνατόν του. Εἰς τὴν σημερινὴν γλῶσσαν τῶν λογίων λέγεται ὡς ἄνωτέρω τὸ ἥμισυ τῆς φράσεως μὲ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν.

γελάει κάτω ἀπὸ τὰ μουστάκια του, γελᾶν καὶ τὰ μουστάκια του, γελᾶν καὶ τ' ἄφτιά του.

Ἡ πρώτη φράσις λέγεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις αἰσθάνεται εὐχάριστον ἱκανοποίησιν διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν ἐνδομύχου πόθου, ἀλλὰ δὲν θέλει νὰ τὸ δείξῃ εἰς τοὺς ἄλλους. Διὰ τοῦτο προσπαθεῖ τὸ γέλιο ἢ τὸ μειδιάματά του νὰ τὸ συγκαλύψῃ τρόπον τινὰ μὲ τὰ μουστάκια του.

Ἡ δευτέρα εἶναι ἀπότοκη τῆς πρώτης καὶ λέγεται δι' ἄνθρωπον, τοῦ ὁποίου ἢ χαρὰ δὲν μπορεῖ νὰ κρυβῆ, εἶναι ἐκδηλη, ὥστε σὰν νὰ γελοῦν καὶ τὰ μουστάκια του καὶ ὄχι μόνον νὰ μειδιοῦν τὰ χεῖλη του.

Ἡ τρίτη τέλος κατὰ συνεκδοχὴν περιλαμβάνει ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μουστάκια καὶ τ' ἄφτιά καὶ δηλοῖ ἄνθρωπον, ὅστις γελᾷ σύγκομος ἀπὸ τὴν μεγάλην χαρὰν του.

δώδεκα Ἀπόστολοι, ὁ καθένας μὲ τὸν πόνο του.

Κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, πλὴν τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου, ὅστις ἀπέθανεν εἰρηνικὰ εἰς τὴν νῆσον Πάτμον εἰς πολὺ γερωντικὴν ἡλικίαν, οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι ὅλοι ἐμαρτύρησαν διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ θανατωθέντες κατὰ διαφόρους τρόπους. Ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος ἐκατατομήθησαν εἰς τὴν Ρώμην, ὁ Ἀνδρέας ἐσταυρώθη κατακέφαλα εἰς τὰς Πάτρας καὶ οὕτω καθεξῆς. Εἰς τὴν παράδοσιν αὐτὴν στηριζόμενος ὁ λαὸς ἐδημιούργησε τὴν ἄνωτέρω παροιμιώδη φράσιν, ἢ ὁποία σημαίνει ὅτι κάθε ἄνθρωπος ἔχει τὸν πόνον του, τὰ βάσανά του, τὰ ὁποῖα ποικίλουν μὲν μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀνθρώπων, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ὑπάρχουν εἰς ὅλους, δὲν λείπουν ἀπὸ κανένα.

ἔπεσεν ὁ κληρὸς ἐπὶ Ματθίαν.

Ἀφηγούμενος ὁ Ἀπόστολος Λουκᾶς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ματθία εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ προδότου Ἰούδα λέγει «καὶ ἔδωκαν κληρὸς αὐτῶν καὶ ἔπεσεν ὁ κληρὸς ἐπὶ Ματθίαν καὶ συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων»¹. Ἐντεῦθεν ἐπεκράτησεν ἡ εἰρημένη λογία φράσις ἀποτελοῦσα φιλόφρονα ἔκφρασιν διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐκλογὴν προσώπου εἰς τι ὑπουργημα.

μεριμνᾷ καὶ τυρβάζει περὶ πολλά.

Ἀπὸ τὸ εὐαγγελικὸν χωρίον «Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλά, ἑνὸς δὲ ἔστι χρεία»² περιῆλθεν εἰς χρῆσιν φράσεως εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν λογίων τὸ *μεριμνᾷ καὶ τυρβάζει περὶ πολλά* λεγόμενον δι' ἄνθρωπον, ὅστις ἀσχολεῖται εἰς πράγματα πολλά, ἀλλ' ἄνευ ἐνδιαφέροντος, διὸ καὶ δὲν ἔχει τὸν καιρὸν νὰ προσέξῃ ἄλλα σοβαρότερα.

οὔτε ζωγραφιστὸ δὲ θέλω νὰ τὸν βλέπω!

Τὸ ἐπίθετον *ζωγραφιστὸς* ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ ὄραϊος ἐν εἰκονικῇ παραστάσει. Ἐν γένει ἡ εἰκονικὴ παράστασις χρησιμοποιεῖται πάντοτε ὡς χαρακτηριστικὴ τῆς ὄραιότητος, διὸ καὶ λέγεται κοινῶς *εἶναι μιὰ ζωγραφιά* καὶ πληρέστερον *εἶναι ἄγγελος, εἶναι μιὰ ζωγραφιά* διὰ πρόσωπον ἐξόχου καλλονῆς. Ἄλλ' ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον μισοῦμεν, δὲν δυνάμεθα νὰ βλέπωμεν οὔτε ζωγραφισμένον, ὅσον καὶ ἂν παριστάνεται ὄραϊος.

Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΟΣ

Ἡ ἐν σελ. 51 φράσις τοῦ *Γιάννη τὰ καλὰ τὰ θέλουμε, τὸ Γιάννη δὲν τὸν θέλουμε, ἂν* καὶ πληρεστέρα εἰς τὴν ἐρμηνείαν, εἶναι ὁπωσδήποτε ἐπανάληψις ἐξ ἀβλεψίας τῆς ἐν σελ. 48 *τὰ καλὰ τοῦ Γιάννη τὰ θέλουμε* κτλ.

¹ Πράξ. Ἀποστόλ. 1, 25.

² Λουκ. 10, 41.

ΠΙΝΑΞ ΦΡΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΛΕΞΕΩΝ

Ἐπισυνάπτομεν ἀλφαβητικὸν πίνακα ὄλων τῶν φράσεων καὶ λέξεων, αἱ ὁποῖαι ἐδημοσιεύθησαν εἰς τοὺς τρεῖς συνεχεῖς τόμους 4ον, 5ον καὶ 6ον τοῦ Λεξικογραφικοῦ Δελτίου πρὸς εὐχερεστέραν εὑρεσιν ὑπὸ τῶν μελετητῶν. Αἱ παραπομπαὶ γίνονται εἰς ἀριθμὸν τόμου καὶ σελίδα.

Α

ἀβρόχοις ποσὶ 6, 3.
ἀγαπάει ἢ πεθερᾷ 6, 4.
ἀγγίζω ἔς τὸ ὁμοούσιο 6, 41.
ἀγοράζω μὲ τὴ βούλλα 4, 100.
ἀδειάζω τὴ γωνιά 4, 93.
ἀδόξαστος 5, 44.
ἄκουσα τὴ σφυριὰ 5, 52.
ἄκουσε τὰ σκολιανὰ του 5, 48.
ἄκουσε τὴν ἀπανταχοῦσα του 5, 46.
ἄκουσε τὸν ἐξάψαλμό του 4, 100 καὶ 5, 48.
ἀκούω καμπανιῆς 5, 52.
ἄλλη δόξα ἡλίου καὶ ἄλλη δόξα σελήνης 6, 74.
ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε 6, 59.
ἄλλοι ποὺ τὸ ἄχ' ἢ κούτρα του νὰ κατεβάξῃ ψεῖρες 6, 59.
ἄλλος τ' ὄνομα καὶ ἄλλος τὴ χάρι 5, 3.
ἄλλουνοῦ παπᾶ βαγγέλια 5, 3.
ἄλλοῦ ὁ παπᾶς καὶ ἄλλοῦ τὰ ράσα του 5, 3.
ἄμ' δέ! 4, 94.
ἄμε κατὰ Καπερναοῦμ 4, 114.
ἀμόλα μελάνι 5, 4.
ἀνατριχιάζω, ἀνατριχῶ 5, 35.
ἀνεβαίνω ἔς τὸν οὐρανὸ ἢ ἔς τὰ οὐράνια 6, 4.
ἀνέβηκε ἔς τὰ οὐράνια 6, 4.
ἀνέβηκε ἔς τὴν ἀπάνω σκάλα 6, 4.
ἄνθρωπος τῆς κρεμάλας 4, 95.
ἄνθρωπος τῆς πέννας 4, 94.
ἄνθρωπος τοῦ σκοινοῦ καὶ τοῦ παλουκιοῦ 4, 94.
ἀνοίγω τὰ χαρτιά μου 4, 115.
ἄνοιξαν τὰ σκόρδα του 5, 4.
ἄνοιξε ἢ τύχη του 5, 18.
ἄνοιξε τὸ κλαρί του 5, 4.
ἀντίθεος 5, 44.
ἀντὶ τοῦ μάννα χολή 5, 4.
ἄντρας μὲ τὴν πέννα 4, 94.

ἄξιος ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ 6, 59.
ἀπὸ δήμαρχος κλητῆρας 6, 59.
ἀπολωλὸς πρόβατον 4, 115.
ἀπὸ μυλωνᾶς δεσπότης 6, 19.
ἀπὸ ποῦ καὶ ὡς ποῦ; 6, 59.
ἀπὸ τὰ μικρὰ 4, 95.
ἀπὸ τ' ἀφτί καὶ ἔς τὸ δάσκαλο 5, 4.
ἀπὸ τὴν ἀνάποδη 4, 96.
ἀπὸ τὴν καλή 4, 96.
ἀποτινάσσω τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν μου 6, 74.
ἀπὸ τὸν Ἄννα ἔς τὸν Καϊῶφα 5, 5.
ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Ἀβραάμ 4, 101.
ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ κατὰ Λουκᾶν 4, 101.
ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Νῶε 4, 101.
ἀπὸ τὸ στόμα σου καὶ ἔς τοῦ Θεοῦ τ' ἀφτί 6, 5.
ἀπ' τὴν πολλὴ ἀγάπη ξεχνάω τ' ὄνομά του 6, 60.
ἄρον ἄρον 4, 101.
ἀρπάζω ἀπὸ τα μοῦτρα 5, 5.
ἀρχίζει τὸ μάγγανο 4, 96.
ἀρχίζει τὸ μαγγανοπήγαδο 4, 96.
ἄς ὄψεται, ἄς ὄψωνται, νὰ ὄψεσαι 4, 100.
ἀσθενῆς καὶ ὀδοιπόρος νόμον οὐκ ἔχουσι 6, 75.
ἄς πάῃ καὶ τὸ παλιάμπελο 6, 5.
ἄς τὰ βλέπη, ἄς τὰ βλέπουν 4, 100.
αὐτὴ ἢ ἀρρώστια εἶναι Θεὸς φυλάξῃ! 6, 6.
αὐτὸ μᾶς ἔλειπε 6, 5.
αὐτὸς εἶναι Θεέ μου φύλαγε 6, 5.
αὐτὸς εἶναι καὶ ἄλλος δὲν εἶναι 6, 6.
ἀφίνω ἔς τὸν τόπο 6, 6.
ἀφοῦ οἱ πέτρες κυλοῦνε, οἱ βόλοι τί νὰ ποῦνε 6, 60.

Β

βάζει τὸ δάχτυλό του 4, 96.
βάζω βούλλα 4, 99.

βάζω εύλογητό 5, 5.
 βάζω κάτω την ούρά 4, 97.
 βάζω λυτούς και δεμένους 5, 5.
 βάζω μέσα 5, 6.
 βάζω νερό 'ς τὸ κρασί 4, 97.
 βάζω 'ς τὰ σκέλια τὴν ούρά 4, 97.
 βάζω 'ς τὰ στενά 5, 9.
 βάζω 'ς τὸ ράφι 5, 6.
 βάζω 'ς τὸ χρονοντούλαπο 5, 6.
 βάζω τὰ γυαλιά μου 5, 44.
 βάζω τὰ δυὸ του πόδια σ' ἓνα παπούτσι 5, 9.
 βάζω τὰ πόδια 'ς τοὺς ὄμους 5, 40.
 βάζω τὴν κουλούρα 6, 6.
 βάζω τὴν ούρά μου 4, 96.
 βάζω τὸ κεφάλι κάτω 5, 7.
 βάλ' του ρίγανη 6, 6 καὶ 24.
 βαράω 'ς τὸ σταυρὸ 4, 97.
 βαρειά εἶναι ἢ καλογερικὴ 6, 7.
 βαστάει τὴν ψυχὴ μὲ τὰ δόντια 4, 97.
 βαστάει ψηλὴ μύτη 6, 15.
 βαστῶ μὲ τὰ δόντια 4, 97.
 βαστῶ πισινὴ 5, 7.
 βαστῶ τὰ γκέμια καλὰ 5, 7.
 βαστῶ τὴ θέσι μου 5, 7.
 βαστῶ τιμόνι 5, 8.
 βαστῶ χαραχτήρα 5, 8.
 βγάζω 'ς τὰ φόρα ἢ 'ς τὴ φόρα 6, 7.
 βγάζω τὰ κάστανα ἀπὸ τὴ φωτιά 5, 8.
 βγάζω τὴν ούρά μου 4, 96.
 βγάζω τὸν ἐπιούσιο 6, 7.
 βγαίνει ἀπὸν' ἀπάνω 5, 9.
 βγαίνει ἔξω ἀπ' τὰ ροῦχα του 6, 60.
 βγαίνω 'ς τὰ φόρα ἢ 'ς τὴ φόρα 6, 7.
 βγαίνω 'ς τὴν τρυφερίτσα 5, 98.
 βγαίνω 'ς τὸ κλαρὶ 5, 9.
 βγάλε τὸν περιδρομο 5, 31.
 βγῆκε μονοκούκκι 6, 25.
 βλέπω τὰ στενά 5, 9.
 βλέπω τὸν οὐρανὸ σφοντύλι 6, 7.
 βούλλα 4, 99.
 βουλλώνω στόματα 6, 8.
 βουλλώνω τρυῖπες 6, 8.
 βράζει τὸ καζάνι 5, 9.
 βράχηκα ὡς τὸ κόκκαλο 4, 128.
 βρῆκε ὁ Φίλιππος τὸ Ναθαναήλ 6, 60.
 βρῆκε τὸ δάσκαλό του 5, 10.
 βρῆκε τὸ μαστορὴ του 5, 10.
 βρικόλακας 5, 30.
 βρίσκονται 'ς τὰ μαχαίρια 4, 117.
 βρίσκω τὴν ἀδύνατὴ του φλέβα 6, 8.

βρίσκω τὴ φλέβα του 6, 8.
 βρίσκω τὸ σφυγμὸ του 6, 8.
 βρομάει μπαρούτι 5, 10.
 βρομάει παλαμύδα 5, 10.
 βροντᾶ ἢ τσέπη 5, 10.
 βρώμικο ψάρι ἀγαπάει ἢ ρίγανη 6, 24¹.

Γ

γαῖα πυρὶ μειχθῆτω 6, 75.
 γελᾷ κάτω ἀπὸ τὰ μουστάκια του, γελᾷν
 καὶ τὰ μουστάκια του, γελᾷν καὶ τ' ἄφτιά
 του 6, 75.
 γελῶ 6, 39.
 γενεαὶ δεκατέσσαρες 4, 100-102.
 γερός πόντος 4, 103.
 γῆς Μαδιάμ 6, 40 καὶ 61.
 γιὰ ψύλλου πήδημα 6, 8.
 γίνεται τὸ κεφάλι μου καζάνι 5, 10.
 γίνεται τὸ μυαλό μου κουρκούτι 5, 32.
 γίνομαι καπνὸς 6, 61.
 γίνομαι Λούης 4, 103.
 γίνομαι μπαρούτι 5, 10.
 γίνομαι ξεφτέρι 5, 41.
 γίνομαι περδίσι 4, 103.
 γίνομαι φούρκα 5, 41.
 γινόμαστε ἀπὸ δυὸ χωριά 5, 11.
 γλωσσοτρῶγω 6, 30.
 Γομορρίτης 6, 39.
 γρουσούξης 6, 17.
 γυρεύει ψύλλους 'ς τ' ἄχρα 6, 9.
 γυρίζω σὰν τὴν ἀδικη κατάρα 5, 11.
 γύρισαν τὰ μάτια του σὰν σφοντύλι 6, 8.

Δ

δάγκωσε τὴ γλῶσσα σου! 6, 29.
 δεκάρικος λόγος 4, 103.
 δὲ λέω 5, 12.
 δὲν εἶναι γιὰ τὰ δόντια του 6, 9.
 δὲν εἶναι μὲ τὰ καλὰ του 5, 14.
 δὲν εἶναι 'ς τὰ καλὰ του 5, 14.
 δὲν εἶναι χρυσάφι κάθε πρᾶμα ποὺ γυαλί-
 ζει 6, 9.
 δὲν ἔμεινε λίθος ἐπὶ λίθον 6, 61.
 δὲν ἔχει Θεὸ 5, 12.
 δὲν ἔχει πίστι 5, 12.
 δὲν ἔχει τὸ Θεό του 5, 12.

¹ Νεωτέρω μελέτη μ' ἔπεισεν ὅτι τὸ βρώμα, βρωμῶ καὶ τὰ παράγωγα γραπτέον διὰ τοῦ ω.

δέν ἔχει ἔς τὸν ἥλιο μοῖρα 5, 12 καὶ 47.
 δέν ἰδρῶνει τ' ἀφτί μου 5, 103.
 δέν ἰδρῶνω 4, 103.
 δέν ἰδρῶνω ἀπὸ τέτοια 4, 103.
 δέν παίρνει πιά νερό 4, 104.
 δέν πιάνει χαρτωσιά 5, 12.
 δέν τὸ κουνάει 6, 9.
 δέν τὸν ἀφίνουν σὲ χλωρὸ κλαρὶ 5, 12.
 δέν τὸν χωνεύω 5, 24.
 δένω κόμπο 4, 104.
 δένω μαντήλι 4, 104.
 δένω τὰ σκυλλιά μὲ τὰ λουκάνικα 6, 20.
 δὲ σ' ἀγαπάει ἢ πεθερὰ 6, 4.
 διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων 5, 13.
 δίνει καὶ παίρνει 6, 9.
 δίνω ξύλο ἢ ξυλιές 6, 10.
 δίνω ἔς τὰ νεῦρα 6, 10.
 διωλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον
 καταπίνοντες 6, 61.
 δουλεύω τὴν ὑπόθεσι 6, 49.
 δουλεύω τὸν δεῖνα 6, 49.
 δώδεκα Ἀπόστολοι, ὁ καθένας μὲ τὸν πόνου
 του 6, 75.

Ε

ἐδῶ εἶσαι κ' ἐδῶ εἶμαι 5, 13.
 ἐδῶ σὲ θέλω 5, 13.
 εἶμαι γιὰ νὰ εἶμαι 6, 10.
 εἶμαι μὲ κατεβασμένα μοῦτρα 5, 19.
 εἶμαι παρὰ πέντε 6, 11.
 εἶμαι πού εἶμαι 6, 12.
 εἶμαι ἔς τὰ καλά μου 6, 11.
 εἶμαι ἔς τὰ σύγκαλά μου 6, 11.
 εἶμαι φούρκα 5, 41.
 εἶναι ἄγγελος 6, 76.
 εἶναι βίδα 5, 13.
 εἶναι γιὰ δέσιμο 4, 104.
 εἶναι γιὰ διάβασμα 4, 104.
 εἶναι γιὰ τὰ δόντια του; 6, 9.
 εἶναι γιὰ τὰ θυμάρια ἢ τὰ θυμαράκια 4, 104.
 εἶναι γιὰ τὰ πανηγύρια 4, 104.
 εἶναι γιὰ τὰ σίδερα 4, 104.
 εἶναι γιὰ τὸ σκοινὶ καὶ τὸ παλούκι 4, 95.
 εἶναι κατὰ Ἰσραὴλ 4, 115.
 εἶναι κι ἂν εἶναι! 6, 12.
 εἶναι μέλι γάλα 4, 104.
 εἶναι μὲ τὰ καλά του 5, 14.
 εἶναι μὲ τὴν ψυχὴ ἔς τὰ δόντια 4, 97.
 εἶναι μιὰ ζωγραφιά 6, 76.

εἶναι ντυμένος ἔς τὸ μαλλὶ 4, 94.
 εἶναι ντυμένος ἔς τὸ μετάξι 4, 94.
 εἶναι ξεσκολισμένος 4, 105.
 εἶναι πρώτης 5, 14.
 εἶναι σπίθα 5, 41.
 εἶναι σπέρτο μοναχὸ 5, 41.
 εἶναι ἔς τὰ καλά του 5, 14.
 εἶναι ἔς τὰ καλά του φεγγάρια 5, 14.
 εἶναι ἔς τὰ μαχαίρια 4, 117.
 εἶναι ἔς τὰ μέσα καὶ ἔς τὰ ἔξω 5, 14.
 εἶναι ἔς τὰ σωστά του 5, 14.
 εἶναι ἔς τὰ φεγγάρια του 5, 14.
 εἶναι ἔς τὴν ἀπάνω σκάλα 6, 4.
 εἶναι ἔς τὴν πέννα 4, 94.
 εἶναι ἔς τὴν τρίχα 4, 94.
 εἶναι ἔς τοὺς κακὲς του 4, 105.
 εἶναι ἔς τοὺς καλὲς του 4, 105.
 εἶναι φτωχὸ τ' ἀρνί, ἀλλ' ἔχει καὶ πλατειὰ
 οὐρὰ 6, 12.
 εἶναι φωτιά 5, 11.
 εἶναι ψηλομύτης 6, 14.
 εἶχε δὲν εἶχε 4, 105.
 ἐλάτε γνωστικοὶ νὰ φάτε τοῦ τρελλοῦ τὸ
 βιὸς 6, 12.
 ἐλάτε τρελλοὶ νὰ φάτε τοῦ γνωστικοῦ τὸ
 βιὸς 6, 12.
 ἕνας εἶναι ὁ Βέης 5, 15.
 ἕνας κ' ἕνας 5, 15.
 ἕνα φεγγάρι 5, 15.
 ἔνδυμα γάμου 6, 61.
 ἐνὸς χρόνου μέλημα | μιανῆς ὥρας τέλεμα
 6, 62 καὶ 65.
 ἐξαγοράζομαι 6, 13.
 ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρόν, ὅτι αἱ ἡμέραι
 πονηραὶ εἰσι 6, 13.
 ἐξορία τοῦ Ἀδάμ 5, 13.
 ἔξω φτώχεια 5, 20 καὶ 6, 13.
 ἔπεσε ἀπὸ τὰ σύννεφα 6, 14.
 ἔπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ 6, 14.
 ἔπεσεν ὁ κληρὸς ἐπὶ Ματθίαν 6, 76.
 ἐπικαλοῦμαι θεοὺς καὶ δαίμονας 5, 6.
 ἐπὶ ξύλου κρεμάμενος 4, 105.
 ἔρχομαι ἔς τὰ καλά μου 6, 11.
 ἔρχομαι ἔς τὰ λόγια σου 4, 105.
 ἔρχομαι ἔς τὰ σύγκαλά μου 6, 11.
 ἔρχομαι ἔς τὸ ψαχνὸ 5, 15.
 ἔρχομαι ἔς τὸ ψητὸ 5, 15.
 ἔρχονται ἔς τὰ μαχαίρια 4, 117.
 εὐλογεῖτε καὶ μὴ καταρᾶσθε 6, 62.
 ἔφαγε ἢ μούρη του χῶμα 5, 15.

ἔφαγε μὲ τὴ φύχτα τὸ μπαρούτι 5, 11.
 ἔφαγε τῆς χρονιάς του 5, 16.
 ἔφεξε 5, 49.
 ἔφτασ' ἡ ψυχὴ μου 'ς τὰ δόντια 4, 97.
 ἔφτασε ὁ κόμπος 'ς τὸ χτένι 4, 105.
 ἔφυγε κακὴν κακῶς 6, 63.
 ἔχει γερεῖς πλάτες 5, 45.
 ἔχει δόντι 4, 106 καὶ 5, 45.
 ἔχει καρδιά πέτρα 5, 17.
 ἔχει κεμέρι 4, 106.
 ἔχει λυμένο τὸ ζωνάρι του 5, 21.
 ἔχει μεσάνυχτα 5, 16.
 ἔχει μύτη 6, 14.
 ἔχει ὁ Θεὸς 5, 16.
 ἔχει πέρασι 4, 106.
 ἔχει πλάτες 5, 45.
 ἔχει πουγγι 4, 106.
 ἔχει σηκωμένη μύτη 6, 15.
 ἔχει τὴ φλέβα 6, 14.
 ἔχει τὸν περὶδρομο μέσα του 5, 30.
 ἔχει ψηλὴ μύτη 6, 14.
 ἔχουν χῶρια τὰ τσανάκια 5, 42.
 ἔχω δέσει, ἔχω δεμένο τὸ γάιδαρό μου 6, 15.
 ἔχω κατεβασμένα μοῦτρα 5, 19.
 ἔχω λόρδα 5, 20.
 ἔχω στομάχι 5, 16.
 ἔχω τὸ στομάχι μου, τὸ συκώτι μου, τὴν καρδιά μου, τὰ νεφρά μου κττ. 5, 16.

Z

ζαχαρένιος 5, 50.
 ζητάει καὶ ρέστα 4, 106.
 ζητάει τὴ μάνα του καὶ τὸν πατέρα του 4, 106.
 ζητάει ψύλλους 'ς τ' ἄχρεα 6, 9.
 ζωγραφιά 6, 76.
 ζωγραφιστὸς 6, 76.
 ζωὴ χαρισάμενη 4, 102.

H

ἡ ἀγορὰ βρομαίει ἀπὸ τὸ δεῖνα πρᾶμα 5, 16.
 ἡ γλῶσσα του κόβει καὶ ράβει 6, 15.
 ἡ δουλειὰ πάει γαϊτάνι 4, 122.
 ἡ ἐσχάτη πλάνη χεῖρων τῆς πρώτης 6, 62.
 ἡ κοιλιὰ μου βαράει ταμπουρᾶ 5, 27.
 ἡ κοιλιὰ του παίζει βιολι 6, 16.
 ἡ κοιλιὰ του παίζει Καραϊσκάκη 6, 15.
 ἡ κοιλιὰ του παίζει ταμπουρᾶ 6, 16.
 ἥλιος μὲ δόντια 4, 107.

ἡ μάνα χάνει τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί τὴ μάνα 6, 16.
 ἡ παπᾶς παπᾶς ἡ ζευγᾶς ζευγᾶς 6, 62.
 ἦρθα μὲ τὴν ψυχὴ 'ς τὸ στόμα 4, 98.
 ἦρθαν τ' ἄγρια νὰ διώξουν τὰ ἡμερα 6, 16.
 ἦρθε ἡ τυφλοβδομάδα 6, 18.
 ἦρθε ὁ κόμπος 'ς τὸ χτένι 4, 105.
 ἦρθε σῶσον ἐλέησον 5, 37.
 ἡ σάρα, ἡ μάρα καὶ τὸ κακὸ συναπάντημα 6, 16.
 ἡ τυφλομάδα 6, 18.
 ἡ φτώχεια θέλει καλοπέρασι 6, 18.

θὰ γυρίση ὁ τροχὸς 6, 19.
 θὰ ἔρθῃ ἡ τυφλοβδομάδα 6, 18.
 θάλασσα 5, 38.
 θαλασσόλυκος 6, 73.
 θὰ πάη πού θὰ πάη 6, 19.
 Θεέ μου, φύλαγε! 6, 5.
 Θεὸς φυλάξη! 4, 107 καὶ 6, 5.
 θεωρία ἐπισκόπου καὶ καρδιά μυλωνᾶ 6, 19.
 θολώνω τὰ νερά 4, 128.
 τοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου 5, 17.

κάθε καρδιᾶς καρῦδι 4, 107 καὶ 6, 16.
 κάθε κατεργάρις 'ς τὸ μπάγκο του 6, 20.
 κάθε μέρα δὲν εἶναι τοῦ παπποῦ 6, 20.
 κάθε πέρσι καὶ καλύτερα 6, 20.
 κάθε φεγγάρι 5, 15.
 κάθομαι μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια 5, 36.
 κάθομαι 'ς τὸ ράφι 4, 111.
 καὶ ποῦ εἶσαι ἀκόμα! 6, 20.
 καὶ τὸ εἶνα κακὸ καὶ τὸ ἄλλο ψυχρὸ 6, 20.
 καὶ τῶν γονέων 6, 21.
 καὶ ὑπερυψοῦται 6, 21.
 κακά 'ν' τὰ ψέματα 6, 22.
 κακά, ψυχρὰ κι ἀνάποδα 6, 21 καὶ 22.
 κακὴν κακῶς 6, 63.
 κακιὰ πεθερᾶ 6, 4.
 κακὸ καὶ ψυχρὸ 6, 20 καὶ 63.
 κακὸ νὰ μὴν ἔχουμε! 6, 21.
 κακὸ συναπάντημα 6, 16.
 καλαμαρᾶς 4, 94.
 κάλλιο πέντε καὶ 'ς τὸ χέρι, | πάρα δέκα καὶ καρτέρει 6, 22.
 κάλπικος παρῶς 6, 58.

καμαρώνει σὰ Γύφτικο σκερπάνι 6, 23.
 κάνει τὸν βαρὺ καὶ τὸν ἀσήκωτο 5, 18.
 κάνει τὸν κόκορα 5, 18.
 κάνουμε χωριὸ 5, 11.
 κάνω μαῦρα μάτια 6, 64.
 κάνω νέο ἢ καινούργιο συκῶτι 6, 38.
 κάνω πέτρα τὴν καρδιά μου 5, 17.
 κάνω συκῶτι 6, 38.
 κάνω τὰ στραβά μάτια 5, 17.
 κάνω τὴν πάπια 4, 107.
 κάνω τὴν τύχη μου 5, 17.
 κάνω τὸ κομμάτι μου 6, 63.
 κάνω τὸ κορόιδο 4, 107.
 κάνω τὸν νταῆ 4, 108.
 κάνω τὸν ψόφιο κοριὸ 6, 63.
 κάνω τόπο τῆς ὀργῆς 6, 10.
 κάνω τὸ σταυρό μου 5, 18.
 κάνω τοῦ κεφαλιοῦ μου 6, 23.
 κάνω τράκα 6, 23.
 κάνω φτερά 5, 49.
 κάπου σὲ εἶδα, κάπου μὲ εἶδες 5, 18.
 κατὰ ἡλιοῦ 4, 114.
 κατὰ Θεοῦ 4, 114.
 κατακλυσμὸς Κυρίου 5, 19.
 κατὰ κρημοῦ 4, 114.
 καταλαβαίνω τὸ σφυγμὸ του 6, 8.
 καταπέτασμα 6, 54.
 καταπίνω τὴ γλῶσσα μου 5, 19.
 κατεβάζει τὴ μύτη 6, 15.
 κατεβάζει τὸ κεφάλι του 6, 23.
 κατεβάζω ἔς τὴ γῆ 6, 48.
 κατεβάζω τὰ μάτια 5, 19.
 κατεβάζω τὰ μοῦτρα 5, 19.
 κατεβάζω τ' ἄφτια 5, 19.
 κατεβαίνω ἔς τὸν Ἄδη 6, 4.
 κάτι πάει κ' ἔρχεται 6, 23.
 κάτι τρέχει ἔς τὰ Γύφτικα 5, 20.
 κάτι τρώγεται 5, 20 καὶ 6, 24.
 κεραμίδα 5, 46.
 κ' ἔτσι κι ἄλλιῶς κακὰ καὶ ψυχρὰ 6, 24.
 κ' ἔτσι μαῦρα κι ἄλλιῶς σκοτεινὰ 6, 24.
 κλείνω τρῦπες 6, 8.
 κόβει λόρδα 5, 20 καὶ 27.
 κόβει ὁ νοῦς του 6, 23.
 κόβει τὸ κεφάλι του 6, 23.
 κόβει τὸ μάτι του 6, 25.
 κόβει τὸ μυαλό του 6, 23.
 κόβει τὸ σπαθί του 5, 36.
 κόβω 5, 20 καὶ 6, 24.
 κόβω βόλτες 4, 108.

κόβω δαγκωνιά 4, 108.
 κόβω τσιμπιά 4, 108.
 κόβω φάτσα 6, 23.
 κοιμᾶται τοῦ καλοῦ καιροῦ 6, 52.
 κολοκύθια μὲ ρίγανη 6, 24.
 κολοκύθια ἔς τὸ πατερό 6, 25.
 κομμάτια νὰ γίνῃ! 4, 117.
 κοντὰ ἔς τὸ νοῦ καὶ ἡ γνώσι 5, 21.
 κοντὸς ψαλμὸς ἀλληλοῦια 4, 108.
 κουβέντα τοῦ καλοῦ καιροῦ 6, 52.
 κουβεντιάζει τοῦ καλοῦ καιροῦ 6, 52.
 κουκιά μετρημένα 6, 25.
 κουλούρα 6, 6.
 κουτόχορτο 6, 54.
 κούφια ἢ γῆς ποὺ τ' ἀκούει 6, 26.
 κούφια ἢ ὄρα ποὺ τ' ἀκούει 6, 26.
 κόψε τὸ λαιμό σου 6, 26.
 κρατῶ μὲ τὰ δόντια 4, 97.
 κρατῶ πισινὴ 5, 7.
 κρατῶ χαραχτήρα 5, 8.
 κρεμάει ἢ ἔχει κρεμασμένο τὸ ζωνάρι του 5, 21.
 κρεμάνω 6, 6.
 κρεμάω μοῦτρα 5, 19.
 κρύο μὲ δόντια 4, 107.
 Κύριε τῶν δυνάμεων! 5, 21.

Λ

λάκκο ἔχει ἢ φάβα 6, 26.
 λάσπη ἢ δουλειά 5, 22.
 λόγια τῆς καρβάνας 5, 22.
 λόρδα 5, 20.
 λορδοκόφτης 5, 21.
 λόρδος 5, 20.
 λούζω μὲ βρισιές 4, 109.

Μ

μαζεύει γράμματα 4, 109.
 μαζεύει γραφές 4, 109.
 μαζεύει ὑπογραφές 4, 109.
 μάζεψέ τα 6, 44.
 μαζί μὲ τὰ ξερὰ καίονται καὶ τὰ χλωρὰ 6, 27.
 μάρα 6, 16 κέξ.
 μαύρισε τὸ μάτι μου 6, 64.
 μαῦρο καὶ τῶν γονέων 6, 21.
 μέγας εἶ, Κύριε! 4, 109 καὶ 5, 21.
 μὲ κόβει ἢ κοιλιὰ μου 5, 22.
 μένω ἔξω τοῦ νυμφῶνος 4, 110.
 μένω κόκκαλο 6, 27.

μένω με τή γλύκα 5, 22.
 μένω 'ς τή γωνιά 4, 93.
 μένω 'ς τόν τόπο 6, 6.
 μένω 'ς τὸ ράφι 4, 94.
 με ξένα κόλλυβα 4, 140.
 μεριμνᾷ καὶ τυρβάζει περὶ πολλὰ 6, 76.
 μέσ' 'ς τὸ νερὸ 4, 116.
 με τὰ ὄλα του 5, 23.
 μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων 4, 101.
 με τὸ πρῶτο 5, 23.
 με τὸ σπαθί 5, 36.
 με τὸ σταυρὸ 'ς τὰ χέρια 5, 22.
 μέχρι τρίτου οὐρανοῦ 6, 48 καὶ 64.
 μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου 6, 65.
 μὴ λές μεγάλο λόγο 6, 65.
 μὴ μου ἄπτου 6, 28.
 μὴ μου τοὺς κύκλους τάραττε 6, 65.
 μήτε γάτα μήτε ζημιὰ 5, 23.
 μήτε ψύλλος 'ς τὸν κόρφο του 6, 28.
 μιὰ καὶ καλὴ 4, 110.
 μιανῆς ὥρας δουλειὰ | ἐνὸς χρόνου τεμπελιὰ 6, 62 καὶ 65.
 μιὰ σου καὶ μιὰ μου 4, 110.
 μιὰ 'ς τὸ καρφί καὶ μιὰ 'ς τὸ πέταλο 5, 24.
 μιὰ τοῦ κλέφτη, δυὸ τοῦ κλέφτη, τρεῖς καὶ τὴν κακὴ του μέρα 6, 28.
 μιὰ τρῦπα 'ς τὸ νερὸ 6, 28.
 μιὰ φορὰ 5, 23.
 μιὰ χαρὰ 5, 24.
 μιὰ χαρὰ καὶ δυὸ τρομάρες 5, 24.
 μικρᾶτα 4, 95.
 μιλάει με μισὲς λέξεις 5, 24.
 μιλάει με τὰ σωστά του 5, 14.
 μιλάει μονοσύλλαβα 5, 24.
 μιλῶ μ' ἀνοιχτὰ χαρτιὰ 4, 115.
 Μιχάλης 6, 58.
 μνήστητί μου, Κύριε! 4, 101.
 μ' ὄλη μου τὴν καρδιά 5, 50.
 μονὰ ζυγὰ τὰ θέλει δικὰ του 6, 29.
 μοῦ βγαίνει ξινὸ 4, 110.
 μοῦ βγαίνει ξινὸ τὸ φαεῖ 4, 110.
 μοῦ βγαίνει τὸ φαεῖ ἀπὸ τὴ μύτη 4, 110.
 μοῦ 'βγαλε ξινὸ τὸ καλὸ πού μοῦ ἔκαμε 4, 110.
 μοῦ βγήκε ἡ Παναγιά 4, 111.
 μοῦ βγήκε ἡ πίστι 4, 111.
 μοῦ βγήκε τὸ λάδι 4, 111.
 μοῦ γίνεται στενὸς χορσὲς 4, 111.
 μοῦ δίνει φτερὰ 5, 49.
 μοῦ κάθεται 'ς τὸ στομάχι 5, 24.

μοῦ κάνει καρδιά 5, 50.
 μοῦ κατεβαίνει 4, 111.
 μοῦ κόλλησετσιμπούρι 4, 123.
 μοῦ 'ρχεται ὁ οὐρανὸς σφοντύλι 6, 7.
 μοῦ φαίνεται ὁ οὐρανὸς σφοντύλι 6, 7.
 μπαίνει με τὸ σακκὶ καὶ βγαίνει με τὸ βελόνι 6, 29.
 μπαίνω μέσα 5, 6.
 μπαίνω 'ς τὸ ράφι 4, 111 καὶ 5, 6.
 μπαίνω 'ς τὸ χρονοντούλαπο 5, 6.
 μπῆκαν οἱ ψύλλοι 'ς τ' ἀφτιά του 6, 29.
 μπῆκε ἡ κουλούρα 6, 6.
 μπῆκε ὁ Ἀράπης ἢ ὁ καλόγερος 'ς τὸ τσουκάλι 5, 25.
 μπουμπούκι 6, 39.
 μπρὸς βαθὺ ἢ γκρεμὸς καὶ πίσω ρέμα 6, 24 καὶ 29.
 μυρίζει μπαρούτι 5, 10.
 μύρισε, κυρά, μύρισε, ἀφέντη 5, 25.
 μύτη 6, 15 καὶ 39.

N

νά ἰδοῦμε τί ψάρια θὰ πιάση 6, 65.
 νά μὴ τὸ πῆς μήτε τοῦ παπᾶ 5, 25.
 νά ὄψεσαι! 6, 65.
 νά ὄψεται! 4, 100.
 νά πῆ κανεῖς καὶ τοῦ στραβοῦ τὸ δίκαιο 5, 46.
 νά πῆ κανεῖς καὶ τοῦ φτωχοῦ τὸ δίκαιο 5, 46.
 νά τύχη μιὰ φορὰ 5, 17.
 νά φάς τὴ γλῶσσα σου! 6, 29.
 νερουλιάζει τὸ μυαλὸ 5, 32.
 νίλα, νίλες 6, 33.
 νίπτω τὰς χεῖρας 6, 66.
 ντύνομαι 'ς τὸ φτερὸ 5, 50.
 νῦν καὶ αἰεὶ 4, 112.
 νῦν καὶ ἀμὴν 4, 112.

Ξ

ξεκουμπίσου 6, 44.
 ξεραῖλα 'ς τὴν ἀγάπη μας 4, 112.
 ξοδεύω τὰ μαλλοκέφαλά μου 4, 118.

O

ὁ ἀποθανὼν δεδικαίωται 6, 30.
 ὁ ἕνας τὸ μακρὺ του κι ὁ ἄλλος τὸ κοντό του 5, 25.

- ὁ ἔρωτας εἶναι τυφλὸς 6, 18.
 ὁ Θεὸς ἀγαπάει τὸν κλέφτη, ἀγαπάει καὶ τὸν νοικοκύρι 6, 30.
 ὁ Θεὸς κ' ἡ ψυχὴ του 5, 25.
 ὁ Θεὸς σκάλες ἀνεβάζει καὶ σκάλες κατεβάζει 6, 30.
 ὁ κόσμος βρομάει ἀπὸ τὸ δεῖνα πρᾶμα 5, 16.
 ὁ κόσμος τὸ ἔχει τούμπανο κ' ἔμεῖς κρυφὸ καμάρι 6, 30.
 ὄλα κι ὄλα 5, 26.
 ὄλα τὰ στραβά καρβέλια ἢ νύφη τὰ κάνει 6, 31.
 ὄλα τὰ στραβά καρβέλια ἢ στραβὴ πινακωτὴ τὰ κάνει 6, 31.
 ὄλα τὰ ἔχει ἢ Ζαφειρίτσα, μόνο ὁ φερετζές τῆς λείπει 6, 66.
 ὄλος κι ὄλος 5, 26.
 ὄλο τὸ ἴδιο τροπᾶρι 4, 119.
 ὁ μὴ ἐργαζόμενος μηδὲ ἐσθιέτω 6, 67.
 ὄνομα καὶ μὴ χωριὸ 5, 26.
 ὄνομα καὶ πρᾶμα 5, 27.
 ὁ νοῦς του ἔς τὸ κεχρὶ 4, 112 καὶ 5, 27.
 ὁ νοῦς του ἔς τὸ ψητὸ 5, 27.
 ὁ παθὸς μαθὸς 6, 31.
 ὁ παπᾶς βάζει τὴν κουλούρα 6, 6.
 ὅποιος ἀνακατεύεται μὲ τὰ πίτουρα τὸν τρών οἱ κόττες 6, 67.
 ὅποιος ζητάει τὰ πολλὰ χάνει καὶ τὰ λίγα 6, 67.
 ὅπου δὲ δίνει ὁ Θεὸς παιδιὰ, δίνει ὁ διάβολος ἀνίψια 6, 68.
 ὅπου ὁ παπᾶς πᾶν καὶ τὰ ράσα 5, 3.
 ὅπου ὅπου 4, 112.
 ὅπου φτωχὸς κ' ἡ μοῖρα του 5, 25.
 ὅπου φύγη φύγη 5, 26.
 ὅπως ὅπως 4, 112.
 ὀργὴ Κυρίου 4, 127.
 ὄσοι πιστοὶ 4, 113.
 ὄσο νὰ πῆς 5, 12.
 ὄστις ἐπρόλαβε τὸν Κύριον εἶδε 5, 27.
 οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνη 6, 57.
 ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος σωθήσεται 6, 68.
 οὔτε ζωγραφιστὸ δὲ θέλω νὰ τὸν βλέπω! 6, 76.
 οὔτε λίγο οὔτε πολὺ 6, 68.
 ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ 6, 69.
 ὄχι παίζουμε! 6, 31.
 ὁ χορὸς πάει γαϊτάνι 4, 122.
 ὁ Ψευτοθόδωρος 6, 31.
- Π
- πάει γόνα 4, 113.
 πάει ἢ καρδιά ἔς τὴ θέσι της 6, 32.
 πάει κακὴν κακῶς 6, 63.
 πάει καπνὸς 4, 113.
 πάει κατὰ διαβόλου 4, 114.
 πάει κατὰ Θεοῦ 4, 114.
 πάει κατὰ Ἰσραὴλ 4, 114.
 πάει κατὰ Καπερναοῦμ 4, 114.
 πάει κατὰ κρημνοῦ 4, 114.
 πάει κατ' ἀνέμου 4, 114.
 πάει περίπατο 6, 32.
 πάει σὰν τὸ σκυλλὶ ἔς τ' ἀμπέλι 6, 39.
 πάει ἔς τὸν περίδρομο 5, 29.
 πάει ἔς τὸ χρονοντούλαπο 5, 6.
 παθαίνω δουλειές μὲ φούντα 6, 33.
 παθαίνω νίλα, νίλες 6, 33.
 παθαίνω τῶν παθῶν μου τὸν τάραχον 6, 33.
 παθαίνω τρακ 6, 33.
 παίζει ἢ κοιλιὰ μου βιολὶ 5, 21.
 παίζει ἢ κοιλιὰ μου λαοῦτο 5, 21.
 παίζει ἢ κοιλιὰ μου ταμπουρᾶ 5, 21 καὶ 27.
 παίζει λόρδα 5, 20.
 παίζ' ἢ γάτα μὲ τὸ ποντίκι 6, 34.
 παίζω μ' ἀνοιχτὰ χαρτιά 4, 115.
 παίζω τὸ κομμάτι μου 6, 63.
 παίζω τὸ τελευταῖο μου χαρτὶ 4, 115.
 παίρνει τὴ δόσι του 6, 43.
 παίρνεις ἀντίδωρο ἀπ' τὸ χέρι του 6, 68.
 παίρνω ἀπάνω μου 5, 28.
 παίρνω βόλτα 4, 108.
 παίρνω δρόμο 4, 123.
 παίρνω μυρωδιὰ 4, 115.
 παίρνω ξυστρί 4, 123.
 παίρνω σβάρνα 5, 28.
 παίρνω ἔς τὰ σοβαρὰ 6, 68.
 παίρνω τὰ βουνὰ 4, 115.
 παίρνω τὰ βρεμένα μου 4, 126.
 παίρνω τὰ μάτια μου καὶ φεύγω 5, 32.
 παίρνω τὴν ἀπάνω βόλτα 4, 108.
 παίρνω τὴν κάτω βόλτα 4, 108.
 παίρνω τὸ κεφάλι μου καὶ φεύγω 5, 32.
 παίρνω τὸ σφυγμὸ του 6, 8.
 παίρνω φύσημα 4, 124.
 παλιά μου τέχνη κόσκινο 6, 34.
 παλληκᾶρι τῆς φακῆς 5, 28.
 παννὶ μὲ παννὶ 4, 115.
 παρακαλῶ! 6, 34.
 παρατεντώνω τὸ σκοινὶ 4, 119.

παρατραυῶ τὸ σκοινὶ 4, 119.
 παρὰ τρίχα 4, 125.
 πᾶρε πόδι 5, 28.
 πᾶρε τὸν ἕνα καὶ χτύπα τὸν ἄλλον 6, 34.
 πατῶ πόδι 6, 34.
 πάω γιὰ μαλλὶ καὶ βγαίνω κουρεμένος 6, 35.
 πάω κατ' ἀμπελιοῦ 4, 114.
 πάω κατὰ ἡλιοῦ 4, 114.
 πάω μὲ τὰ νερά του 4, 116.
 πάω πίσω 6, 35.
 πάω 'ς τὰ πόδια 5, 31.
 πάω 'ς τὰ σκοτεινά, 'ς τὰ στραβά, 'ς τὰ τυ-
 φλά 6, 41.
 πάω 'ς τὴν ἄκρη τοῦ κόσμου 6, 35.
 πάω 'ς τὸ χρονοντούλαπο 5, 6.
 πεθαίνω 'ς τὴν ψάθα 6, 35.
 πείθεσθε τοῖς ἡγουμένους ὑμῶν 6, 35.
 πεῖνα καὶ τῶν γονέων 6, 21.
 πειράζω 'ς τὸ ὁμοούσιο 6, 41.
 περιδρόμιασε 5, 30.
 περιδρομος 5, 29.
 περιδρομος νὰ σὲ πιάση 5, 31.
 περνάει ζωὴ καὶ κόττα 5, 31.
 περνάει τὴν κουλούρα 6, 6.
 περνάει τοῖς τάξεις ἀβρόχοις ποσὶ 6, 3.
 πετάει μὲ ξένα φτερά 5, 49.
 πέσε, πίτα, νὰ σὲ φάω 6, 69.
 πετάω τὰ μυαλά μου 6, 36.
 πετάω τὴ σκούφια μου 6, 36.
 πέτρα τῆς ὑπομονῆς 5, 17.
 πετσὶ καὶ κόκκαλο 6, 36.
 πέφτει ἢ μύτη του 6, 15.
 πέφτω ἀπὸ τὰ σύννεφα 6, 14 καὶ 36.
 πέφτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ 6, 14.
 πέφτω ἔξω 4, 122.
 πέφτω μὲ τὰ μοῦτρα 5, 31.
 πέφτω 'ς στὰ πόδια 5, 31.
 πηγαίνω μέσα 5, 6.
 πῆγε καπνὸς 7, 118.
 πῆζει τὸ μυαλὸ 5, 32.
 πῆρε συχωροχάρτι 5, 13.
 πῆρε τὰ μοῦτρα του κ' ἤρθε 5, 32.
 πῆρε ψηλὰ τὸν ἀμανὲ 4, 122.
 πιάνω τόπο 6, 36.
 πιστεύω 'ς τὰ τυφλά 6, 41.
 πίσω ἢ ἀχλάδα τὴν οὐρὰ 6, 37.
 πίσω μου σ' ἔχω 6, 37.
 πίσω πάλι 5, 32.
 πλερώνω τὰ σπασμένα 5, 32.
 πλούσια τὰ ἐλέη σου 6, 42.

πνίγεται σ' ἕνα κουτάλι νερὸ 6, 69.
 ποιὸς δὲ θέλει τὸ φῶς του; 5, 16.
 ποιὸς εἶδε τὸ Θεὸ καὶ δὲν τὸν ἐφοβήθη! 5, 33.
 ποιὸς τὴ χάρι του 5, 33.
 πολυτεχνίτης κ' ἐρημοσπίτης 6, 37.
 πότε πρόκοψ' ἢ καημένη; | τὸ Σαββάτο ποῦ
 σημαίνει 6, 37.
 ποῦ θὰ πάη! 5, 33.
 πουλάει τὴν ψυχὴ του 'ς τὸ διάβολο 6, 37.
 πουλάω μὲ τὴ βούλλα 4, 100.
 ποὺ νά! 4, 116.
 ποὺ σὲ εἶδα; ποῦ μὲ εἶδες; 5, 18.
 πρᾶμα τῆς πέννας 4, 95.
 πρᾶμα τοῦ κουτιοῦ 4, 124.
 πρῆζω τὸ συκώτι 6, 38.
 πρῶτα ὁ Θεὸς 5, 33.
 πρῶτος καὶ καλύτερος 6, 38.
 πτωχὸς τῷ πνεύματι 6, 38.
 πῶς τοῦ πάει τοῦ κασίδη ἢ μαργαριταρένια
 σκούφια 6, 38.

P

ράγισε τὸ γυαλὶ ἢ ραγισμένο γυαλὶ 5, 33.
 ρίχνω μὲ τὰ μοῦτρα 5, 31.
 ρίχνω μαύρη πέτρα πίσω μου 5, 34.
 ρίχνω πέτρα πίσω μου 5, 34.
 ρίχνω πόντους 5, 34.
 ρίχνω στάχτη 'ς τὰ μάτια 6, 69.
 ρίχνω τὸ κεφάλι κάτω 5, 7.

Σ

σ' ἀγαπάει ἢ πεθερὰ 6, 4.
 σὰ θέλ' ἢ νύφη κι ὁ γαμπρός, | τύφλα νά 'χῃ
 ὁ πεθερὸς 6, 70.
 σὰ νερὸ 4, 116.
 σὰν καὶ τί! 5, 34.
 σὰν ὁ διάβολος τὸ λιβάνι 5, 35.
 σὰν τὰ χιόνια 5, 35.
 σάρα 6, 16 κἔξ.
 σὰν σ' ἀρέση, μπάρμπα Λάμπρο, ξαναπέρνα
 ἀπ' τὴν Ἄντρο 6, 39.
 σὰν τὸ σκυλλὶ 'ς τὰ ἀμπέλι 6, 39.
 σὲ γέλασαν 6, 39.
 σηκώνει μπαῖράκι 4, 116.
 σηκώνει νερὸ 4, 117.
 σηκώνει παντιέρα 4, 116.
 σηκώνεται ἢ τρίχα 5, 35.
 σηκώνεται τὸ πετσὶ 5, 35.

- σηκώνω τὰ πόδια μου ἔς τοὺς πλάτες μου 5, 28.
 σκάω κανόνι 5, 35 καὶ 6, 50.
 σκάω μύτη 6, 39.
 Σόδομα καὶ Γόμορρα 6, 39 καὶ 61.
 σορολόπ 6, 50.
 σοῦ ἐμειδίασαν 6, 39.
 σπαθὶ 5, 36.
 σπάω πλάκα 5, 36.
 σπέρνω ξιζάνια 6, 40.
 ἔς τὰ καλὰ καθούμενα 6, 40.
 ἔς τὰ κομμάτια 4, 117.
 ἔς τὰ μαχαίρια 4, 117.
 ἔς τὰ σκοτεινὰ 6, 40 καὶ 41.
 ἔς τὰ στραβὰ 6, 40 καὶ 41.
 ἔς τὰ τυφλὰ 6, 40 καὶ 41.
 σταυρώνω τὰ χέρια 5, 36.
 στάχτη καὶ τσιμέντο 6, 70.
 στέκομαι μὲ τὸ κεφάλι ψηλὰ 6, 70.
 στέλνω 6, 41.
 ἔς τὴν παρακάτω γειτονιά 4, 117.
 ἔς τὴν πέννα 4, 94.
 ἔς τὴν τρίχα 4, 125.
 ἔς τὴ φωνὴν καὶ ὁ Λάζαρος 4, 118.
 ἔς τὴ χάσι καὶ ἔς τὴ φέξι 5, 15.
 ἔς τὸ Θεό σου! 4, 118.
 ἔς τὸ ὁμοούσιο 6, 41.
 ἔς τοῦ κουφοῦ τὴν πόρτα | ὅσο θέλεις βρόν-
 τα 6, 78.
 ἔς τὸ φτερό 5, 50.
 στρογγυλοκάθισε 6, 41.
 συζητῶ μ' ἀνοιχτὰ χαρτιά 4, 115.
 σὺ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλήμ; 6, 42.
 σῦρε ἔς τὸν περὶδρομο 5, 29.
 σφάλλω ἔς τὸ ὁμοούσιο 6, 41.
 σφίγγω τὸν πόνο μου 4, 118.
 σῶσον ἐλέησον! 5, 36.

Τ

- τὰ βλέπω σκοῦρα 5, 37.
 τὰ βρίσκω μπαστούνια 5, 37.
 τὰ βρίσκω σκοῦρα 5, 37.
 τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ 6, 42.
 τάζει λαγούς μὲ κουδούνια 5, 37.
 τάζει λαγούς μὲ πετραχήλια 5, 37.
 τὰ θαλασσώνω 5, 38.
 τὰ ἴδια Παντελάκη μου, τὰ ἴδια Παντελῆ
 μου 6, 42.
 τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα 5, 37.
 τὰ καλὰ τοῦ Γιάννη τὰ θέλουμε, τὸ Γιάννη
 δὲν τὸν θέλουμε 6, 43.
 τὰ ἔκανε γῆς Μαδιάμ 6, 61.
 τὰ κάνουν πλακάκια 5, 38.
 τὰ κάνω θάλασσα 5, 38.
 τὰ κάνω κεραμιδαρεῖο 6, 70.
 τὰ κάνω μούσκεμα 6, 71.
 τὰ κοπανάει 6, 43.
 τὰ κοπανάει τὰ σκονάκια του 6, 43.
 τὰ λάθη εἶναι γιὰ τοὺς ἀνθρώπους 6, 43.
 τὰ λάθη πληρώνονται 6, 44.
 τὰ λέει τῆς πεθερᾶς γιὰ νὰ τ' ἀκούσῃ ἡ νύφη
 6, 44.
 τὰ λέει μασημένα 6, 71,
 τὰ μασάει 6, 71.
 τὰ μαζεύω 6, 44.
 τὰ μαλλοκέφαλα 4, 118.
 τὰ μάτια σου τέσσερα, δεκατέσσερα, εἰκοσι-
 τέσσερα 4, 118.
 τὰ μετρῶ ἔς τὰ δάχτυλα 5, 38.
 τὰ ξέρω ἔς τὰ δάχτυλα 5, 38.
 τὰ ξέρω τὰ κατατόπια 6, 71.
 τὰ παθήματα γίνονται μαθήματα 6, 44.
 τὰ παίζω ὅλα γιὰ ὅλα 6, 44.
 τὰ παίρνει τὰ σκονάκια του 6, 43.
 τὰ παίρνω τοὺς μετρητοῖς 6, 50.
 τὰ παραπαίρνει τὰ σκονάκια του 6, 43.
 τὰ πίνει τὰ σκονάκια του 6, 43.
 τὰ σχόλια δίνουν καὶ παίρνουν 6, 10.
 τὰ τίναξε 5, 39.
 τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι 6, 44.
 τὰ φέρνω σκοῦρα 5, 37.
 τὰ χάνει 5, 39.
 τὰ ἔχει τεζάρει 5, 39.
 τὰ ἔχει τετρακόσια 4, 119.
 τὰ ἔχει χαμένα 5, 39.
 τὰ ἔχω σκοῦρα 5, 37.
 τ' εἶν' ὁ κάβουρας, τ' εἶν' τὸ ζουμί του; 6, 71
 τ' εἶχε, Γιάννη; — τ' εἶχα πάντα 6, 45.
 τελεία καὶ παῦλα 4, 99.
 τελειώνει τὸ τροπάρι 4, 119.
 τελείωσαν τὰ ψέματα 6, 45.
 τενεκὲς 6, 45.
 τενεκὲς ξεγάνωτος 6, 45.
 τεντώνω τὸ σκοινὶ 4, 119.
 τὴν γλυτώνω 4, 119.
 τὴν ἔπαθα σὰν ἀγράμματος 4, 119.
 τὴν ἔχει τὴν γαρδιά ἔς τὸ δόπο 6, 32.
 τὴν παθαίνω 4, 119.
 τὴν πέρασα Σπαρτιάτικα 6, 71.
 τὴν περνάει κοτσάνι 5, 31 καὶ 39.

- τὴν ψώνισε 6, 72.
 τῆς ἔβγαλε τὰ μάτια 6, 46.
 τῆς κακῆς συφορᾶς 6, 46.
 τῆς κρέμασαν κουδούνια 4, 120.
 τῆς Κυριακῆς χαρὰ καὶ τῆς Δευτέρας λύπη 5, 39.
 τί Θεὸ λατρεύει; 6, 46.
 τινάζω τὰ μυαλά μου 6, 36.
 τί νὰ κρυβόμαστε πίσω ἀπὸ τὸ δάχτυλο; 6, 46.
 τὸ αἷμα νερὸ δὲ γίνεται κι ἂν γίνεται δὲν πίνεται 6, 46.
 τὸ αἷμα τῆς καρδιάς μου 6, 47.
 τὸ βάζω ἔς τὰ πόδια 5, 40.
 τὸ βάζω ἔς τὰ τέσσερα 5, 40.
 τὸ βάζω τὸ καπέλο μου στραβά 5, 40.
 τὸ βιολί του 6, 47.
 τὸ ἴδιο βιολί 6, 47.
 τὸ ἴδιο τροπάρι 4, 119.
 τὸ κατὰπιε 4, 120.
 τὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς 4, 120.
 τὸ κάψαμε τὸ πελεκούδι 4, 120.
 τὸ κοκκαλάκι τῆς νυχτερίδας ἔχει ἀπάνω του 6, 47.
 τὸ κοπανάει 6, 43.
 τὸ κουτσομπολιὸ δίνει καὶ παίρνει 6, 10.
 τὸ λέει ἢ καρδιά του 6, 72.
 τὸ μεγάλο ψάρι τρώει τὸ μικρὸ 6, 72.
 τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἢ δὲ σὰρξ ἀσθενῆς 6, 47.
 τὸ μωρὸν ἄλλας 6, 48.
 τὸ ναὶ ναὶ καὶ τὸ οὐ οὐ 6, 48.
 τὸν ἀνεβάζω ἔς τὰ οὐράνια 6, 48.
 τὸν ἀφίνω μάρμαρο 5, 40.
 τὸν βάζω ἔς τὴ θέσι του 5, 7.
 τὸν βοηθοῦν θεοὶ καὶ δαίμονες 5, 6.
 τὸν δουλεύω 6, 48.
 τὸν ἔζωσαν τὰ φίδια 6, 49.
 τὸν ἔπιασαν ἔς τὰ πράσα 4, 121.
 τὸν ἔχουν ἀπὸ κλότσο κι ἀπὸ μπάτσο 5, 40.
 τὸν ἔχουν μὴ στάξη καὶ τὸν βρέξη 4, 107 καὶ 5, 40.
 τὸν ἔχω ἔς τὴν καμπούρα μου 4, 121.
 τὸν ἔχω ἔς τὸ στομάχι 5, 24.
 τὸν ἔχω φούρκα 5, 41.
 τὸν καιρὸ πού δέναν τὰ σκυλλιά μὲ τὰ λουκάνικα 6, 49.
 τὸν παίζω ἔς τὰ δάχτυλα 4, 121.
 τὸν κακὸ του τὸν καιρὸ 6, 49.
 τὸν κακὸ του τὸν φλάρο 6, 49.
 τὸν κάνω ἀπὸ τὴ δουλειά του 6, 49.
 τὸν κάνω Θεὸ 5, 41 καὶ 44.
 τὸν κάνω πέρα 6, 49.
 τὸν κατεβάζω ἔς τὴ γῆ 6, 48.
 τὸν κόβω 6, 24.
 τὸν κρεμάσανε 6, 6.
 τὸν ξέρω ἀπὸ τὴν καλὴ 5, 44.
 τ' ὄνομά μου πᾶρ' το σύ, γειτόνισσα 5, 41.
 τὸν παίζω ἔς τὰ δάχτυλα 4, 121.
 τὸν παίρνει τὸ σχέδιο 5, 41.
 τὸν παίρνω γιὰ κοροῖδο 5, 42.
 τὸν παίρνω μονοκόμματο 5, 42.
 τὸν παίρνω ἔς τὴν καμπούρα μου 4, 121.
 τὸν παίρνω ἔς τὸ κοροῖδο 5, 42.
 τὸν παίρνω ἔς τὸ μεζὲ 5, 42.
 τὸν παίρνω ἔς τὸ ψηλὸ 5, 42.
 τὸν πῆραν οἱ διαβόλοι 6, 50.
 τὸν πῆραν τὰ γεράματα 6, 50.
 τὸν πῆραν τὰ χρόνια 6, 50.
 τὸν πῆραν φαλάγγι 5, 43.
 τὸν πῆρε καὶ τὸν σήκωσε 5, 43 καὶ 6, 50.
 τὸν σέρνει ἀπ' τὴ μύτη 4, 121.
 τὸν στέλνω 6, 41.
 τὸν στέλνω περίπατο 6, 32.
 τὸν στέλνω ἔς τὸν κακὸ ἄγγελο 6, 41.
 τὸν τύλιξε 5, 43.
 τὸν φέρνω ἔς τὰ νερά μου 4, 116.
 τὸν χορεύουν ἔς τὸ ταπι 5, 43.
 τὸ πάθημα μάθημα 6, 31.
 τὸ παίρνει ἀπάνω του 5, 43.
 τὸ παίρνω γαϊτάνι 4, 121.
 τὸ παίρνω γραμμὴ 4, 121.
 τὸ παίρνω ἢ τὰ παίρνω κατάκαρδα 4, 122.
 τὸ παίρνω σκοινὶ γαϊτάνι 4, 122.
 τὸ παίρνω σκοινὶ κορδόνι 4, 122.
 τὸ παίρνω ἢ τὰ παίρνω τοῖς μετρητοῖς 6, 49.
 τὸ παίρνω ψηλά 4, 122.
 τὸ πάω πολὺ 6, 72.
 τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου 6, 72.
 τὸ πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σπαθὶ 5, 36.
 τὸ ρίχνω ἔξω 4, 122.
 τὸ ρίχνω ἔς τὸ κρασί, ἔς τὸ πιτό, ἔς τοῖς νηστεῖες, ἔς στοῖς προσευχῆς κττ. 4, 122 καὶ 6, 51.
 τὸ ρίχνω ἔς τὸ σορολόπ 6, 50.
 τὸ τρώει μὲ τὸ κουτάλι 6, 73.
 τοῦ ἄλλαξα τὴν Παναγιά 5, 43.
 τοῦ ἄλλαξα τὴν πίστι 5, 43.
 τοῦ ἄλλαξα τὸν ἀδόξαστο 5, 43.
 τοῦ ἄλλαξα τὸν ἀντίθεο 5, 44.
 τοῦ ἄλλαξα τὸ σταυρὸ 5, 43.

- τοῦ ἄλλαξα τὸ Χριστὸ 5, 43.
 τοῦ ἀνάβω καντήλι 5, 41 καὶ 44.
 τοῦ ἀνάβω κερὶ 5, 41 καὶ 44.
 τοῦ ἄστραφα μιὰ 6, 7.
 τοῦ βάζω γυαλιὰ 5, 44.
 τοῦ βούλλωσε τὰ μάτια 4, 100.
 τοῦ βρῆκε τὸ κουμπὶ 6, 50.
 τοῦ γεμίζει τὸ μάτι 6, 51.
 τοῦ Γιάννη τὰ καλὰ τὰ θέλουμε, τὸ Γιάννη
     δὲν τὸν θέλουμε 6, 51.
 τοῦ γίνομαι κουνούπι 4, 123.
 τοῦ γίνομαι τσιμπούρι 4, 123.
 τοῦ γυαλίζω 4, 123.
 τοῦ γυρίζω τὴν πλάτη 5, 45.
 τοῦ γυρίζω τὴ ράχη 5, 45.
 τοῦ ἴδειξε τὰ δόντια 4, 106.
 τοῦ δίνω 4, 123.
 τοῦ δίνω δρόμο 4, 123 καὶ 124.
 τοῦ δίνω ξύσιμο 4, 123 καὶ 124.
 τοῦ δίνω ξυστρί 4, 123.
 τοῦ δίνω σκοινὶ 4, 123.
 τοῦ δίνω τὰ παπούτσια ἔς τὸ χέρι 6, 51.
 τοῦ δίνω φύσημα 4, 124.
 τοῦ ἴδωσα μιὰ 6, 7.
 τοῦ ἴρθε κουτὶ 4, 124.
 τοῦ ἴρθε λουκούμι 4, 124.
 τοῦ καθαρίζουν ἀβγά 6, 52.
 τοῦ καλοῦ καιροῦ 6, 52.
 τοῦ κάνω μοῦτρα 5, 19.
 τοῦ κάνω πλάτη 5, 45.
 τοῦ ἴκαψαν τὴν τρίχα 4, 125.
 τοῦ κόβω τὴ φάτσα 6, 24.
 τοῦ κόλλησαν τὴ ρετινιά 5, 45.
 τοῦ κόπηκαν τὰ φτερά του 5, 49.
 τοῦ ἴκοψαν τὰ φτερά του 5, 49.
 τοῦ κρεμάω μοῦτρα 5, 19.
 τοῦ μαζεῦω τὰ λουριὰ 4, 124.
 τοῦ μιλάω ἔξω ἀπὸ τὰ δόντια 5, 45.
 τοῦ μιλῶ μὲ τὰ δόντια 5, 45.
 τοῦ μπαίνω ἔς τὴ μύτη 4, 123 καὶ 125.
 τοῦ μπαίνω ἔς τὸ μάτι 6, 52.
 τοῦ μπαίνω ἔς τὸ ρουθούνη 4, 125.
 τοῦ ξεσήκωσε τὰ μυαλὰ 6, 52.
 τοῦ ἴπαν τὰ σκολιανὰ του 5, 48.
 τοῦ πάτησαν τὸ ζωνάρι του 5, 21.
 τοῦ πάτησαν τὸν κάλο 5, 22.
 τοῦ ἴπесе κερμίδα 5, 46.
 τοῦ ἴρθε ἢ ἀπανταχοῦσα 5, 46.
 τοῦ ἴρθε κεραιμίδα 5, 46.
 τοῦ σήκωσε τὰ μυαλὰ 6, 52.
 τοῦ σκάβει τὸ λάκκο 5, 46.
 τοῦ στραβοῦ τὸ δίκαιο 5, 46.
 τοῦ ἴστριψε 6, 53.
 τοῦ ἴστριψε ἢ βίδα 6, 53.
 τοῦ ἴστριψε τὸ μυαλὸ 6, 53.
 τοῦ σφίγγω τὰ λουριὰ 4, 124.
 τοῦ τὰ εἶπα 4, 125.
 τοῦ τὰ κάνω λειανὰ 4, 124.
 τοῦ τὰ κοπανάει 6, 43.
 τοῦ τὰ λέω 4, 125.
 τοῦ τὰ λέω ἀπὸ τὴν καλὴ 4, 96.
 τοῦ τὰ ἴψαλα 4, 102.
 τοῦ τὴν ἔσκασα 6, 53.
 τοῦ τοῖς βρέχω 5, 47.
 τοῦ τραυάω ἓνα λούσιμο 4, 109.
 τοῦ τρίζω τὰ δόντια 5, 45.
 τοῦ τσίκνισαν τὸ φτερό 6, 53.
 τοῦ ἴφεξε 5, 47.
 τοῦ φτωχοῦ τὸ δίκαιο 5, 46.
 τοῦ χρειάζεται σκοινὶ καὶ παλούκι 4, 95.
 τοῦ ἴψαλαν τὰ σκολιανὰ του 5, 48.
 τοῦ ἴψαλαν τὸν ἀναβαλλόμενο 4, 100 καὶ
     5, 48.
 τοῦ ψήνω τὸ ψάρι ἔς τὰ χεῖλη 6, 53.
 τοῦ ψήνω τὸ ψάρι ἔς τὴ γλώσσα 6, 53.
 τὸ φάα λάκκον ἔχει καὶ τὸ λάι καμαρώνει
     6, 27.
 τὸ φυσᾶ καὶ δὲν κρυνώνει 5, 48.
 τὸ χαβᾶ του 5, 48 καὶ 6, 47.
 τὸ ἴχει δίπορτο 5, 48.
 τὸ ἴχει ἔς τὸ αἶμα του 6, 14.
 τραγουδάει τοῦ καλοῦ καιροῦ 6, 52.
 τραῦκ 6, 33.
 τρακαδῶρος 6, 23.
 τρακάρω 6, 23.
 τραυὰ κορδέλλα 4, 125.
 τραυάω ἔς τὰ σκοτεινὰ, ἔς τὰ στραβά, ἔς τὰ
     τυφλὰ 6, 41.
 τραυάω τὰ μαλλιά μου 4, 125.
 τραυάω τὰ μαλλοκέφαλά μου 4, 125.
 τραυάω τὴν οὐρά μου 4, 96.
 τραυῶ τὸ σκοινὶ 4, 119.
 τραυῶ τῶν παθῶν μου τὸν τάραχον 6, 33.
 τρέχω μὲ τὴν ψυχὴ ἔς τὸ στόμα 4, 98.
 τρίχα 4, 125.
 τρυφερίτσα 4, 98.
 τρυφερίτσι 4, 98.
 τρώγω βρισίδι 4, 124.
 τρώγω ξύλο 4, 124.
 τρώγω ξυστρί 4, 123.

τρώνει δὲν τρώει 4, 105.
 τρώει μὲ τὸ κουτάλι 6, 73.
 τρώει μὲ χρυσᾶ κουτάλια 6, 54.
 τρώει τῆ χυλόπιττα 6, 54.
 τρώει τὸ καταπέτασμα 6, 54.
 τρώει τὸ κουτόχορτο ἀφορολόγητο 6, 54.
 τρώει τὸν περιδρομο 5, 29.
 τρώει τοῦ καλοῦ καιροῦ 6, 52,
 τρώει τοῦ σκασμοῦ 6, 55.
 τύχη βουνὸ 6, 55.
 τῶν παθῶν μου τὸν τάραχον 6, 33.

Υ

ὑπογραφὲς 4, 109.
 ὑπογράφω 5, 49.
 ὑστερνὴ μου γνωῖσι καὶ νὰ σ' εἶχα πρῶτα 6, 55.

Φ

φάγαμε μαζὶ ψωμὶ κι ἄλατι 6, 73.
 φαίνεται ὁ οὐρανὸς σφοντύλι 6, 7.
 φαίνεται βουνὸ ἢ δουλειὰ 4, 126.
 φάντης μπαστούνι 6, 55.
 φαρμακομύτης 6, 55.
 φάτε, μάτια, ψάρι καί, κοιλιά, περιδρομο 6, 56.
 φέγγουν τ' ἀφτιά του 5, 49.
 φέρνει τὸν κατακλυσμὸ 5, 19.
 φέρνω βόλτα 4, 108.
 φέρνω τὰ πόδια μου 'ς τοῖς πλάτες μου 5, 28.
 φέρ' τονε 'ς τὸ γάμο σου νὰ σοῦ πῆ καὶ τοῦ
 χρόνου 6, 56.
 φεύγω σάν τῆ βρεμένη γάτα 4, 126.
 φιλάει κατορμεμένες ποδιές 5, 51.
 φιλῶ σταυρὸ 5, 49.
 φούντα 6, 33,
 φοῦρνος μὴν καπνίσση! 4, 107 καὶ 6, 74.
 φούσκωσε τὸ συκάτι μου 6, 38.
 φτερὸ 5, 49.
 φτύνω αἷμα 6, 56.
 φτώχεια καὶ τῶν γονέων 6, 21.
 φτωχὸς γεννιέται 6, 56.
 φυλάω πισινὴ 5, 7.
 φυσάει 5, 50.
 φυσάει τὸν παρᾶ 5, 50.
 φυσᾶ καὶ πορπατεῖ 5, 50.
 φῶς φανάρι 5, 50.
 φῶς φανερὸ 5, 50.
 φωτιά καὶ λαύρα 4, 126.

Χ

χάθηκε κακὴν κακῶς 6, 63.
 χαλαίει ὁ κόσμος 4, 127.
 χάλασε ὁ κόσμος 6, 56.
 χαλασμὸς Κυρίου 4, 127.
 χαλνῶ τῆ ζαχαρένια μου 5, 50.
 χαλνῶ τὴν καρδιά μου 5, 50.
 χαμηλώνει τῆ μύτη 6, 15.
 χαμηλώνω τὰ μάτια 5, 19.
 χάνει τ' ἀβγά καὶ τὰ καλάθια 6, 57.
 χάνεται σ' ἓνα κουτάλι νερὸ 6, 69.
 χάν' ἢ μάννα τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί τῆ μάννα
 6, 57.
 χάνω τὰ νερά μου 4, 127.
 χάνω τὸ Θεό μου 5, 51.
 χάνω τὸν μπουσούλα 4, 127.
 χάνω τὸ παιγνίδι 6, 57.
 χαρὰ Θεοῦ 5, 51.
 χαρὰ 'ς το 4, 127.
 χαραχτήρας 5, 8.
 χάριν τοῦ βασιλικοῦ ποτίζεται κ' ἢ γλάστρα
 6, 57.
 χειμῶνας μὲ δόντια 4, 107.
 χορεύω τ' ἀλογάκι μου 6, 57.
 χορεύω τὸ χορὸ τοῦ Ἡσαΐα 6, 57.
 χρωστάει τῆς Μιχαλοῦς 6, 58.
 χρωστάει τοῦ Μιχάλη 6, 58.
 χρωστάω τὰ μαλλοκέφαλά μου 4, 118.
 χτυπάει πόρτες 5, 51.
 χτυπάω ξύλο 6, 58.
 χτυπῶ καμπανιὰ ἢ καμπανιές 5, 21.
 χώνει τῆ μύτη του 4, 127.
 χώνω μέσα 5, 6.
 χώρισαν τὰ τσανάκια 5, 52.
 χωριὸ ποῦ φαίνεται κολαοῦξο δὲ θέλει 6, 58.

Ψ

ψαρεύω 'ς τὰ θολὰ ἢ θολωμένα νερά 4, 127.
 ψευτομονέδα 6, 58.
 ψηλομύτης 6, 14.
 ψηλώνω τῆ μύτη 6, 15.
 ψοφάει γιὰ παραξήγησι 5, 52.
 ψωνίζω ἀπὸ σβέρκο 4, 128.
 ψωνίζω καβάλλα 4, 128.
 ψώρα καὶ τῶν γονέων 6, 21.

Ω

ὦς τὸ κόκκαλο 4, 128.